

Stemmer som teller

En modelleseranalyse av valgmaten til NRK med vekt på retorisk medborgerskap

Sunniva Monclair Bøe

NOR4091 – Masteroppgave i nordisk, Lektorprogrammet
30 studiepoeng

Institutt for lingvistiske og nordiske studier
Det humanistiske fakultet

1. juni, 2022

Sammendrag

I denne oppgaven gjør jeg en tekstanalyse av valgomaten NRK lanserte før stortingsvalget 2021. Det overordnede formålet med analysen er å undersøke i hvilken grad NRKs valgomat legger til rette for såkalt retorisk medborgerskap. Retorisk medborgerskap handler blant annet om i hvilken grad borgere tar aktivt del i samfunnet ved å respondere på offentlige ytringer. Det tekstanalytiske verktøyet jeg har tatt i bruk i undersøkelsen, er først og fremst modelleserbegrepet. Dette bruker jeg basert på Ida Seljeseths måte å knytte modelleserbegrepet til offentlige ytringer, og Johan Tønnessons forståelse av tekster som flerstemmige. I analysen undersøker jeg tekstens presupposisjoner, kohesjonsressurser med vekt på deltagere, teksttyper, språkhandlinger og dens flerstemmighet. Hovedfunnene mine er at modelleserne som materialiserer seg i teksten særlig er to: den nysgjerrige, mindre politisk kompetente, og den politisk kompetente. Den modelleseren som ikke forutsettes, og bygges opp i valgomaten, er den kritiske modelleseren. Min konklusjon er derfor at NRK lykkes et godt stykke på vei med å legge til rette for retorisk medborgerskap, men at valgomaten kunne bidratt enda bedre til å opplyse og fremme den offentlige samtalen, dersom den også la til rette for en kritisk modelleser.

Takksigelser

Masterlesesalen til Institutt for lingvistiske og nordiske studier, som jeg har trampet ned det siste året, ligger vegg i vegg med seminarrommet jeg med litt mer usikre skritt gikk inn i mitt første semester på Blindern. Jeg husker jeg en gang forvillet meg inn på masterlesesalområdet, og jeg var livredd. Her satt jo de som hadde peiling på alt, som hadde stålkontroll og visste hvor de skulle. Så feil kan man ta!

Jeg vil aller først takke veilederen min, Sine Halkjelsvik Bjordal. Tusen takk for gode, hyppige og konstruktive tilbakemeldinger, fra første gang jeg kom inn på kontoret ditt, til dagene før innleveringen av oppgaven. Takk for at du har møtt meg med interesse, alvor og forståelse.

Takk til Hans-Cosson Eide, «valgomsjef» hos NRK, som jeg hadde et hyggelig intervju med i forbindelse med denne oppgaven.

Så vil jeg takke alle de herlige medstudentene mine – dere jeg møtte da jeg var ny på Lektorprogrammet, dere jeg har møtt på veien, og dere jeg møtte på lesesalen til ILN det siste året. Uten dere ville dette blitt en ulidelig prosess, uten kaffe og kakefredag, støttende ord og en skulder å lene seg på.

Til sist vil jeg takke familie og venner, da særlig de som har tatt seg tid til å lese over oppgaven – Karl, Susanne, mamma, Vilde og pappa. Jeg setter umåtelig pris på å ha så gøyale og kloke folk i livet mitt.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn og problemstilling.....	1
1.2 Tidligere forskning på modelleserbegrepet og valgomater	4
2.0 Teori og metode	5
2.1 Tekst.....	5
2.2 Modelleser.....	6
2.3 Analyseverktøy og anvendelse av dem	9
2.3.1 Design og veien gjennom teksten.....	11
2.3.2 Presupposisjoner.....	12
2.3.3 Kohesjonsressurser med vekt på deltagere.....	12
2.3.4 Teksttyper.....	13
2.3.5 Språkhandlinger	15
2.3.6 Flerstemmighet.....	16
2.4 Intervju og referansemethodikk	17
3.0 Analyse.....	17
3.1 Kontekst	17
3.2 Valgomatens struktur	18
3.2.1 Startsidene.....	19
3.2.2 Slik ser påstandene ut.....	20
3.2.3 Resultatsiden	23
3.3 Påstandene i analysen (lesevei 1 og 2).....	25
3.4 Analyse del 1: Startsidene.....	29
3.5 Analyse del 2: Lesevei 1	30
3.5.1 Presupposisjoner.....	30
3.5.2 Hvilke partier er egentlig med i valgomaten?	32
3.5.3 Kohesjonsressurser med vekt på deltagere.....	32

3.5.4 Oppsummering av funn i lesevei 1	35
3.6 Analyse del 3: Lesevei 2	35
3.6.1 Teksttyper	36
3.6.2 Kohesjonsressurser med vekt på deltagere	38
3.6.3 Gjentakende stemmer i valgomaten – hvem er de?	39
3.6.4 Språkhandlinger	42
3.7 Analyse del 4: Resultatsiden	44
3.8 Oppsummering av funn med tekstdesign som bakteppe	50
4.0 Diskusjon	52
4.1 Hva slags flerstemmighet består valgomaten av?	52
4.2 Tekst i algoritmens tid	58
5.0 Konklusjon	60
6.0 Litteraturliste	62
Vedlegg	

1.0 Innledning

Før stortingsvalget høsten 2021 ble NRKs valgomat tatt over 1,7 millioner ganger. Teksten i valgomaten var dermed en av de mest leste offentlige ytringene før valget. Et tekstanalytisk blikk på valgomaten er derfor egnet til å gi mer kunnskap om hvilke lesere teksten forutsetter og bygger opp, og hvilke lesere teksten utelater.

NRK hadde to uttalte mål med valgomaten. Den skal for det første fungere som et opplærende verktøy innenfor norsk politikk, og for det andre bidra til økt valgdeltagelse. NRK må også formidle budskap i tråd med vedtekter fastsatt av Kultur- og likestillingsdepartementet. Det følger av vedtektene at NRK blant annet skal «bidra til å fremme den offentlige samtalen og medvirke til at hele befolkningen får tilstrekkelig informasjon til å kunne være aktivt med i demokratiske prosesser» (NRK, 2022a).

Valgomaten bør med andre ord også legge til rette for retorisk medborgerskap. Det vil si at den bør legge til rette for at folk skal kunne ta del i samfunnsdebatten, gjennom meningsutveksling og øve opp evnen til å stille kritiske spørsmål. Det første spørsmålet jeg vil belyse i denne oppgaven er derfor: I hvilken grad legger NRK til rette for retorisk medborgerskap gjennom valgomaten? For å finne ut av dette bygger jeg videre på Ida Seljeseths arbeid. Seljeseth knytter retorisk medborgerskap sammen med modelleserbegrepet og ser på offentlige ytringers evne til å legge til rette for kritisk tenking (Seljeseth, 2021). Det andre spørsmålet jeg vil belyse er derfor: Hvilke modelleserkompetanser forutsettes og bygges opp i valgomaten som tekst?

1.1 Bakgrunn og problemstilling

Meningsutveksling foregår i alle samfunnets sfærer: mellom stater, mellom stat og bedrift, mellom bedrifter, på jobben, mellom venner, og i familien. Måten vi lever på, er bygget på å utveksle meninger. Christian Kock, professor i retorikk ved Universitetet i København, hevder at vi ikke lever kun i et flertallsdemokrati, men også i et argumentasjonsdemokrati. Et argumentasjonsdemokrati handler ifølge Kock, om et demokrati som legger til rette for offentlig politisk debatt, som igjen gir borgere et kvalifisert grunnlag for å ta demokratiske valg (Kock, 2003, s. 159-160). Slik ser Kock og Lisa Villadsen i boken *Contemporary Rhetorical Citizenship* (2014) på medborgerskap som retorisk: Medborgerskap er ikke bare noe man har, men noe man må utøve gjennom å ta del i det offentlige ordskiftet. Det å respondere og kommunisere med offentlige ytringer, er deler av det som gjør medborgerskapet vårt retorisk. Samtidig er det å kunne stille seg kritisk til offentlige ytringer

vel så viktig som å ta del i det offentlige ordskifte. Det å vurdere og reflektere over hva som er sant og usant, hva man mener er rett og galt og tolke informasjon i ulike kanaler og medier, er viktige egenskaper som en deltager i et samfunn. Å ta del i samfunnsdebatten, enten i offentlig i debatt i for eksempel media eller som publikumsdeltager på et arrangement på nærbiblioteket ditt, bygger opp aktive deltagere i samfunnet, og gjør medborgerskapet vårt retorisk.

Samtaler om hvordan vi skal ha det i samfunnet er i retorikken innenfor talesjangeren «deliberativ tale». Deliberativ tale, eller politisk tale, handler om å diskutere fremtidige hendelser. Grunntanken i deliberativ tale handler om at vi gjennom samtale og dialog finner frem til de beste løsningene for fremtiden. Dette er i stor grad hva politikk handler om. Politikere, og deres respektive partier, fremsetter en rekke ønsker eller forslag for hvordan samfunnet blir bedre med deres politikk. I debatter, både internt i partiene og eksternt i for eksempel partilederdebatter, diskuterer de hva de mener er de beste løsningene for samfunnet. Fra politikernes side er en forutsetning for diskusjonen at de er overbevisende i det de sier. Dette klarer de dersom de har kunnskaper om hva som diskuteres, og vet hvilke ytringer som sømmer seg for situasjonen. Det krever også at de klarer å kjenne igjen situasjonen og hva som er normene for den. Mottakerne av politikken har en krevende oppgave i å 1) kjenne igjen situasjonen ytringen blir sagt i, 2) skjønne hva som blir sagt, 3) skjønne argumentasjonen bak det som blir sagt, og 4) skjønne hvilke konsekvenser de ulike tiltakene kan få. Dette er ikke alltid like lett, for deltagere i et samfunn har helt ulike utgangspunkter for å forstå politikk. Noen er selv politisk aktive, andre er opptatt av politikk og følger med på nyhetene. Andre er mindre opptatt av politikk og tenker det holder å stemme til stortingsvalg. Noen velger å ikke stemme i det hele tatt.

På grunn av ulike forutsetninger og kunnskap om politikk kan det å formidle budskapene være veldig krevende. Politikk formidles gjennom stortingsmeldinger, offentlige utredninger, eller partiprogrammer, men hvis man spør den gjengse nordmann om hvor vedkommende innhenter informasjon om politikk, vil nok de færreste av oss si «Den siste NOU'en!». De fleste leser kanskje avisen og følger med på nyhetene. Noen følger kanskje et politisk parti, regjeringen eller Stortinget i sosiale medier. Slik spiller media en viktig rolle i formidlingen av politiske løfter og tiltak.

Da det i fjor var stortingsvalg¹, var valgomaten til NRK en av de nettsidene som ble hyppigst besøkt, med 1,7 millioner gjennomføringer (Hofsrud, 2021).² En valgomat er en partitest som stiller en rekke spørsmål om norsk politikk, og til slutt gir et svar på hvilket parti man står nærmest i det politiske landskapet. NRK er en statlig eid norsk allmennkringkaster, forvaltet av Kultur- og likestillingsdepartementet (KUD). Stortinget har vedtatt Lov om kringkasting og audiovisuelle bestillingstjenester (kringkastingsloven), som NRK er nødt til å følge i måten de kringkaster nyheter på. De nærmere rammene for NRKs virksomhet er satt gjennom et sett vedtekter vedtatt av KUD, som er NRKs generalforsamling. NRK-plakaten inngår som del II og III av vedtektene og gir rammene for NRKs samfunnsoppdrag. Her heter det i del II paragraf 13:

§ 13 NRK skal ivareta ytringsfrihet og ytringsvilkår for borgerne. NRK skal være redaksjonelt uavhengig og være balansert over tid. NRK skal bidra til å fremme den offentlige samtalen og medvirke til at hele befolkningen får tilstrekkelig informasjon til å kunne være aktivt med i demokratiske prosesser.

(NRK, 2022a)

Den siste setningen er særlig i tråd med hva Kock og Villadsen definerer som retorisk medborgerskap, og hva et deliberativt demokrati innebærer. Likevel er Kock og Villadsen nøye på å presisere at det ikke bare handler om å *få* tilstrekkelig informasjon, men også å *forstå* hva som blir sagt. I vedtekten står det: «å kunne være *aktivt* med i demokratiske prosesser» (NRK, 2022a, min kursivering). Det er ikke nærmere presisert hva som menes med «aktivt», men skal vi tolke sitatet i Kocksk og Villadsensk ånd, vil dette si å forstå nok til å ta del i det offentlige ordskiftet.

Derfor er det også en forutsetning for retorisk medborgerskap å skjønne hva som blir sagt, og dermed at språket som blir brukt, er tydelig og klart. Ida Seljeseth viser i sin doktoravhandling *Klart språk og retorisk medborgerskap* hvordan disse tingene henger tett sammen (Seljeseth, 2021). Min masteroppgave handler ikke om klart språk, men måten Ida Seljeseth knytter retorisk medborgerskap til konkrete tekster på, er nyttig også i denne oppgaven. I kontrast til Kock og Villadsen, som deskriptivt beskriver hvordan retorisk medborgerskap utføres, og dermed ser på borgeres ytringer i offentlige rom, bruker Seljeseth begrepet retorisk medborgerskap som verktøy for å analysere institusjonelle sakprosaetekster.

---

¹ Det var også sametingsvalg høsten 2021, men dette valget kommer jeg ikke til å diskutere i denne oppgaven.

² Dette tallet er målt per 30. august 2021. Det vil si det kan ha økt siden denne målingen.

Seljeseths analysemateriale er, i likhet med mitt, tekst fra offentlige institusjoner. Hun benytter seg av begrepet modelleser for å vise at tekst som skal fremme retorisk medborgerskap, må etablere en «reflekterende, vurderende og kritisk modelleser» (Seljeseth, 2021, s. 3). Enkelt forklart er «modelleser» et tekstanalytisk begrep man kan bruke får å finne den kompetansen forfatteren ønsker å bygge opp hos leseren, eller forutsetter hos leseren, i løpet av teksten. Ved å koble sammen Kock og Villadsens forståelse av retorisk medborgerskap og Seljeseths metode for tekstanalyser med modelleser som tekstanalytisk verktøy, ønsker jeg i denne oppgaven å undersøke følgende spørsmål: I hvilken grad legger NRK til rette for retorisk medborgerskap gjennom valgomaten? Dette vil jeg finne ut av gjennom spørsmålet: Hvilke modelleserkompetanser forutsettes og bygges opp i valgomaten som tekst?

1.2 Tidligere forskning på modelleserbegrepet og valgomater

Før vi tar fatt på teoridelen vil jeg først kaste lys over hvilken tidligere forskning som er gjort på både modelleser og valgomater.

Modelleserbegrepet er blitt anvendt i både skjønnlitteratur og i sakprosa, men særlig i sakprosa de siste årene. Man ser altså en utvikling i anvendelsen av begrepet fra dets opphav på sent 70-tall, da det ble brukt i flere skjønnlitterære analyser, til det i løpet av 2000-tallet spres mer i sakprosaens verden. Én grunn til dette kan være Johan Tønnesson og hans doktoravhandling *Tekst som partitur* (2004), som viste modelleserbegrepets nytte i analyse av sakprosa-tekster. Utover denne utviklingen er ikke begrepet tematisk knyttet til et spesifikt område. Det er anvendt både på lærerplaner fra Utdanningsdirektoratet og i sammenlignende analyser av skjønnlitterære bøker. Det er også blitt brukt i analyse av tekster på nett, men i mindre grad på denne typen tekst. Begrepet er også anvendt i flere masteroppgaver ved Universitetet i Oslo. Disse har også ulike temaer, som for eksempel diskursanalyse av SI;D-spalten i Aftenposten (Tungen, 2011) eller klart språk i kriser (Aasbø, 2021).

Når det gjelder valgomater er det internasjonalt gjort mye forskning på dem, eller på såkalte Voter Advice Applications, VAAs. I EU er det etablert et eget forskningsnettverk innenfor statsvitenskap, kalt European Consortium for Political Research: «Founded in 1970, we are the leading European academic association with a mission to advance political science» (ECPR, 2022a). Innenfor dette miljøet finnes det et eget team med 71 personer fra ulike land, som deler forskning om valgomater:

The aim of this Research Network is to address the role of VAAs in European democracies, to coordinate research, to exchange data and instruments and to bridge VAA research to central

fields of political science such as electoral studies, party research, and democratic theory. Taking advantage of the ECPR framework, the VAA Research Network will facilitate the dissemination of findings and best-practices to the growing number of international scholars and practitioners working with and on VAAs.

(ECPR, 2022b)

Det som kjennetegner denne forskningen er at den primært foregår innenfor statsvitenskap og er fra en samfunnsvitenskapelig vinkling. Det samme gjelder det lille som er gjort av forskning på valgomater i Norge. Det ble skrevet en masteroppgave i 2016 på NTNU ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap, av Elisabeth Omarhaug, en kvalitativ og kvantitativ studie av valgomatens funksjoner (Omarhaug, 2016). Omarhaugs funn tyder på at VAAs fanger et bredt publikum, men at noen grupper bruker dem mer enn andre. De viktigste funksjonene disse verktøyene virker å ha er informasjon og underholdning, men den politisk interesserte gruppen og de uten en slik interesse oppfatter VAAs ganske ulikt. Bekreftelse av tidligere politiske oppfatninger og holdninger ser også ut til å være et viktig element i bruken av VAAs. Omarhaug er også samfunnsviter, og hun avslutter masteroppgaven sin med å skrive at dersom man vil studere valgomatene videre, burde man se nærmere på innholdet i dem. På den måten kan min oppgave bidra til bedre tverrfaglig kunnskap om valgomater, ved at jeg forsøker å kombinere det politiske aspektet med det unngåelige språklige aspektet.

2.0 Teori og metode

2.1 Tekst

Kjell Lars Berge, professor i tekstvitenskap ved Universitetet i Oslo, definerer «tekst» som: «Tekster er ytringer som deltakerne i en viss kultur gir en spesielt avgrenset status eller verdi, der det i kulturen er utviklet tekstnormer som avgjør hvilke ytringer som gis tekstverdi, og hvordan slike tekster ordnes». Denne definisjonen av tekst legger vekt på hvordan tekster blir oppfattet som tekster i en spesifikk kulturkontekst. Dette vil si at en tekst må oppfattes i kontekst for å bli forstått som en tekst. Det er ifølge Berge «i kulturen [...] utviklet et skjønn som brukes for å bestemme hvilke ytringer som har såkalt tekstverdi, og hvilke ytringer som ikke har det» Over lengre tid oppstår det en norm av hvilke tekster som tillegges verdi, og ikke. Dette kaller Berge tekstnormer. Hva som bestemmer disse tekstnormene er hva vi anser som verdifullt i en tekst: teksttypetilhørighet, ytre form og indre struktur. (Berge, 2003, s. 28.) Dette vil si at tekst, og dens definisjon, er avhengig av konteksten og normene som ligger til grunn, for å eksistere som tekst.

I valgomaten vil dette si at tekstens ytre form går fra startsiden til resultatsiden. Den indre strukturen er på den ene siden enkel: Vi har påstander som i én setning iscenesetter en politisk

viktig sak før valget, vi har forklaringer, som utdyper påstanden, og argumenter, som presenterer argumentasjonen for og imot påstanden. På den andre siden er den kompleks, ettersom andre ytringer som inngår i designet, også er med på å definere tekstens indre form. Dette kan for eksempel være de ni fargene som symboliserer de ni partiene som er med i valgomaten. Det kan være ikoner som piler, som peker ulike veier, prosent-ikoner eller «i»-ikon for informasjon.

Når jeg snakker om påstandene, forklaringene og argumentene videre i oppgaven, vil jeg kalle dem tekstdeler. Det er fordi jeg vil argumentere for at disse er deler av en større tekst. Den større teksten kan være når noen av tekstdelene kombineres, eller ses i lys av andre ytringer i valgomaten, som for eksempel designet. Måten påstandstekstdelen, forklaringstekstdelen, og argumentasjonstekstdelen blir presentert gjennom et spill-aktig design, skaper en interaktiv tekst, der man må klikke på ett av fire svaralternativer for å komme videre i teksten.

2.2 Modelleser

Modelleserbegrepet er et tekstanalytisk begrep, og det anvendes for å finne hvilken kompetanse som bygges opp, eller forutsettes, i teksten, som den empiriske leseren må ha eller tilegne seg for å lese teksten adekvat (Tønnesson, 2004, s. 145). Den empiriske leseren er leseren som står utenfor teksten og leser teksten. I valgomatens tilfelle er dette personen som tar valgomaten. Modelleseren finner man i teksten – den materialiserer seg i teksten. Dette er et viktig skille mellom empirisk leser og modelleser – den empiriske leseren står utenfor teksten, modelleseren finner man *i* teksten.

Grunnen til at jeg skriver at modelleseren materialiserer seg i teksten, er fordi modelleseren eksisterer i teksten delvis uavhengig av forfatterens intensjon om hva teksten skal være. Modelleseren er en tekststrategi, som gjennom forfatterens skriving, materialiserer seg i ordene som blir brukt, setningene som kombineres, og teksten i sin helhet. Dette vil si at forfatteren kan ha en tanke om hvem vedkommende skriver for, men gjennom en modelleseranalyse kan man finne spor i teksten etter modellesere som ikke er intendert fra forfatterens side. For å finne modelleserne, kan man benytte seg av alle retorikkens verktøy: situasjons- og kulturkontekst, bevismidlene, flerstemmighet, sjanger, osv. (Tønnesson, 2004, s. 145). Hvilke verktøy man bør anvende for en analyse, avhenger av hvilken tekst du har foran deg. Et utgangspunkt er å se på karakteristikk ved teksten.

Et teoretisk utgangspunkt for modelleserbegrepet er at tekster er dialogiske. Det vil alltid finnes et samspill mellom avsenderen av teksten og mottaker av teksten. Meningsutvekslingen

er ikke feilfri, og det vil kunne oppstå tolkninger og assosiasjoner avsender ikke hadde intendert, eller budskap og beskjeder mottaker ikke forstår. Modelleserbegrepet ble først definert av Umberto Eco i 1979, i boken *Lector in fabula*. I Ecos bok *The role of the reader* fra samme år, utdyper han begrepet og anvender det på ulike skjønnlitterære tekster. Han definerer modelleser slik:

To organize a text, its author has to rely upon a series of codes that assign given contents to the expression he uses. To make his text communicative, the author has to assume that the ensemble of codes he relies upon is the same as that shared by his possible reader. The author has thus to foresee a model of the possible reader (hereafter Model Reader) supposedly able to deal interpretatively with the expressions in the same way as the author deals generatively with them

(Eco, 1979b, s. 7)

Dette vil si at for å organisere en tekst, må forfatteren bruke en rekke «koder» – tegnsystemer – som gir et spesifikt innhold til de uttrykkene vedkommende bruker. For å gjøre teksten kommunikativ, må forfatteren anta at kodene deles av leseren, og dermed prøve å se for seg en modell av en mulig leser av teksten. Finn Frandsen gir i boken *Eco og semiotikken* en definisjon av Ecos modelleserbegrep: «Det sæt af kompetencer som forfatteren forudsætter hos den konkrete modtager eller opbygger hos denne i løbet af teksten» (Frandsen, 2000, s. 98). Det er denne forståelsen jeg kommer til å trekke veksler på i denne oppgaven. Dette innebærer videre at jeg gjennomgående vil referere til «modelleserkompetanse» – altså den kompetansen som bygges opp i løpet av teksten og den kompetansen som forutsettes.

Å finne kompetansen som forutsettes og bygges opp, handler også om å identifisere tekstens «tomme steder». Det å lese en tekst er et samarbeidsprosjekt, mellom leseren og teksten. Wolfgang Iser tok til ordet for at det var i tekstens tomme steder den empiriske og impiriske leseren (Iser's begrep, som ligner Ecos «modelleser») møttes. Dette mente Umberto Eco var å gi den empiriske leseren for mye makt – det finnes visse feillesinger av ulike tekster (Tønnesson, 2004, s. 103-104). Teksten må leses adekvat.

La oss se på et eksempel av en tekstmelding jeg kunne fått av en venn: «La oss ta en burger imorgen. Når?». For å gjøre en minimodelleseranalyse av denne setningen er det nødvendig å anvende analyseverktøy. Det som er særlig interessant med teksten er at den er kortfattet, og at den inkluderer et spørsmål. Jeg tar utgangspunkt i disse to momentene, og velger de retoriske verktøyene modalitet, og språkhandling. Modalitet er ord vi bruker som «signaliserer holdningen vår til det vi uttrykker i setningen» (Maagerø, 2005, s. 150) og

språkhandlinger er kort fortalt å se på teksten intensjonalitet – hva er det teksten *vil* at leseren skal gjøre?

Modalitet bruker man blant annet for å indikere høflighet eller avstand fra mottaker, eksempelvis: «Kunne vi kanskje tatt en burger?» «Har du mulighet til å ta en burger med meg?» eller «Når kunne passet for deg?». Mangelen på slike krumspring viser at dette er en nær relasjon, og det er noe hverdagslig over meldingen. Det er tilsynelatende en vanlig samtale mellom min venn og meg. Språkhandlingen kan man finne ved å finne hva tekstens intensjon er. Her blir jeg, mottaker, bedt om, fra avsender, å ta en burger med vedkommende. Avsender stiller også spørsmålet «Når?», som krever eller ber om svar fra meg. Når avsender vil ha mottaker til å gjøre noe, her: ta en burger og foreslå et tidspunkt, kaller vi det en direktiv språkhandling. Da kan vi si noe om meningsskapingen teksten legger til rette for, og videre hvilken leser teksten forutsetter. Modelleserkompetansen som bygges opp her, er en nær, svarende modelleser.

For Eco ville analysen stoppet her, da han tar til orde for at det kun finnes én modelleserkompetanse i en tekst: «*The Model Reader*» (Eco, 1979, s. 7, min kursivering). Johan Tønnesson utvider modelleserbegrepet i sin avhandling *Tekst som partitur* (2004). Han åpner opp mulighetsrommet for flere intensjonaliteter, og dermed flere modellesere, i en og samme tekst. Tønnesson hevder at: «En tekst kan inneholde mer enn én, men ikke et ubegrenset antall, modell-lesere» (Tønnesson, 2004, s. 145). En av de store forskjellene mellom Eco og Tønnesson, er at Tønnesson tar til orde for at tekster er flerstemmige. Dette innebærer at teksten nødvendigvis også vil ha ekkoer av andre stemmer. Det er dette som fører til at man kan finne flere, uintenderte, modellesere i teksten. Tønnesson eksemplifiserer ved å vise at det for eksempel i en lærebok i skolen materialiseres en modelleser: den nysgjerrige, interesserte eleven, men også den kvalitetssøkende læreren (Tønnesson, 2004, s. 123).

Når vi da går tilbake til eksempelteksten: «La oss ta en burger imorgen. Når?», og vi putter den i en ny kontekst: en tekstmelding sendt fra Gjermund Cappelen³ til en hasjkjøper (Brenna m.fl., 2017), ser vi at konteksten påvirker hvordan vi må lese og forstå teksten. Vi kan da

---

³ Gjermund Cappelen ble i 2020 dømt til 15 års fengsel for narkotikasmugling. Tekstmeldinger mellom ham og politibetjent, og medskyldig, Eirik Jensen, ble brukt som bevismiddel i rettsaken mot de mistenkte. <https://www.nrk.no/nyheter/rettssaken-mot-jensen-og-cappelen-1.13307131>. (Lesedato 23.05.2022).

vurdere tekstens intensjonalitet på nytt, og se hvilken modelleserkompetanse som nå forutsettes eller bygges opp.

Det som er nyttig med modelleserbegrepet, er at man kan finne hvilken meningssskaping teksten legger til rette for, i en gitt kontekst. Vi må anta at Cappelen var redd for hvilke lesere teksten skulle ha, og dermed er teksten kryptisk og krever mye bakgrunnskunnskap for å leses adekvat. Dette gjør at vi kan si noe om hvem det er rimelig å tro at forstår teksten, og – ikke minst – hvem som blir utelatt i kommunikasjonen. I meldingene til Cappelen ønsket han nok å utelukke politiet fra kommunikasjonen, men likevel ble han dømt på bakgrunn av disse meldingene. Dette vil si at det er noe med teksten som også legger til rette for en modelleser som forstår konteksten av meldingen. Det vil fortsatt i dette sitatet bygges opp en modelleserkompetanse som er nær og svarende, men også en modelleserkompetanse som forutsetter en leser som kjenner til kodeord for kjøp og salg av narkotika. Gjennom en modelleseranalyse kan vi finne ut av hvem det er belegg for å tro at forstår teksten, og hvem det er belegg for å tro at ikke forstår den.

2.3 Analyseverktøy og anvendelse av dem

Analysen deles i fire delanalyser: startsidene, to ulike leseveier, heretter kalt lesevei 1 og lesevei 2, og resultatsiden. Når jeg analyserer valgomaticen, og prøver å finne modelleserkompetansene som forutsettes og bygges opp i teksten, må jeg velge noen verktøy for å finne nettopp disse. Til å begynne med tok jeg utgangspunkt i Marte Blikstad-Balas og Johan Tønnessons tolv spørsmål til sakprosaanalyse:

1. Hvilken kulturell kontekst er relevant for å forstå teksten?
2. I hvilken situasjon ble teksten skapt?
3. Hva skiller konteksten fra vår egen?
4. Hvilken sjanger eller hvilke sjangre hører teksten til?
5. Hvilke medier og modaliteter formidles teksten gjennom?
6. Hvordan er teksten blitt tatt imot av leserne?
7. Hvilke retoriske appellformer dominerer?
8. Hva prøver tekstene å gjøre?
9. Hvilke “teksttyper” er innebygd?
10. Hvilke metaforer finnes i teksten, og hvilke ideer bringer de med seg?
11. Hvilke direkte og indirekte sitater og henvisninger til andre tekster finnes?
12. Hvilke stemmer og “Modellesere” finnes i tekstene og hva skal de tjene til?

(Blikstad-Balas og Tønnesson, 2020, s. 32-45)

Fra disse analysespørsmålene vil jeg særlig anvende spørsmål en, fem, og ni ut ifra avgrensingsgrunner jeg utdyper under. Jeg vil bruke spørsmål én til å beskrive tekstens kontekst, før jeg med spørsmål fem, analyserer hvordan designet avgjør hvordan teksten blir formidlet. Gjennom spørsmål ni vil jeg utforske modelleserkompetansen gjennom verktøyet teksttyper, som kartlegger hva leseren skal sitte igjen med etter lesningen. Jeg vil også trekke vekslers på noen av verktøyene Tønnesson peker på i *Hva er sakprosa?* (2017), gjennom analysespørsmål syv: «Hva er den språklig-retoriske strategien?» (Tønnesson, 2017, s. 103). Tønnesson trekker frem ulike «språklig-retoriske strategier», blant annet språkhandlinger. Jeg vil også anvende språkhandlinger som verktøy for å si noe om hvilket handlingspotensial som ligger i teksten, og dermed hva teksten forventer av leseren. Ved de språklig-retoriske strategiene vil jeg også trekke frem presupposisjoner og kohesjonsressurser som relevante verktøy. Disse får særlig frem hvilke bakgrunnskunnskaper som forutsettes i teksten for å lese den adekvat, og/eller hvilken kompetanse som er iboende i teksten. Ved bruk av disse verktøyene er det mulig å avdekke hvilke modellesere som finnes i teksten.

Jeg analyserer presupposisjonene i lesevei 1 og kohesjonsressurser i både lesevei 1 og 2, da disse særlig får frem hvilken bakgrunnskunnskap som ligger forut for teksten, og hvilken kompetanse som er iboende i teksten. Presupposisjonene er mest interessante å se på i lesevei 1, fordi teksten siden den er såpass kort, også er ganske innholdstett, og dermed inneholder flere presupposisjoner. I tillegg vil jeg bruke teksttyper og språkhandlinger som verktøy i lesevei 2 for å si noe om hvilket handlingspotensial som ligger i teksten, og dermed hva teksten forventer av leseren. Teksttyper trekker jeg frem fordi ulike teksttyper skaper ulike tekster, og dermed forventer, eller bygger opp, en viss type leser. Språkhandlinger trekker jeg som sagt frem som en del av en retorisk strategisk innfallsvinkel til analysespørsmålet til Tønnesson. Jeg kunne brukt de to sistnevnte retoriske verktøyene i analysen av lesevei 1 også, men, i motsetning til presupposisjonene, er disse mer interessante å se på når teksten blir rikere.

De ulike analyseverktøyene som anvendes er basert på hva slags type tekst jeg har foran meg, men også av hensyn til oppgavens omfang. Blant annet kunne sjanger vært interessant, for hvilken sjanger er egentlig valgmaten? Er den et spørreskjema? Et spill? I denne modelleseranalysen ville sjanger også kunnet sagt noe om tekstens norm, og hvordan den oppfører seg i kontekst til andre, lignende tekster. Det jeg er opptatt av er tekstens intensjon, og dermed dens modellesere. Sjanger kunne kanskje også hjulpet med dette, men jeg vil argumentere for at verktøyene jeg har valgt, gir meg tilstrekkelig informasjon til å kunne si

noe om modelleserkompetansen som det legges til rette for – og modelleserne som det ikke legges til rette for.

2.3.1 Design og veien gjennom teksten

Spørsmålet om kulturell kontekst (spørsmål en) og medier (spørsmål fem) anvender jeg når jeg forklarer valgomatens design og hvordan dette skaper ulike tekster. Når man tar valgomaten er noen veivalg – designmessig – nødvendige, og andre ikke. For å finne ut av hvilket parti valgomaten mener du ligger nærmest politisk, må du klikke deg gjennom et visst antall påstander. Påstanden står midt på siden i fet skrift, og under har du fire alternativer til hvordan du kan reagere på påstanden: «helt uenig», «litt uenig», «litt enig», og «helt enig», fra nå av kalt «enighetsskalaen». For å kunne gjøre en tekstanalyse av valgomaten, var jeg nødt til å velge en vei gjennom teksten. Dette er fordi i NRKs valgomat er det ikke 24 fastsatte påstander som alle lesere av teksten må svare på. Etter de 19 første påstandene som er like for alle, blir du som leser presentert for x antall unike spørsmål, som baserer seg algoritmisk på de foregående svarene dine. Dette vil si at påstandene mot slutten av valgomaten, vil se forskjellig ut fra leser til leser. Teksten forandrer seg altså underveis, basert på algoritmens utregninger.

For å holde meg så nøytral som mulig, har jeg valgt å svare «litt enig» i alle påstander. Da svarer jeg til sammen på 30 ulike påstander. Du kan, hvis du ønsker, klikke på «argumenter for og imot» ved hver påstand, og skli nedover på nettsiden, til en forklarende tekstdel som utdyper påstanden og presenterer argumenter for og imot påstanden. Derfor deler jeg analysen av påstands-, forklarings-, og argumentasjonstekstdelene i to leseveier: Lesevei 1 består av teksten som dukker opp når man kun klikker seg gjennom påstandene, og lesevei 2 består av teksten som dukker opp når man klikker seg gjennom påstandene, men hver gang velger å klikke på «argumenter for og imot» i tillegg. I lesevei 2 vil det selvsagt være variasjoner mellom hvorvidt ulike empiriske lesere klikker seg ned til «argumenter for og imot» på alle påstandene, noen, eller bare én. Jeg inkluderer forklarings- og argumentasjonstekstdelene i alle påstandstekstdelene i lesevei 2. Til sist følger en analysedel fire, med fokus på valgomatens resultatside.

Likevel er det ikke alle 30 påstandene jeg analyserer i denne oppgaven. Jeg konsentrerer analysen min om de 19 første. Jeg har nemlig utforsket alle mulige kombinasjoner av svar for å kartlegge hvilke påstander som typisk kommer igjen, og hvilke som kun dukker opp i blant. Hvilke påstander dukker opp dersom jeg er enig med Rødt (R) i alle påstander? Fremskrittspartiet (Frp)? Senterpartiet (Sp)? Arbeiderpartiet (Ap), Kristelig folkeparti (Krf),

Sosialistisk venstreparti (Sv), Miljøpartiet de Grønne (Mdg) eller Høyre (H)? Jeg har kartlagt alle disse mulighetene. Jeg har også klikket annenhver enig med Sp og Ap, annenhver enig med R og Frp, og annenhver Mdg og Venstre (V) Det jeg oppdaget, etter å ha prøvd utallige varianter og versjoner av svar, var at de 19 første påstandene i valgomaten er de samme uansett. Derfor vil denne oppgaven ta utgangspunkt i de 19 første påstandene. Grunnen til at jeg ikke har valgt å følge ett spesifikt parti gjennom valgomaten, for eksempel Rødt, er fordi det ville gjort analysen veldig snever: «... analyse av NRKs valgomat fra 2021, om man er «helt enig» med partiet Rødt i alle påstander». Derfor har jeg heller valgt å åpne opp kontekstualiseringen og gå for en «nøytral» løsning: jeg klikker meg «litt enig» i alle påstandene, og konsentrerer analysen om de 19 første.

2.3.2 Presupposisjoner

Jeg begynner analysen min på lesevei 1, og her ser jeg aller først på presupposisjonene i påstandstekstdelene. Hver gang vi kommuniserer, kommer vi også med antagelser om verden. Disse antagelsene kan være både sanne og usanne, men felles er at antagelsene ytrer en virkelig eller oppdiktet verden. I disse antagelsene kan man finne ytringens *proposisjonelle innhold*. Proposisjoner kan altså mottaker bekrefte eller avkrefte. I noen antagelser ligger det saksforhold vi ikke kan avfeie som sant eller usant ved å avfeie antagelsen. Om dette skjer, kalles det presupposisjoner. Jan Svennevig, professor i språklig kommunikasjon ved Universitetet i Agder, hevder at for at kommunikasjonen skal være vellykket, kreves det en viss innlevelse fra adressaten og en tilpasning til mottaker for å kunne gjøre et fornuftig valg av hva som kan presupponeres og ikke. (Svennevig, 2020, s. 74-78.) Dette vil si at presupposisjonene også kan si noe om hvilken bakgrunnskunnskap det er å anta at avsender regner med at mottaker besitter. Dette er fordi presupposisjonene i teksten «avslører» hva det tas for gitt at leseren vet, og ikke, og dermed hva man som leser må fylle ut selv av «tomme steder» i teksten. Dette kan si noe om hvilken leser teksten forutsetter, og dermed noe om modelleserkompetansen som forutsettes, eller bygges opp i valgomaten.

2.3.3 Kohesjonsressurser med vekt på deltagere

Videre i valgomatens lesevei 1 er noe av det som er mest interessante nettopp hva slags informasjon teksten bidrar med, og hva som ligger utenfor teksten. Noe av dette speiles som sagt i presupposisjonene, men flere ord og setninger i valgomaten forutsetter visse bakgrunnskunnskaper. For å kartlegge dette mer systematisk bruker jeg *kohesjonsressurser*, et begrep Eva Maagerø beskriver i boken *Språket som mening* fra 2005. Kohesjonsressurser er måten elementer i setninger knyttes sammen til andre setninger på, hvordan setninger blir

avsnitt, avsnitt til tekst, og tekst som en del av en kontekst. Det som er interessant i valgomaten er hvordan, og hvor mye, leseren er avhengig av konteksten for at tekstene skal gi mening. Maagerø presenterer flere typer kohesjonsressurser, men i denne oppgaven vil jeg særlig benytte meg av begrepet *deltagere*.

Deltagere blir i norsk språk ofte introdusert i en setning via substantiv i ubestemt form. I teksten blir ofte identiteten til deltageren referert til videre, med andre formuleringer. Slik skapes sammenheng i teksten. Deltagere kan også introduseres i bestemt form, men da er det rimelig å anta at forfatteren regner med at mottaker av budskapet vet hva identiteten til deltageren er. Dette er fordi det i bestemt form refereres til en spesifikk deltageridentitet. Deltagere i ubestemt form kan man regne med at skal utdypes videre i teksten, fordi den enda ikke har fått en spesifikk identitet. Litt annerledes blir det hvis teksten inneholder pronomen, da disse er «tomme», før de refererer til en deltager. Egennavn har automatisk en deltageridentitet, basert på at det er et egennavn. (Maagerø, 2005, s. 176-177.)

Jeg kan vise med et eksempel: «Har du nye bukser? De var fine!». Her finner vi «nye bukser» i ubestemt form, og «de» i bestemt form. Her følger «nye bukser» og «de» etter hverandre, og en slik kobling kaller Maagerø anafori. Hadde vi gjort motsatt: «De var fine! Har du nye bukser?», gjør dette noe med setningen. Det skaper litt spenning og nysgjerrighet i teksten. I dette tilfellet må man fremover i teksten for å finne identiteten til deltageren «de». Dette kaller Maagerø katafori. Begge er tilfeller av endofori, altså at identiteten til deltageren finnes i teksten.

Dersom identiteten til deltageren ikke finnes i teksten, men i konteksten, betyr det at det er opp til leseren å vite hva identiteten er. Dette kaller Maagerø homofori (Maagerø, 2005, s. 176). Dette vil si at teksten krever en leser med mye bakgrunnskunnskaper.

Slik jeg vil anvende dette i denne oppgaven, er å se på hvor deltagerne introduseres i teksten, og hvor man som leser må lete for å finne identiteten deres: i teksten (endofori), eller i konteksten (homofori). Hvor deltagerne blir presentert og forklart nærmere, vil kunne si noe om modelleserkompetansen som bygges opp, samt hvilken kompetanse teksten forutsetter.

2.3.4 Teksttyper

Lesevei 2 karakteriseres av at flere tekstdeler blir inkludert. For å snakke om dette benytter jeg meg av spørsmål ni i Blikstad-Balas og Tønnessons analysespørsmål om hvilke teksttyper som er innebygd i teksten. For å kunne beskrive denne utviklingen, bruker jeg Kjell Lars Berges teksttyper. Teksttyper er også på et vis en del av kohesjonsressursene beskrevet over,

da dette også handler om setningsbindere og hva som skaper sammenheng i tekst, men jeg benytter meg likevel av Berges beskrivelse av teksttyper, enn Maagerøs, fordi Berge også har utviklet en formel for hver teksttype. Dette gjør det enklere å applisere til ulike tekster. Berge deler inn i fire funksjonstyper, med fire respektive teksttyper:

Den første funksjonstypen er *addisjon*. Denne defineres ved at «x» sier noe, og leddet etter, altså «y», supplerer eller utvider «x». Funksjonen addisjon markeres ofte leksikalt⁴ med ordet «og», men kan også kjennetegnes ved at «x» og «y» i setningen er likeverdige.

Funksjonstypen blir kalt en «og-relasjon». «De gikk nedover og de andre gikk oppover». Resultatet av en addisjonsfunksjon er at teksttypen blir deskriptiv.

Den andre funksjonstypen er *kontrast*. Denne kjennetegnes ved at «x» beskriver noe, og «y» står i kontrast til, eller ikke stemmer overens med, «x». Leksikalt kjennetegnes kontrasttype med ordene «men», eller «eller». Funksjonstypen blir kalt en «men-relasjon». «De gikk nedover, men de andre gikk oppover». Kontrastene skaper teksttypen argumentativ.

Den tredje funksjonstypen er *temporalitet*. Denne indikerer at «x» og «y» kommer etter hverandre i tid. Leksikalt markeres temporalitet ofte med ordene «så», «deretter», «etterpå». Funksjonstypen blir kalt en «så-relasjon». Resultatet er at teksttypen blir narrativ. «Først gikk de nedover, så gikk de oppover».

Den fjerde funksjonstypen er *implikativitet*. Denne defineres ved at «x» forstås som et (tilfeldig eller nødvendig) vilkår av hva «y» refererer til. Leksikalt kan denne funksjonstypen markeres med ord som «fordi», «dersom» eller «derfor». Funksjonstypen blir kalt en «fordi-relasjon», og skaper teksttypen eksplikativ (Berge, 1990). «De gikk nedover, fordi de hadde gått oppover».

Det er ulike måter å se på teksttype på, og i analysen vil jeg fokusere på hva som skjer mellom de ulike tekstdelene og hvordan de kobles sammen. Her vil jeg kunne si noe om hvordan teksten endrer seg, og dermed også noe om hvilken kompetanse som bygges opp hos modelleserne. De ulike teksttypene kan legge opp til ulike måter å lese teksten på: for eksempel vil en deskriptiv teksttype kunne antyde en modelleser som mottar informasjon. En argumentativ teksttype kan vi si antyder en reflekterende modelleser, og en eksplikativ teksttype antyder en modelleser som lærer noe.

---

⁴ Leksikalt er det som gjelder ordforrådet. «Ordmessig», kan man beskrive det som.

2.3.5 Språkhandlinger

I lesevei 1 finner vi kun påstandstekstdelene, mens i lesevei 2 knyttes flere av tekstdelene sammen. Når dette skjer, blir det særlig interessant å se på den språklig-retoriske strategien språkhandlinger. Jeg kunne som sagt brukt språkhandlinger i lesevei 1, da dette også er en del av teksten, men det som er særlig interessant i valgomaten er språkhandlingene på et mer overordnet tekstlig nivå, heller enn setningsnivå.

Språket evner ikke kun å beskrive, eller hevde ting, men også å skape ulike handlinger. Det å undersøke tekstens språkhandlinger dreier seg om å kartlegge hvilket handlingspotensial som ligger i ytringer. Når vi finner det, kan vi si noe om hvilken leser teksten forutsetter og dermed også hvilke forventninger til leseren som ligger i teksten.

John L. Austin var den første som definerte språkhandlinger under en forelesning på Harvard i 1955 (Austin, 1997, s. 18). Austin mente at enhver ytring består av tre ting. For det første at en ytring består av at man sier *noe*, som Austin kaller en lokusjonær handling. For det andre at man med denne ytringen utfører en språkhandling (her finnes det fem ulike) – en illokusjonær handling. For det tredje at denne språkhandlingen har en mulig effekt på omverden, en perlokusjonær handling. (Austin, 1997, s. 118-125.)

I forelesningssalen satt student, John Searle, og han var en av dem som bestemte seg for å arbeide videre med teorien. Det Searle gjør med Austins rammeverk er å utvikle særlig den illokusjonære handlingen, og nyansere de fem språkhandlingene: konstativer, direktiver, kommissiver, ekspressiver og kvalifiseringer (Searle, 1979, s. 8). Det er særlig Searls utviklede illokusjonære handling, med dens fem tilhørende språkhandlinger, jeg vil fokusere på i denne oppgaven, på både mikro- og makronivå. Dette vil si at en tekst kan ha en overordnet språkhandling, eksempelvis en konstativ språkhandling, men at den på mikronivå kan inneholde flere språkhandlinger, eksempelvis konstativer, direktiver, kommissiver, ekspressiver eller kvalifiseringer.

Konstative språkhandlinger blir definert ved at den talende forteller den lyttende hvordan ting er, typisk ved å påstå noe, å informere, konkludere, fortelle, forklare eller gjengi. Det er noe den talende anser som sant – også blir det opp til den lyttende å godta om dette er sannhet eller ikke. Dersom den lyttende og den talende er enige, kan man vurdere språkhandlingen som vellykket. *Direktive språkhandlinger* er forsøk den talende gjør for å få den lyttende til å gjøre noe. Det å be om noe, spørre, invitere eller utfordre er alle direktive språkhandlinger. Med *kommissive språkhandlinger* lover eller knytter den talende seg til fremtidige handlinger

som skal skje. Den talende lover å gjøre noe overfor den lyttende. «Jeg lager middag i dag», «Jeg kan gå med søpla», «Jeg lover å fikse det hullet i taket». *Ekspressive språkhandlinger* uttrykker avsenders psykologiske tilstand om en situasjon. Ekspressive verb kan være å takke, å gratulere, å beklage, å kondolere. Dette handler, i motsetning til de foregående språkhandlingene, ikke om å bekrefte eller overbevise, men kun om å uttrykke en psykologisk tilstand: «Hurra!». *Kvalifiseringer* er den siste språkhandlingen, og dette handler om at «å si det gjør det virkelig» (Searle, 1979, s. 2-16, min oversettelse av sitatet). Virkeligheten er nødt til å stemme overens med utsagnet, det må ha blitt sagt innenfor noen spesifikke (institusjonelle) rammer der visse vilkår er oppfylt, slik at ordene skaper verden. Dette vil si at man kan ikke bare si hva som helst, og så blir det virkelig. Det krever at du besitter en makt til å endre virkeligheten i den retningen du ytrer. «Jeg sier opp!» eller statsminister Jonas Gahr Støre sier «Ola Borten Moe skal være ny forsknings- og høyere utdanningsminister», er begge utsagn som skaper en ny virkelighet. Jeg som arbeidstaker besitter makten til å si opp jobben min, men jeg besitter ikke makten til å utnevne ministre. Dersom utsagnet blir sagt i en viss institusjonell kontekst, så har jeg sluttet i jobben min og Ola Borten Moe er blitt minister.

Det språkhandlingene kan hjelpe oss med i valgomaten, er å finne tekstens intensjon. Da kommer vi også nærmere hvilken leser teksten krever og deretter igjen hvilken modelleserkompetanse som forutsettes eller bygges opp.

2.3.6 Flerstemmighet

Til sammen vil disse verktøyene kunne hjelpe meg å finne modelleserkompetansene teksten forutsetter og bygger opp. Et annet, viktig premiss jeg vil legge til grunn før jeg tar fatt på analysen, er at jeg igjen ønsker å fremheve forskjellen mellom Eco og Tønnessons oppfatning av modelleserbegrepet og trekke frem *flerstemmighet* som en siste måte å lese teksten – valgomaten – på.

I teoridelen om modelleser la jeg til grunn at tekster er dialogiske. Ikke bare er de dialogiske, men de er også, slik som Mikhail Bakhtin etablerer i *Spørsmålet om talegenrane* (2005), i dialog med andre aktører, stemmer og tekster. Tønnesson tar til ordet for at Bakhtin med sin *polyfoni*, henviser til en spesifikk flerstemmighet: flere stemmer som «synger like høyt» i teksten. Tønnesson hevder at sakprosaetekster ofte er *homofone*, altså at det finnes én hovedstemme i teksten, der de andre stemmene holder seg mer i bakgrunnen (Tønnesson, 2002, s. 18).

I valgmaten er det mange stemmer representert: NRK, Rødt, SV, Ap, Sp, Mdg, Krf, V, H, Frp. Disse er sterke stemmer, da de kommer til ordet gjennom hele teksten. Det finnes også andre aktører i teksten, som «regjeringen», «næringslivet», «ideelle aktører», «politikerne», «folk som ønsker å flytte», «norsk oljevirkosomhet», «NATO», «kirka», «småsamfunn», «asylsøkere», «norske kommuner», «EU».

Det at ulike stemmer kommer til ordet kan åpne en dialog om politikk. Dersom dialogen er åpen, kan også leseren evne å reflektere og stille seg kritisk til de ulike stemmene, fordi man får inntrykk av at det ikke finnes ett riktig svar, men flere nyanser av ulike løsninger.

2.4 Intervju og referansemotodikk

Vedlegg 1 i oppgaven er et dokument med skjermdump av hele valgmaten. Hvert bilde har et tall, og valgmaten vil videre i oppgaven bli referert til slik: (V1, BX).

Jeg har i forbindelse med denne oppgaven også intervjuet Hans Cosson-Eide, «valgmatetsjef» hos NRK. Han og jeg gjennomførte et ca. times langt intervju over Teams den 26. januar 2022. Intervjuet var semi-strukturert, med noen planlagte spørsmål fra min side, der det også var rom for Cosson-Eide å styre samtalen i retninger jeg ikke hadde planlagt. Etter intervjuet transkriberte jeg det, og sendte transkripsjonen til Cosson-Eide for godkjenning. Intervjuet ligger som vedlegg 2. I oppgaven refereres intervjuet til som (V2, 2022, s. X). I forkant av intervjuet, 16.12.2021, fikk jeg godkjenning hos NSD. Jeg legger også ved informasjonsskrivet og samtykkeskjemaet Cosson-Eide fikk tilsendt og signerte før intervjuet som vedlegg 3.

3.0 Analyse

3.1 Kontekst

Hos NRK ble valgmaten for første gang laget i 2009 (V2, 2022, s. 6), inspirert av konseptet «Wahl-O-Mat» fra Tyskland (Albertsen, 2020), og valgmaten har etter hvert blitt et standardbidrag til valgdekningen. Dette er altså et stort fenomen, som man finner igjen i mange land. De nordiske landene har også et «valgmatnettverk», som møtes og diskuterer problemstillinger knyttet til verktøyet (V2, 2022, s. 9). Slik inngår valgmaten i en historisk kulturkontekst av at mediene dekker valg.

Selv om det er blitt laget valgmaten tidligere, er fortsatt denne typen tekst relativt ny, i alle fall når det kommer til medietekster knyttet til dekning av valg. Ved det norske stortingsvalget i år ble det laget en rekke valgmaten av ulike aktører. Ikke bare aviser og mediehus, men

også nisjemagasiner og organisasjoner lagde valgomater til sine lesere. De mest populære i antall klikk var NRK, VG, TV2 og Aftenpostens (Hofsrud, 2021), men for eksempel hadde Utdanningsnytt en egen valgomat der man kunne finne hvilket av partiene som best dekket skole, barnehage og utdanning (Utdanningsnytt, 2021), kvinnemagasinet *Altså* hadde en valgomat for å kartlegge hvilke av partiene som hadde politikk man var mest enig med i spørsmål om likestilling og inkludering (Altså, 2021), og nettsiden www.muslimerstemmer.no hadde en valgomat for der man kunne finne hvilket av partiene som best ivaretar religionsfrihet og som tar avstand fra islamofobiske lover (Muslimerstemmer, 2021). Listen er lang, men den valgomaten ved fjorårets stortingsvalg som ble tatt absolutt flest ganger var NRKs med 1,7 millioner antall gjennomføringer.⁵

NRK har som sagt et uttalt mål om at de ønsker å bidra til økt valgdeltagelse. Dette gjør de gjennom mange ulike verktøy, artikler og debatter som dekker valget, og valgomaten er et av dem. NRK ønsker at valgomaten skal senke terskelen for å lære om politikk og valget. Slik blir den et nyttig verktøy for borgere som kanskje ikke er så interessert i politikk, eller ikke har tid til å lese partiprogrammer, flyveblader og artikler. Valgomaten går rett på sak og spør helt konkret hvor enig eller uenig man er i de viktigste politiske spørsmålene det gjeldende året. En av grunnene til at valgomater er blitt så populære, er kanskje fordi den treffer det som er strevsomt med valget: å navigere i et hav av artikler, TV- og radiosendinger. I valgomaten samles alle synspunktene til den som tar den i en «bank», som via algoritmer regner ut hvilket parti man ligger nærmest politisk.⁶

3.2 Valgomatens struktur

Valgomaten er en form for spørreskjema, som skal hjelpe borgere å navigere i et politisk landskap. Man blir møtt med en førsteside som gir litt informasjon om hva valgomaten har til hensikt å gjøre, før man klikker seg gjennom x antall påstander og til slutt lander på en resultatside. Påstandene i valgomaten tar man stilling til gjennom fire ulike knapper: «helt uenig», «litt uenig», «litt enig», eller «helt enig». Man kan også velge «Hopp over» på fem av påstandene, men kun fem, siden NRK mener at for å få et resultat som er presist nok, må man ta stilling til flesteparten av spørsmålene (Grønli, 2021). Gjennom valgomaten samler algoritmen opp informasjon om valgene man tar, og regner ut hvilket parti man er mest enig

---

⁵ Dette betyr ikke 1,7 millioner unike lesere, men 1,7 millioner ganger valgomaten ble gjennomført i sin helhet, fra start- til resultatside. Tallet til for eksempel Aftenposten, med 285.000 klikk, er en oversikt over antall klikk, ikke en oversikt over hvor mange som faktisk gjennomførte deres valgomat (Hofsrud, 2021).

⁶ En mer inngående forklaring av algoritmen bak valgomaten inkluderer jeg ikke i oppgaven, men her er en lenke til NRKs forklaring av den: <https://nrkbeta.no/2019/07/03/slik-snekret-vi-en-valgomat-for-hele-landet/#algoritme-forklaring>. (Lesedato: 21. mai, 2022).

med. På resultatsiden informeres man om hvilke tre partier man er mest enig med, og hvilke påstander man var enige i.

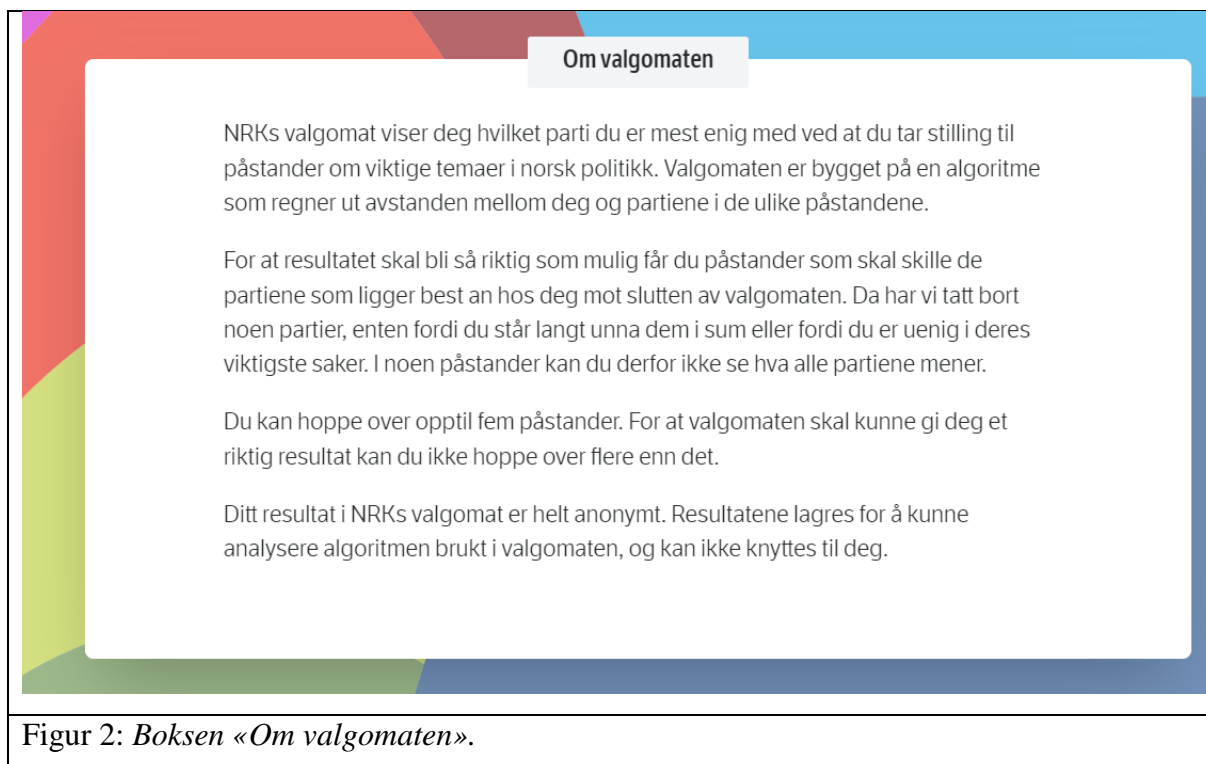
3.2.1 Startsidene

Startsidene inneholder to hvite bokser mot en fargerik bakgrunn. Øverst i venstre hjørne er logoen til NRK, en tydelig avsender. Øverst i høyre hjørne finner man et informasjons-ikon, og disse to elementene forblir der gjennom hele valgmaten (figur 1). Figur 1 og 2 utgjør startsidene til valgmaten.

Figur 1: Forsiden av valgmaten til NRK.

Trykker man på informasjons-ikonet, kommer man til tekstboksen i figur 2. Denne boksen (figur 2), som altså er knyttet til informasjons-ikonet, gir utfyllende informasjon om valgmaten:

Under boksen i figur 2 finner man informasjon om opphavsrett, hvem som er redaksjonelt ansvarlig og hvem som er nettsjef hos NRK.

Den øverste av de hvite boksene (figur 1) inneholder en kort forklaring av hva NRKs valgomat skal gjøre: «NRKs valgomat er en partitest som guider deg gjennom de viktigste politiske spørsmålene. Den viser hvilke parti du står nærmest og hvilke du står lengst fra.» Under denne teksten kan man velge hvilket språk man vil ta valgomaten på, nynorsk eller bokmål. Andre valgomater har ikke dette valget i det hele tatt, og bokmål er standardspråket (VG, Dagbladet, Aftenposten), mens i for eksempel Redd Barnas valgomat, levert av NTB og Altinget, har man muligheten til å velge bokmål, nynorsk, nordsamisk, sørsamisk og lulesamisk (Redd Barna, 2022).

3.2.2 Slik ser påstandene ut

Når man klikker «start», er man i gang. Man blir, etter tur, møtt av påstander NRK mener er dekkende for årets valg. Påstandssidene ser alle helt like ut, med den samme malen for alle påstandene. Det vil si at de ulike tekstdelene på siden er alltid å finne samme sted. Øverst i fet, stor skrift finner man påstanden. Under denne en liten, tynn tekst hvor det står «Argumenter for og imot» med et pil-ikon ved siden av. Under dette får man fire alternativer til hvordan man forholder seg til påstanden, som er enighetsskalaen. Man har også muligheten til å benytte seg av knappen «Hopp over» med et pil-ikon ved siden av:

Figur 3: Slik ser første påstand i valgomaten ut.

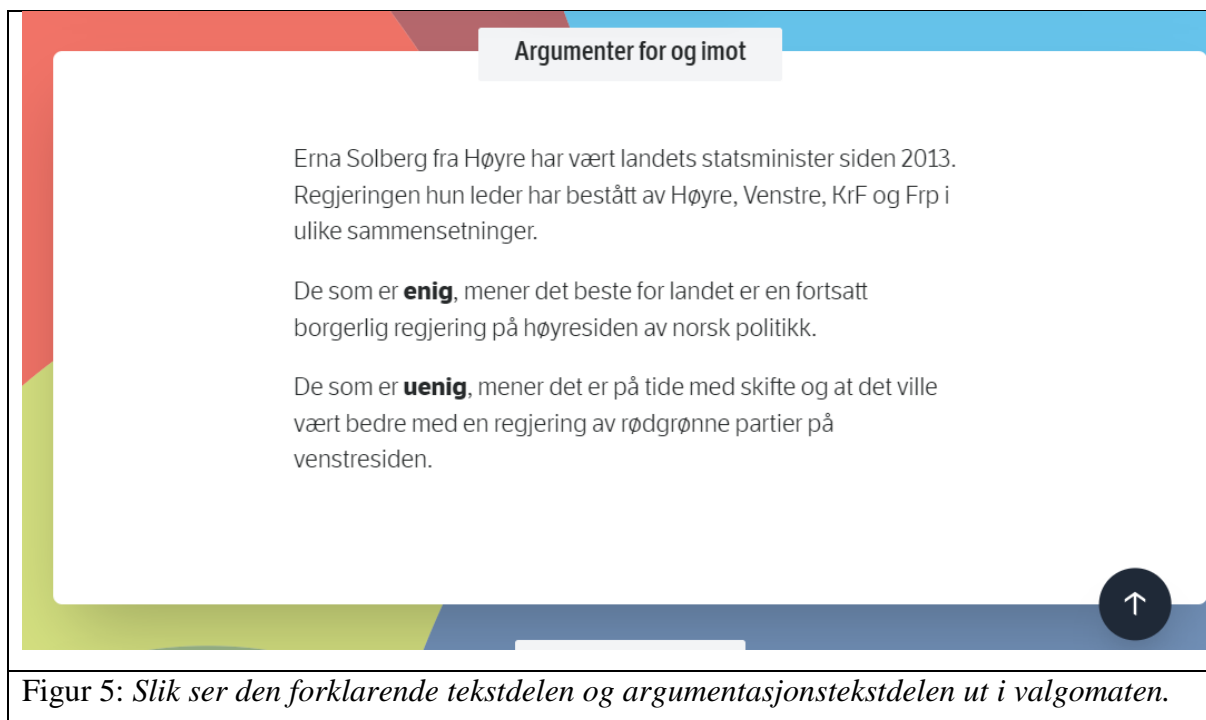
Etter man har valgt et svar, fordeler partiene seg på enighetskalaen, og man kan se hvilke partier som er enig eller uenig i påstanden (figur 4). Her endres også muligheten fra å «Hopp[e] over», til «Neste» med et pil-ikon. Hvert parti har en farge, og bakgrunnen endrer seg til fargen partiet/partiene som er enige med svaret man har oppgitt.

Figur 4: Slik ser det ut når man velger «litt enig» i valgomatens første påstand.

Når man klikker neste, kastes fargene tilbake til slik de var i figur 3, partiene og deres standpunkter forsvinner, og det har dukket opp en ny påstand. Prosentkalaen øverst på siden øker etter hver påstand, og viser hvor langt man er kommet i valgomat. Dette er nytt for valgomat i år, da for eksempel NRKs valgomat fra 2017 talte hvor mange spørsmål av totalen man hadde besvart (NRK, 2017).

Både figur 3 og 4 viser som sagt en mulighet til å oppsøke «Argumenter for og imot», med et pil-ikon ved siden av. Dersom man klikker på denne teksten blir man sendt litt lenger ned på siden, der det blir presentert en kort, forklarende tekstdel om påstanden, før argumentene for og imot blir presentert (figur 5).

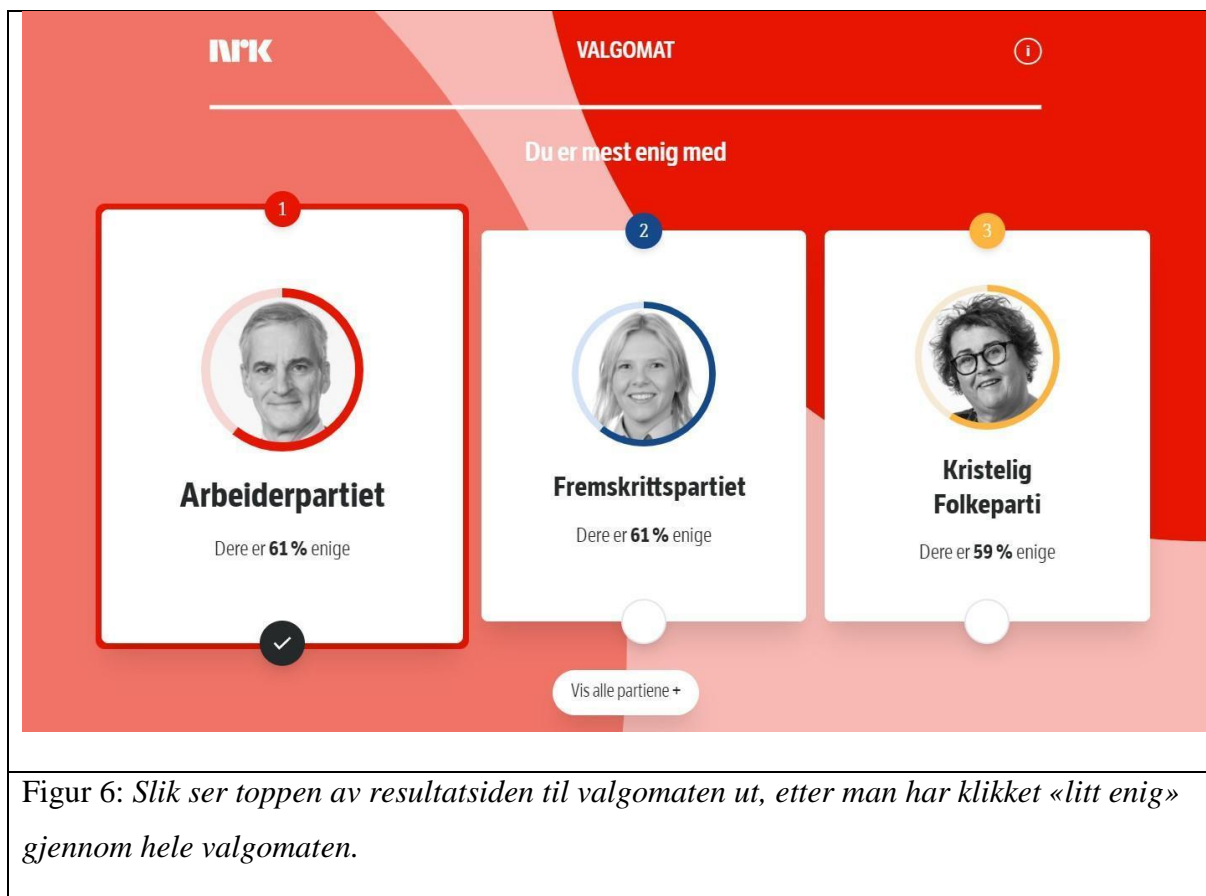
Figur 5: Slik ser den forklarende tekstdelen og argumentasjonstekstdelen ut i valgomaten.

«Argument for og imot»-boksen er ulik for de ulike påstandene i valgomaten. Av og til finnes det ingen forklarende tekstdel øverst i boksen, og lengden på argumentasjonstekstdelene varierer fra påstand til påstand. Nederst til høyre i boksen kan man klikke på en stor, sort pil som peker oppover, for å komme opp igjen til påstanden.

Under «Argumenter for og imot»-boksen finner man en hvit boks til. Her finnes utfyllende informasjon om valgomaten – dette er boksen fra figur 2.

3.2.3 Resultatsiden

Når man har fylt opp prosentskalaen til 100% ender man på resultatsiden (figur 6). Her får man opp hvilket parti man er mest enig med, og to andre partier man også i stor grad er enig med.

Figur 6: Slik ser toppen av resultatsiden til valgmaten ut, etter man har klikket «litt enig» gjennom hele valgmaten.

Det varierer, basert på svarene man oppgir i løpet av valgmaten, om det står presisert hvor mange spørsmål, eller hvor mange prosent, man er enige i partiene. Når man svarer «litt enig» i alle påstandene, får man opp svaret prosentvis. Man kan klikke på boksen der bildet av partilederen er, og sammenligne svarene med partiets svar på påstandene. Klikker man på bildet av Ap-partileder Jonas Gahr-Støre, dukker en liten boks opp under disse tre hovedbildene, der det står «Deg og AP». Her kan man se hvilke saker man var mest enig i, og hvilke man var helt uenige i. De andre åtte partiene er også synlige i denne sammenligningen, så man kan enkelt se hvilke partier man er mer enig med i andre saker. Like under denne boksen kommer en ny boks som heter «Forskjeller mellom deg og AP», hvor man kan se i hvilke påstander man var mest uenig.

Under denne sammenligningen får man opp en hvit boks med en kort beskrivelse av Aps politikk, etterfulgt av en knapp hvor det står «Lær mer om AP», med et tilhørende pil-ikon. Under denne boksen finner man en ny hvit boks som heter «Overrasket over resultatet?», som lenker til NRKs nye satsning, «Partiguide» (V1, B99). Her presenteres «Partiguide» som et verktøy hvor man kan velge saker selv, heller enn slik man får dem presentert i valgmaten. Etter denne boksen er det to hvite bokser igjen: «Hva med de andre partiene?», som gir en

forklaring på at: «Valgomaten måler hvor enig du er med de ni partiene som sitter på Stortinget i dag» (V1, B100), men at det finnes flere partier i Norge. 10 mindre partier som stiller i ulike valgdistrikt blir deretter ramset opp. Den siste tekstboksen heter «Slik stemmer du», med informasjon om valget og hvordan man stemmer, og nederst på siden finner man igjen boksen fra figur 1.

I tillegg til disse syv hvite boksene på resultatsiden er det også to enkeltstående knapper på resultatsiden. Den ene kommer mellom «Deg og AP» og «Forskjellene mellom deg og AP», hvor det står «Del valgomaten». Her kan man altså legge ut en lenke til NRKs valgomat på sin egen Facebook-side, uten at resultatet deles. Den andre knappen finner man mellom «Slik stemmer du» og «Om valgomaten». På den står det «Tilbake til start», med et pil-ikon med en pil som snurrer rundt. Klikker man på den kommer man tilbake igjen til startsidene beskrevet tidligere.

3.3 Påstandene i analysen (lesevei 1 og 2)

Alle påstandene i valgomaten er delt inn etter samfunnsforsker Stein Rokkans valgpolitiske skillelinjer:

Høyre-venstre-aksen (økonomi, skatt, velferd), vekst - vern (når miljøspørsmål kjem i konflikt med økonomiske spørsmål), sentrum - periferi (prioritering av ressursar til distriktpolitikk), religiøs - sekulær (kor viktig er religiøse verdier for politikken?), innvandring (streng - liberal), global - nasjonal (internasjonalt samarbeid mot nasjonal sjølvbestemmelse)

(Grønli, 2021)

I NRKs artikkel «Slik fungerer NRKs valgomat» forklares det at de ni første påstandene er like for alle som tar valgomaten. Det vil si at man kan fordele de ni første spørsmålene utover disse aksene, slik:

Tabell 1:					
Høyre-venstre	Vekst-vern	Sentrum-periferi	Religiøs-sekulær	Innvandring: streng-liberal	Global-nasjonal
<p>1. Erna Solberg bør fortsette som statsminister</p> <p>2. Jeg er bekymret for at dagens skattenivå øker forskjellene.</p>	<p>6. Jeg mener vi bør slutte å lete etter mer olje nå.</p>	<p>9. Vi må bruke langt flere av de offentlige ressursene på å tilrettelegge for at folk</p>	<p>8. Den kristne kulturarven bør påvirke de politiske vedtakene vi gjør.</p>	<p>5. Norge trenger en streng innvandringspolitikk.</p>	<p>7. Jeg er bekymret for at internasjonale avtaler fører til at Norge får mindre makt.</p>

<p>3. Flere private bedrifter bør få drive barnehager, skoler og sykehjem.</p> <p>4. De rikeste fikk for mye hjelp under koronakrisa.</p>		<p>kan bo på bygda.</p>			
---	--	-------------------------	--	--	--

Cosson-Eide forklarer i intervjuet at det vil være flere spørsmål som går på høyre-venstre-aksen, enn de andre aksene, fordi NRK veier hvilke partier det er sannsynlig at kommer til å samarbeide med hverandre tyngre enn enkeltsaker. Skillelinjeteorien gir rom for at man som leser av valgmaten ikke har vært innom alle temaene man er opptatt av, men at resultatet NRK presenterer vil være passende likevel:

Cosson-Eide: [...] Men, litt av den tanken med å bruke de skillelinjene er at hvor du står i en politisk skillelinje, sier noe om hvor du står i saker vi ikke har spurt om. Så, derfor er på en måte hovedfokus vårt at vi er innom dem, og at vi dekker de skillelinjene bredt da. Så får det heller være, om det er noen saker man ikke blir spurt om i valgmaten.

Bøe: For da vil resultatet også passe for vedkommende. Om f.eks. de havner på høyresiden, selv om de ikke er blitt spurt om rentefradrag.

Cosson-Eide: Mhm. Gitt at man har et konsistent ideologisk standpunkt.

Bøe: Ja, for det er jo sikkert mange som bare vil stemme på sak, og bare vil at bompengene skal ned, eller at pasientfokus skal opp?

Cosson-Eide: Men, ofte vil det være et mønster der likevel, selv om man ikke er bevisst på det selv. Hele skillelinjeteorien bygger seg ut fra velgermønstre, ikke sant, og hvordan helt vanlige velgere forholder seg til valg, da. Stort sett vil det være sånn, men det er jo noen som svarer mer sprikende enn andre.

(V2, 2022, s. 5-6)

Etter disse ni spørsmålene blir den empiriske leseren servert en bukett av påstander man skal ta stilling til. Når man kommer til resultatsiden i valgmaten, kan man bla i hvilke kategorier man var mest enig med partiet i. Disse er innvandring, distriktpolitikk, velferd/økonomi, religiøse verdier, Norge i verden og miljøpolitikk (V1, B94-95). Disse kategoriene er veiledende i å plassere de resterende ti påstandene i analysen, i henhold til Stein Rokkans valgpolitiske skillelinjer:

<p>Tabell 2:</p>	
-------------------------	--

Høyre-venstre	Vekst-vern	Sentrum-periferi	Religiøs-sekulær	Innvandring: streng-liberal	Global-nasjonal
<p>10. Ingen skal få straff for å ha narkotika til eget bruk.</p> <p>12. Jeg må fritt kunne velge privateide tilbud når jeg trenger behandling på sykehus.</p> <p>14. Jeg synes det er for mye testing i norsk skole.</p> <p>15. Kommunene skal ikke få lov til å kreve inn mer i eiendomsskatt.</p> <p>17. Det er bra at det er blitt lettere å ansette folk midlertidig.</p> <p>19. Kvinner bør ha rett til å ta selvbestemt abort også etter uke 12 i svangerskapet.⁷</p>	<p>11. Dropp ferjefri E39 langs Vestlan det!⁸</p>	<p>18. Sammenslåtte kommuner og fylker bør få oppheve sammenslåingen.</p> <p>11. Dropp ferjefri E39 langs Vestlandet!</p>	<p>19. Kvinner bør ha rett til å ta selvbestemt abort også etter uke 12 i svangerskapet.⁷</p>	<p>13. Norge bør ta imot flere flyktninger enn i dag.</p>	<p>16. EØS-avtalen er for dårlig for Norge, vi bør si den opp og prøve å forhandle fram noe bedre.</p>

For å vise variasjonen i påstandsformuleringene, fordeles de i seks ulike kategorier. Alle påstandene kjennetegnes ved at de starter med *at noe*, eller *noen*, altså subjektet, gjør noe. Dette subjektet varierer, og påstandene deles inn etter hva som følger etter subjektet. De fem første kategoriene er: Subjekt + 1) bør, 2) skal 3) må, 4) er bekymret, 5) trenger/fikk/synes.

⁷ Påstand 19 finnes i to kategorier: religiøse verdier og velferd/økonomi

⁸ Påstand 11 finnes i to kategorier: distriktspolitikk og velferd/økonomi

Den femte kategorien rommer de påstandene som kun har én påstand som inneholder dette verbet. Den sjettede, og siste kategorien rommer de påstandene som viker fra den klassiske subjekt + verb-opbygningen. Kategori 6 heter «atypiske påstander».

Tabell 3:						
Kategori	1) Subjekt + bør»	2) Subjekt + skal»	3) Subjekt + må»	4) Subjekt + er bekymret»	5) «Subjekt + trenger/fikk/synes»	6) Atypisk påstand
Påstand	<p>1. Erna Solberg bør fortsette som statsminister.</p> <p>3. Flere private bedrifter bør få drive barnehager, skoler og sykehjem.</p> <p>6. Jeg mener vi bør slutte å lete etter mer olje nå.</p> <p>8. Den kristne kulturarven bør påvirke de politiske vedtakene vi gjør.</p> <p>13. Norge bør ta imot flere flyktninger enn i dag.</p> <p>16. EØS-avtalen er for dårlig for Norge, vi bør</p>	<p>10. Ingen skal få straff for å ha narkotika til eget bruk.</p> <p>15. Kommunene skal ikke få lov til å kreve inn mer i eiendomsskatt.</p>	<p>9. Vi må bruke langt flere av de offentlige ressursene på å tilrettelegge for at folk kan bo på bygda.</p> <p>12. Jeg må fritt kunne velge privateide tilbud når jeg trenger behandling på sykehus.</p>	<p>2. Jeg er bekymret for at dagens skattenivå øker forskjellene .</p> <p>7. Jeg er bekymret for at internasjonale avtaler fører til at Norge får mindre makt.</p>	<p>5. Norge trenger en streng innvandring spolitikk.</p> <p>4. De rikeste fikk for mye hjelp under koronakrisa .</p> <p>14. Jeg synes det er for mye testing i norsk skole.</p>	<p>11. Dropp ferjefri E39 langs Vestlandet!</p> <p>17. Det er bra at det er blitt lettere å ansette folk midlertidig.</p> <p>¹⁰</p>

¹⁰ Denne påstanden følger også egentlig den typiske oppbygningen: subjekt + verb, men siden subjektet i påstandstekstdelen er et formelt subjekt, plasseres den i den atypiske kategorien.

	si den opp og prøve å forhandle fram noe bedre. ⁹ 18. Sammenslått e kommuner og fylker bør få oppheve sammenslåin gen. 19. Kvinner bør ha rett til å ta selvbestemt abort også etter uke 12 i svangerskap et.					
--	---	--	--	--	--	--

3.4 Analyse del 1: Startsidene

På valgomatens startside blir man møtt med en stor, fet tekst som stiller spørsmålet: «Hvem skal du stemme på ved stortingsvalget?» (V1, B1). Et direkte spørsmål, gjennom pronomenbruken «du» til den som nå skal ta valgomaten, gir en forventning om at valgomaten skal svare på nettopp dette: hvem skal *jeg* stemme på?

---

⁹ Denne påstanden er plassert i «bør»-kategorien, da den introduserende leddsetningen fungerer som iscenesettelse av selve påstanden.

Figur 7: Slik ser den øverste boksen på startsidan av valgomaten ut.

Bak spørsmålet ligger en forventning om at man skal stemme. Det står ikke «Skal du stemme ved årets valg? Ta valgomaten!». NRK forutsetter en leser som vet at vedkommende har stemmerett. Dette er det også rimelig å anta, siden leseren har klikket seg inn på valgomaten. Videre kan man si at NRK *ønsker* en leser som skal bruke stemmeretten sin. Så flytter blikket seg til den litt mindre, vanlig tykke, teksten under hovedspørsmålet, der det kort forklares hva valgomaten skal gjøre. Ord som «valgomat» og «partitest» viser at noen kunnskaper er forutsatt for teksten: leseren vet hva dette er og er pc-kyndig. Foreløpig er det ennå ikke blitt presentert hvilke partier det er snakk om. Under dette får man muligheten til å velge språk. Så klikker man start.

3.5 Analyse del 2: Lesevei 1

3.5.1 Presupposisjoner

Første påstand er: «Erna Solberg bør fortsette som statsminister» (V1, B3), og i denne påstanden er det ordet «fortsette» som særpreger teksten. Dette indikerer at Erna Solberg er/har vært statsminister, og spørsmålet opp mot valget, er om hun bør fortsette med dette. Derfor kan man si at påstandens proposisjonelle innhold er at Erna Solberg er/har vært statsminister. Presupposisjonen «fortsette» gjør det umulig å avfeie det proposisjonelle innholdet, og siden virkeligheten er sann – hun har vært statsminister, er presupposisjonen en

måte å inkludere fakta om det politiske landskapet, uten å si det eksplisitt. Dette gjør at en leser som vet at Erna Solberg har vært statsminister, ikke føler at teksten er fordummende, eksempelvis «Erna Solberg har vært statsminister siden 2013 ...», og en leser som ikke vet hvem Erna Solberg er kan likevel skjønne at hun er/har vært statsminister. Et annet eksempel hvor bruken av presupposisjoner gjør det proposisjonelle innholdet tilgjengelig for to ulike lesere finner man i eksempelvis påstand 3: «*Flere* private bedrifter bør få drive barnehager, skoler og sykehjem» (V1, B9, min kursivering). Her er det proposisjonelle innholdet at private bedrifter driver barnehager, skoler og sykehjem. Presupposisjonen «*flere*» gjør det proposisjonelle innholdet tilgjengelig på en diskret måte for en som kan det fra før, og tilgjengelig også for en som ikke kan det. Presupposisjoner finnes i syv andre påstander i valgomaten. Kursiverte ord markerer dem. Fra påstand 4: «De rikeste fikk *for mye* hjelp under koronakrisa» (V1, B12), påstand 6: «Jeg mener vi bør *slutte* å lete etter *mer* olje nå» (V1, B18), påstand 9: «Vi må bruke langt *flere* av de offentlige ressursene på å tilrettelegge for at folk kan bo på bygda» (V1, B27), påstand 13: «Norge bør ta imot *flere* flyktninger enn i dag» (V1, B39), påstand 14: «Jeg synes det er *for mye* testing i norsk skole» (V1, B42), påstand 15: «Kommunene skal ikke få lov til å kreve inn *mer* i eiendomsskatt» (V1, B45) og påstand 19: «Kvinner bør ha rett til å ta selvbestemt abort *også* etter uke 12 i svangerskapet» (V1, B57).

Dersom man allerede kjenner til det proposisjonelle innholdet, får man gjennom presupposisjonene mest sannsynlig kun bekreftet det man allerede kan om norsk politikk. Når man leser påstandene, eksempelvis: at vi må bruke langt *flere* av de offentlige ressursene på bosetting i distriktene, kan man for eksempel tenke: «Helt enig, mer penger til distriktene!», eller «Helt uenig, mer penger trengs ikke!». Dette viser at presupposisjonene gjør teksten tilgjengelig for en leser som er politisk kompetent. Presupposisjonene avslører, uunngåelig, hvordan ting er, og en som har god peiling på norsk politikk vil nikke anerkjennende. Gjennom presupposisjonene ser man antydningene til den første modelleseren: den politisk kompetente.

Likevel kan også en som ikke kjenner til politikken fra før, at Norge for eksempel bruker av offentlige ressurser for bosetting i distriktene, skjønne at det gjøres, gjennom presupposisjonene. Nettopp fordi det, i presupposisjonenes natur, gjemmer seg proposisjonelt innhold bak dem. Slik kan også presupposisjonene fungere opplærende, for en leser som ikke kan så mye om norsk politikk. Måten man indirekte lærer om norsk politikk, gjør at man kan se antydninger til en kompetanse som bygges opp i teksten, og dermed også en annen modelleser: den mindre politisk kompetente.

3.5.2 Hvilke partier er egentlig med i valgomaten?

Når man velger «litt enig» i valgomatens første påstand, ser man hvilke partier som er inkludert i valgomaten. Dette vises ved at partiene fordeles utover enighetskalaen. Partiene som er inkludert i valgomaten er de ni største partiene i Norge, altså de ni partiene som fikk plass på Stortinget etter forrige valg: Rødt, Sosialistisk Venstreparti, Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Miljøpartiet de Grønne, Kristelig Folkeparti, Venstre, Høyre, og Fremskrittspartiet. Som man ser i figur 4, er partifordelingen på enighetskalaen i påstand 1 todelt. De typisk venstreside-partiene, altså R, SV, Ap, Sp og MDG, ligger på «helt uenig», mens høyreside-partiene, KrF, V og H, ligger på «helt enig», bortsett fra FrP som ligger på «litt enig». Dette vil si at man først nå ser hvilke partier det står mellom når NRK innledningsvis stiller spørsmålet: «Hvem skal du stemme på ved stortingsvalget?» (V1, B1). Det er disse ni partiene som gjelder. Indirekte kan man si at spørsmålet egentlig er: «Hvem skal du stemme på, av disse ni partiene, ved stortingsvalget?». Dette betyr at man på resultatsiden vil få opp en oversikt av hvor nær og hvor langt fra man står disse ni partiene.

Likevel er det ikke bare disse ni partiene som stiller til valg, det er hele ti småpartier som blir nevnt på resultatsiden til valgomaten. Av disse småpartiene fikk Demokratene flest stemmer ved årets stortingsvalg med 34.068 stemmer, mens nederst på småpartilista lå Piratpartiet med 2308 stemmer (DN, 2021). Man kan hevde at en politisk kompetent leser kan ha disse i bakhodet gjennom lesevei 1, da småpartiene også tar stilling til de samme påstandene som de større partiene tar stilling til. Eksempelvis tar Liberalistene også stilling til hvor vidt de ønsker at Solberg skal fortsette som statsminister, eller ikke. Dette vet kanskje en som tar valgomaten og kjenner til norsk politikk. En som tar valgomaten, men ikke vet så mye om norsk politikk, vil ikke, gjennom valgomaten, lære om de mindre partiene i norsk politikk. Det finnes ingen andre spor etter småpartiene annet enn i en boks på resultatsiden. Presupposisjonene viste at påstandstekstdelene inneholder informasjon om norsk politikk, og dette vil si at modelleserkompetansen som bygges opp for den mindre politisk kompetente, er en kompetanse om norsk storpartipolitikk.

3.5.3 Kohesjonsressurser med vekt på deltagere

Som etablert i teori- og metodedelen, vil modelleserkompetansen i teksten kunne finnes gjennom identifisering av deltagere fra Maagerøs kohesjonsressurser. Deltagerne markeres med ubestemt og bestemt form, og hvor man må gå for å finne identiteten deres: før deltageren, etter deltageren, eller i konteksten, sier noe om modelleseren som forutsettes eller bygges opp.

Påstand 8 er: «Den kristne kulturarven bør påvirke de politiske vedtakene vi gjør» (V1, B24). Det som særpreger denne påstanden er den bestemte formen som går igjen i både «den kristne kulturarven», og «de politiske vedtakene». Den bestemte formen beskriver deltagerens identitet. Siden begge formuleringene står i bestemt form, er det å anta at forfatteren av teksten regner med at leseren vet hva slags kristen kulturarv det refereres til, og hvilke politiske vedtak det er snakk om. Dette er fordi det tydelig er en bestemt kristen kulturarv, og ikke bare en generell kommentar om kristen kulturarv. I påstandstekstdelen står det ikke videre forklart noe om deltagerne. Påstandstekstdeler der deltagerne i bestemt form introduseres, uten at identiteten deres bli utdypet, blir utilgjengelig dersom man ikke kjenner til deltagerne fra før. Det samme gjelder i de andre påstandene som også har formuleringer i bestemt form:

Tabell 4: ¹¹		
Bestemt	Ubestemt	Hybrid
<p>2. Jeg er bekymret for at dagens skattenivå øker forskjellene.¹²</p> <p>8. Den kristne kulturarven bør påvirke de politiske vedtakene vi gjør.</p>	<p>1. Erna Solberg bør fortsette som statsminister.</p> <p>3. Flere private bedrifter bør få drive barnehager, skoler og sykehjem.</p> <p>5. Norge trenger en streng innvandringspolitikk.</p> <p>6. Jeg mener vi bør slutte å lete etter mer olje nå.</p> <p>7. Jeg er bekymret for at internasjonale avtaler fører til at Norge får mindre makt.</p> <p>10. Ingen skal få straff for å ha narkotika til eget bruk.</p> <p>12. Jeg må fritt kunne velge privateide tilbud når jeg trenger behandling på sykehus.</p> <p>13. Norge bør ta imot flere flyktninger enn i dag.</p>	<p>4. De rikeste fikk for mye hjelp under koronakrisa.</p> <p>9. Vi må bruke langt flere av de offentlige ressursene på å tilrettelegge for at folk kan bo på bygda.</p> <p>15. Kommunene skal ikke få lov til å kreve inn mer i eiendomsskatt.</p> <p>16. EØS-avtalen er for dårlig for Norge, vi bør si den opp og prøve å forhandle fram noe bedre.</p> <p>18. Sammenslåtte kommuner og fylker bør få oppheve sammenslåingen.</p> <p>19. Kvinner bør ha rett til å ta selvbestemt abort også etter uke 12 i svangerskapet.</p>

¹¹ Påstand 11: «Dropp ferjefri E39 langs Vestlandet!» er ikke inkludert i tabellen fordi denne påstanden ikke inneholder noen deltagere, som ikke er egennavn.

¹² Her er egentlig substantivfrasen «dagens skattenivå» grammatisk ubestemt, i og med at «nivå» står i ubestemt form. Siden «nivå» står sammen med «dagens», er det er «dagens skattenivå» det refereres til, ikke «skattens nivå», som en generell betegnelse. Da blir dette likevel bestemt form.

	<p>14. Jeg synes det er for mye testing i norsk skole.</p> <p>17. Det er bra at det er blitt lettere å ansette folk midlertidig.</p>	
--	--	--

I bestemt form refereres det til deltagerne, men i påstandstekstene finner man ikke identiteten deres. Dette kan være fordi teksten er såpass kort. Dette gjør at dersom man skal lese teksten adekvat, må man ut i konteksten for å finne deltagerne. Fordi man må lete i konteksten, forutsetter teksten en leser med politisk kompetanse.

Likevel kan også kravet til kompetanse variere. Fra eksempelet over krever ikke nødvendigvis «den kristne kulturarven» politisk kompetanse, men en generell kompetanse om samfunnet. «De politiske tiltakene» derimot, krever politisk kompetanse. Dette betyr at for å lese teksten adekvat burde leseren ha politisk kompetanse forut for teksten, men fordi kompetansen man trenger varierer, kan også en leser uten *politisk* kompetanse, forstå noen av formuleringene. Dette vil si at teksten forutsetter at leseren har generell kompetanse om det norske samfunnet.

I ubestemt form blir deltagerne introdusert, og her kan også en leser med mindre politisk kompetanse utdype identiteten til deltagerne i konteksten. Dette er fordi identiteten ikke er spesifisert enda. Eksempelvis fra påstand 12: «Jeg må fritt kunne velge privateide tilbud når jeg trenger behandling på sykehus» (V1, B36). Her finnes det to ubestemte deltagerne: «privateide tilbud», og «behandling». Her trenger man ikke å vite om det er det ene tilbudet eller det andre, eller om det er den ene behandlingen eller den andre, for å ta stilling til om man synes at man skal ha muligheten til å velge. Slik kan en leser som ikke kjenner til politikken ta stilling til påstanden. Dette vil si at den mindre politisk kompetente modelleseren også er til syne her. Da kan man argumentere for at kompetansen som bygges opp hos denne modelleseren i lesevei 1 er relativt smal. Det er lite kompetanse å hente ut i fra deltageren «privateide tilbud», annet enn at det er et fenomen i det norske samfunn.

Hvis man ikke skjønner hva verken de ubestemte eller bestemte deltagerne refererer til, må man lete fremover, bakover eller ut av teksten. I lesevei 1 har man kun påstandstekstene å lete i. Dette er fordi det designmessig ikke er mulig å lete bakover i teksten, fordi da klikker man seg tilbake til forrige påstand, og deltagerne er ikke de samme lenger. Et annet alternativ er å lete fremover i teksten – altså i forklarings- og argumentasjonstekstene. Dette betyr å

utvide teksten, men det er ikke et alternativ i lesevei 1. Derfor må man ut av teksten, til konteksten, for å lete etter identiteten til deltagerne. Lesingen må skje homoforisk – altså utenfor teksten. Slik er det tydelig at i lesevei 1 er det kompetanse som primært er forutsatt for teksten. Slik kan man hevde at teksten i lesevei 1 forutsetter en modelleser som er politisk kompetent.

3.5.4 Oppsummering av funn i lesevei 1

For å oppsummere analysen av lesevei 1 har jeg til nå funnet belegg for en modelleser som er politisk kompetent. Dette ser man gjennom presupposisjonene, og hvordan man i påstandstekstdelene må lete i konteksten for å finne identiteten til deltagerne. I tillegg er det også mulig å argumentere for at det i lesevei 1, på grunn av presupposisjonene og deltagerne i ubestemt form, bygges opp en modelleser som skal lære om politikk, altså en mindre politisk kompetent leser. Basert på informasjonen man får gjennom presupposisjonene i påstandene, og slik som deltagerne i ubestemt form viste, kan man ta stilling til påstandene uten å egentlig skjønne hva de innebærer. Kompetansen som bygges opp er derimot relativt smal. Derfor er designet det første som røper at denne modelleserkompetansen ikke bygges så mye opp her, da det er meningen at en leser som ikke er politisk kompetent, skal utvide teksten og lese de andre tekstdelene i tillegg. Modelleseren som bygger kompetanse om norsk politikk blir tydeligere i lesevei 2. Denne leseveien skal vi nå se nærmere på.

3.6 Analyse del 3: Lesevei 2

Lesevei 2 begynner igjen med påstand 1: «Erna Solberg bør fortsette som statsminister» (V1, B3). Denne gangen klikker man på knappen «Argumenter for og imot», og nettsiden sklir ned til den hvite boksen under påstandsboksen. Her står det øverst i fet, midtstilt skrift:

«Argumenter for og imot».

Figur 8: Slik ser «Argumenter for og imot»-boksen i NRKs valgomat 2021 ut.

Det første man legger merke til er den åpenbare forandringen i måten teksten er formulert på, fra kun påstandstekstdelen, til en forklarende tekstdel og en argumenterende tekstdel.

3.6.1 Teksttyper

Påstandene som tidligere har stått alene, får nå selskap av en forklarende tekstdel, og argumentasjonstekstdel. Derfor vil teksttyper som sagt bli interessant å avdekke, nå som teksten blir mer setningsrik enn i lesevei 1. I figur 8 ser man at den første setningen i den forklarende teksten fra i påstand 1 er: «Erna Solberg fra Høyre har vært landets statsminister siden 2013.» (V1, B5). Dette var noe av det man i lesevei 1 enten kunne anta fra presupposisjonene, eller man visste fra før. Nå dukker dette opp i den forklarende tekstdelen, og blir en forlengelse av påstanden. Dette vil si at det er gjemte setningsbindere i setningene, som binder påstandstekstdelen, den forklarende tekstdelen og den argumenterende tekstdelen sammen.

Hvis man definerer påstandstekstdelen som «x», og den forklarende tekstdelen som «y», ser man her at «y» utvider det man vet om «x»: «Erna Solberg bør fortsette som statsminister. Erna Solberg fra Høyre har vært landets statsminister siden 2013». Slik utgjør dette funksjonstype addisjon, og skaper dermed en deskriptiv tekst. Når man kommer ned til argumentasjonstekstdelen, knyttes den forklarende teksten og det ene argumentet som er enig i påstanden sammen med ordet «derfor». Da kan man lese teksten som en del av et lengre

resonnement: «Erna Solberg bør fortsette som statsminister. Erna Solberg har vært statsminister fra 2013 [...], *derfor* er det beste for landet en fortsatt borgerlig regjering på høyresiden av norsk politikk.». «Derfor» er en indikasjon på teksttype eksplikativ, som skal forklare hvorfor Solberg bør fortsette.

Når man blir introdusert for argumentet imot, oppstår det en forandring i teksttypen. Dette er fordi man må inkludere ordet «men», for å fortsette resonnetet: «... en fortsatt borgerlig regjering på høyresiden av norsk politikk. *Men*, de som er uenige mener at det er på tide med et skifte og det ville vært bedre med en regjering av rødgrønne partier ...». Slik dannes det en argumenterende tekst. Man har blitt presentert for en påstand, og blir også introdusert for et positivt og et negativt argument til påstanden, som ifølge Berge er kjennetegnet på en argumentativ teksttype (Berge, 1990, s. 83). Her har modelleserkompetansen utvidet seg til å ha lært noe nytt om norsk politikk, gjennom den deskriptive, eksplikative og argumentative teksttypen.

Påstand 5 lyder som følger: «Norge trenger en streng innvandringspolitikk» (V1, B15). En forklarende tekstdel er ikke inkludert i denne påstanden. I stedet kan man koble påstandstekstdelen sammen med argumentasjonstekstdelen med *for*-argumentet. Det er kun det første argumentet som inkluderes, fordi det utfyller påstanden: «... trenger en streng innvandringspolitikk, *fordi* man kan være bekymret for at høy innvandring vil ramme velferdsstaten, gjøre det vanskeligere å sikre god integrering eller være bekymret for hva det gjør med norsk kultur» (V1, B17). Hvis man definerer påstanden og argumentet *for* som «x», skal nå motargumentet, altså «y» ikke stemme overens, men skiller fra [...] x (Berge, 1990, s. 82). Dette markeres ofte med ordet «eller», eller «men». «... være bekymret for hva det gjør med norsk kultur. *Men*, innvandring bidrar med positivt mangfold, og Norge er et rikt land som bør være raus mot folk som av ulike grunner ønsker å flytte hit». I lesevei 2 blir påstands-, forklarings- og argumentasjonstekstdelene satt sammen til en lang tekst. Det setningsbinderne viser, er at teksttypen også blir argumenterende.

Teksttypen i setningene er blant annet deskriptive og eksplikative, og dette viser en modelleser som skal motta informasjon, fordi setningene inneholder beskrivelser og forklaringer. Likevel er de også argumenterende, gjennom setningsbinderen «men». Spørsmålet er om dette er med på å bygge opp en kritisk eller vurderende kompetanse hos leseren. Det at teksttypen er argumenterende betyr ikke nødvendigvis det. Hva er egentlig kravet for at en argumenterende tekst skaper en reflektert leser? I for eksempel akademiske tekster, vil det å fremlegge ulike synspunkter fra andre forskere, ikke nødvendigvis vise at

man evner å anvende, og å bruke, kunnskapen man besitter. I valgomatens tilfelle har den empiriske leseren fortsatt kun fire alternativer å velge mellom på enighetsskalaen, og argumentasjonen som blir presentert er det ikke mulig å respondere på annerledes enn de fire alternativene. Dette tvinger leseren til å godta argumentasjonstekstdelene som NRK presenterer. Resultatet av det, kan være at teksten ikke forutsetter en leser som er kritisk til innholdet.

3.6.2 Kohesjonsressurser med vekt på deltagerne

I lesevei 1 måtte man i stor grad finne deltagerne i konteksten, og dette gjorde at teksten i stor grad krevde en politisk kompetent leser. Dette bidro også til at teksten ble utilgjengelig for en leser uten tilstrekkelig bakgrunnskunnskaper. I lesevei 2 inkluderes en hel del mer tekst, og det dannes koblinger for første gang, mellom deltagerne og identiteter til deltagerne i påstands-, forklarings- og argumentasjonstekstdelene. Slik blir det også rimelig å tro at man kanskje her finner mer informasjon om deltagerne.

I påstand 7 står det: «Jeg er bekymret for at internasjonale avtaler fører til at Norge får mindre makt» (V1, B21). Lesere som ikke kjenner til politikken så godt, vet kanskje ikke hva deltageren «internasjonale avtaler» betyr, og vil da klikke på knappen «Argumenter for og imot» for forklaring. Her står det: «Norge har sluttet seg til en rekke internasjonale avtaler. EØS-avtalen med EU er den som regulerer mest, men også forsvarsavtalen i NATO og flere avtaler gjennom FN-systemet begrenser hva Norge kan gjøre på egen hånd» (V1, B23). Her får man oppklart hva identiteten til deltageren er: EØS, NATO, og FN-avtaler, etter man har møtt deltageren «internasjonale avtaler». Som leser må man altså lete etter identiteten til deltageren fremover i teksten, altså kataforisk, i stedet for i konteksten som diskutert i lesevei 1. Dette er kanskje for å holde oppmerksomheten til leseren, og for at teksten skal bli mer fascinerende. Dersom en leser ikke kjenner til «internasjonale avtaler», er man også avhengig av å lete fremover i teksten for å få dette oppklart. Slik fungerer koblingene opplærende i hvordan å bruke valgomaten, og modelleseren bygger kompetanse om å bruke den.

Påstand 2 lyder som følger: «Jeg er bekymret for at dagens skattenivå øker forskjellene» (V1, B6). Fra tabell 4 i del 1 av analysen identifiseres «dagens skattenivå» og «forskjellene» som deltagerne i bestemt form. For å finne identiteten må man fremover eller utenfor teksten.

Dersom man leter fremover i teksten, altså kataforisk, står det i den forklarende tekstdelen: «De siste årene har skattene blitt redusert på inntekt og formue, og arveavgiften er fjernet» (V1, B8). Her får man et innblikk i at deltageren «dagens skattenivå» er blitt redusert. I den argumenterende tekstdelen står det:

De som er bekymret, mener skattene omfordeler for dårlig fra rike til fattige. Et for lavt skattenivå kan svekke velferdstjenestene til de som trenger dem.

De som er uenig i dette, mener velferdstjenestene fint opprettholdes med lavere skatter, staten kan spare på effektivisering og privatisering. Lavere skatter sørger for at næringslivet opprettholder arbeidsplasser slik at folk har jobb.

(V1, B8)

Her får man utdypet at «forskjellene» det refereres til, er den mellom rik og fattig og forskjeller som påvirker offentlig og/eller privat sektor. Dette vil si at man får en oppklaring av hvilken deltager den bestemte formen «forskjellene» refererer til. «Dagens skattenivå» får man utdypet gjennom relaterte ord som «et for lavt skattenivå kan ...», eller «lavere skatter sørger for at næringslivet ...». Likevel krever disse referansene politisk kompetanse, da det ikke er åpne barn for en leser som ikke kan så mye om norsk skattepolitikk, at «dagens skattenivå», har noe med «næringslivet» å gjøre. Deltagere som «arbeidsplasser» eller «lavere skatter» er ubestemte, og igjen får man tilsvarende problem som i lesevei 1: til en viss grad kan man skjønne hva det vil si med for eksempel «lavere skatter», men for å vite med sikkerhet må man ut i konteksten. Deltagere i bestemt form, som «arveavgiften», «velferdstjenestene» eller «staten», introduseres i forklarende og argumenterende tekstdel med en spesifikk identitet som ikke blir utdypet.

I alt gjør dette at de nye deltagerne, både ubestemte og bestemte, introduseres på et tidspunkt i valgomaten der det ikke er mer tekst å lete etter identiteten deres i. Derfor krever også de nye tekstdelene en viss politisk kompetanse. Dette gjør at den forklarende, og argumenterende tekstdelen også kan være utilgjengelige for mindre politisk kompetente lesere.

Dette betyr at hos den mindre politisk kompetente modelleseren er det forutsatt et visst nivå av politisk kompetanse for å ta valgomaten, fordi deltagerne som ikke er inkludert i valgomaten, oppstår i tekstdelene som skal være opplysende. Ord som i forklarings- og argumentasjonstekstdelene refererer til deltagerne i påstandstekstdelene krever også en viss politisk kompetanse. Mangelen på utdypende nok forklaringer av ulike, nye, ubestemte og bestemte deltagerne, gjør at teksten bli noe utilgjengelig for en leser som ikke besitter de forutsatte bakgrunnskunnskapene om norsk politikk.

3.6.3 Gjentakende stemmer i valgomaten – hvem er de?

Når man klikker seg nedover til forklarings- og argumentasjonstekstdelene for å lese mer om påstandene, kan det være forvirrende for leseren å skjønne hvem sine argumenter som presenteres. Dette er fordi i argumentasjonstekstdelene brukes pronomenet «de» til å forklare hvem som er enig eller uenig. I figur 8 står det: «De som er **enig**» og «De som er **uenig**». Her

kan man tolke at «de» viser til «partiene som er enig», eller «den delen av offentligheten som er enig i dette argumentet». Siden det ikke står «vi», eller «du», eller «jeg», er det uansett ikke leseren som er «de»-et, og stemmen i valgomaten.

Bruken av pronomenet «de» kan gjøre at man blir distansert fra argumentasjonen, fordi det er noen andre – et fremmed «de» som mener noe. Det å ikke bli konfrontert med om *du* mener det ene eller det andre gjennom teksten, kan gjøre det vanskelig å reflektere over påstanden på egenhånd. Slik som valgomaten er designet, blir man nødt til å være enig med enten «de», eller «de andre», for å komme videre i teksten. Fordi man bli presentert for en ferdig løsning – man kan si seg enig i ett av to argumenter – slipper man å reflektere videre på om det kan finnes andre argumenter enn disse to. Flere argumenter finnes selvsagt – alle har ulike begrunnelser for hvorfor man mener det ene eller det andre om ulike politiske saker. Fra påstand 6: «Jeg mener vi bør slutte å lete etter mer olje nå» (V1, B18) er argumentasjonen *for* at det er skadelig for klimaet, og argumentet *imot* at det er bra for eksport. På nettstedet «Liberaleren», har Liberalist-velger Per Aage Pleym Christensen tatt hele NRKs valgomat fra 2021, og begrunnet hver eneste påstand for hvorfor han velger det ene, eller det andre. I denne påstanden er han «helt enig», men ikke av klimahensyn, men med tanke på at staten Norge ikke skal få mer penger inn i felleskassa. Dette skaper en sterk stat, noe han er imot (Christensen, 2021). Dette viser en alternativ begrunnelse for påstanden. Poenget er at når leseren blir presentert for to argumenter, er det lett å ta til takke med disse to. Det resulterer også i at modelleserkompetansen som bygges opp, baserer kompetansen kun på to, av de mange, argumentasjonsrekkene for og imot saken. Man kan derfor argumentere for at denne måten å presentere argumentasjonstekstene på, kan lukke den indre dialogen man kunne hatt med seg selv om hva man selv mener om påstanden. Derfor kan modelleserkompetansen som bygges opp, være litt lite vurderende eller reflekterende med hensyn til egne holdninger og verdier.

I hovedsak inviterer ikke teksten leseren inn i argumentasjonen, men iblant brukes også pronomenet «du». «Du»-bruken er lettere å finne deltager til, fordi det er deg selv. Dette er tilfellet i 3 påstander: i påstand 10, 14 og 18: «Er du **enig** i at ...», eller «Er du **uenig** i at ...». For den mindre politisk kompetente leseren kan «du»-bruken være med på å aktivisere leseren i større grad. Her må man identifisere seg med den ene eller den andre meningen, og når man tar valget, innlemmes man i et fellesskap av andre som mener det samme. Påstand 14 lyder som følger: «Jeg synes det er for mye testing i norsk skole» og den argumenterende tekstdelen videre, er: «Er du **enig** med de som mener det er for mange tester og det skaper press på barn

og unge? Eller er du **uenig** i at det egentlig er så mye testing – og legger mer vekt på at testene gir lærere og skoler viktig informasjon om elevens nivå?» (V1, B44). Dette kan skape en tankerekke, eksempelvis: «Ja, jeg er enig i at det er for mye testing. Det blir mye press av sånt, ja. Det mener også R, SV, SP og MDG, ser jeg» – og da skapes plutselig et «vi». «Vi som synes det er for mye testing i norsk skole!».

Selv om bruken av pronomenet «du» kan gjøre at argumentasjonen aktiviserer leseren, innlemmes man her i en større del av norsk offentlighet, som mener det samme. Man må innrette seg etter NRK og valgomatens argumentasjon for å ha progresjon i teksten. Dette vil også si at ikke bare lages «vi»-et på premissene til NRK, men «vi» uttrykker at NRK er deltagende i ytringen, fordi argumentasjonen er konstruert av NRK. Den mindre kompetente modelleseren bygger opp kompetanse om et meningsmangfold «kvalitetssikret» av NRK.

På en annen side kan man si at valgomaten oppsummerer de mest brukte argumentene i norsk offentlighet, når de baserer seg på hva de ni største partiene mener om temaet. Derfor kan man også argumentere for at det ikke finnes mange andre, radikalt annerledes meninger om hvorfor man bør eller ikke bør ha mer eller mindre, testing i norsk skole. Likevel er det å kunne stille seg kritisk en god egenskap. Dette er også det som er med på å bygge opp det retoriske medborgerskapet – det å kunne stille seg kritisk til offentlige ytringer. Problemet er at det er vanskelig å stille seg kritisk til noe man blir presentert få nyanser av.

Den politisk kompetente modelleseren kan derimot stille seg kritisk. For den politisk kompetente leseren kan man hevde at det baserer seg på lesernes bakgrunnskunnskaper, som de fyller inn i tekstens tomme steder, som analysen foreløpig viser at valgomaten inneholder mye av. I artikkelen «Slik fungerer NRKs valomat» står det nederst i artikkelen endringer NRK har gjort i valgomaten etter publisering. En av dem er blant annet påstand 16: «EØS-avtalen er for dårlig for Norge, vi bør si den opp og prøve å forhandle fram noe bedre» (V1, B48). Her er også forklaringen blitt endret for å presisere at det ikke handler om man er enig eller uenig i EU-medlemskap, men hvordan man stiller seg til EØS-avtalen. Dette krever lesere som vet hva den politiske diskusjonen om disse temaene har dreid seg om. Dette er et eksempel på det å tenke kritisk til valgomaten – her på påstandsformuleringer. I forbindelse med valgomaten er det også blitt skrevet ulike innlegg, hvor folk stiller seg kritisk til den. Noen trekker frem at valgomaten ikke inkluderer alle partiene som stiller til valg i illustrasjonene over hvilke partier som er enig/uenig (Risa, 2021). Andre trekker frem at valgomaten baserer seg på løfter om politiske tiltak, snarere enn faktisk gjennomført politikk (Indregard, 2017). Dette er tekster som finnes utenfor valgomaten, men er likevel responser til

teksten som valgomaten er. Derfor er det noe i teksten som gjør at det går an å stille seg kritisk til den. Spørsmålet er om den mindre politisk kompetente modelleseren kan det? Tekstens fastsatte struktur gir ingen muligheter for leseren å gå i dialog med tekstens stemmer. Slik finnes det foreløpig heller ingen spor i teksten som legger til rette for at den mindre kompetente modelleseren bygger opp kompetanse i å evne å stille seg kritisk til valgomaten.

3.6.4 Språkhandlinger

Med språket representerer man ikke bare virkeligheten, men man samhandler også med andre, blant annet gjennom språkhandlinger. I valgomaten finner man eksempler på ulike språkhandlinger, både på makro- og mikronivå. Dette er med på å vise hva som forutsettes av kompetanse, og hvilken kompetanse som bygges opp.

3.6.4.1 Makronivå

På den første siden i valgomaten skriver som sagt NRK: «Hvem skal du stemme på ved årets stortingsvalg?» (V1, B1), med en påfølgende tekst som forklarer hva valgomaten er og hva den skal gjøre. Dette virker som en direktiv språkhandling, da det er et spørsmål til leseren, som krever et svar. Det teksten egentlig gjør, er å forplikte NRK til å guide oss gjennom de største politiske spørsmålene, og til slutt komme med et svar om hvem man burde stemme på. Det er altså en implisitt kommissiv språkhandling: gjennom et løfte forplikter avsenderen seg overfor mottakeren til å gjøre noe for den. Dette vil si at en av makrohandlingene i valgomaten er en kommissiv språkhandling, da hele valgomaten bygger på et løfte om å hjelpe leseren å finne ut av hvilket politisk parti man ligger nærmest.

Likevel vil også NRK at man skal gjøre noe, ved å stille dette spørsmålet. NRK vil få leseren til faktisk å gjennomføre valgomaten ved å forklare oss hva det er, og slik gjøre det enkelt for leseren å forstå konseptet. NRK anmoder, ber om eller inviterer leseren til å klikke seg igjennom valgomaten. Dette er ikke en språkhandling som står i klar tekst: «... I denne valgomaten skal du klikke deg gjennom x antall påstander ...», men man inviteres til å ta valgomaten gjennom brukergrensesnittet, blant annet gjennom dette første spørsmålet, startknappen på første side, og den interaktive enighetsskalaen som går igjen i hele valgomaten. Det at man til slutt ender på en resultatside, der man får opp hvilket parti man er mest enig med, er også et insentiv til å gjennomføre hele valgomaten. Derfor kan man også hevde at det finnes en makrohandling som er direktiv, fordi avsender også ønsker at mottaker skal gjøre noe.

Gjennom påstands-, forklarings- og argumentasjonstekstdelene blir leseren introdusert til de største politiske spørsmålene ved årets valg, og hva ni ulike partier mener om disse sakene. Dersom sakene og perspektivene avvek fra virkeligheten er det rimelig å tro at valgmaten ikke hadde blitt like populær. Når påstandstekstdele, forklarende tekstdele og argumenterende tekstdele stemmer overens med hvordan det politiske landskapet ser ut, er det uttrykk for en annen makrohandling: en konstativ handling.

3.6.4.2 Mikronivå

Påstandstekstdelene fra lesevei 1 er også en del av lesevei 2, men vanskelige å plassere som språkhandlinger på grunn av tekstdelenes kontekst – påstandstekstdelene eksisterer i en valgomat, og man skjønner at dette ikke er en virkelighet NRK prøver å overbevise leseren om. Det er på et vis en konstruert virkelighet, som NRK vil at man skal ta stilling til om man er enig i eller ikke. Fordi de er konstruert, eller iscenesatt, er det mer interessant å se på påstandstekstdelene i kombinasjon med andre tekstdelene, som for å si noe om tekstens faktiske intensjon.

Den forklarende tekstdelen er det eneste stedet i valgmaten der fakta presenteres. Fra forklarende tekstdel i påstand 17: «I 2015 ble arbeidsmiljøloven endret av H/Frp-regjeringen slik at det ble lettere å ansette i en midlertidig periode på opptil et år» (V1, B53). Her er ikke teksten vinklet fra den ene eller den andre siden, men det blir kun beskrevet akkurat det som har skjedd i det politiske landskapet. Derfor kan man hevde at dette er en konstativ språkhandling, siden NRK kun presenterer fakta.

Dette vil si at den modelleseren som bygger kompetanse, lærer om en virkelighet som består av de sakene, forklaringene og partiperspektivene som NRK har valgt å inkludere.

Modelleserkompetansen bygges også opp i hva de ulike partiene mener om ulike saker, og på et vis hva slags identitet partiene har. Identiteten til partiene er bygget opp på løfter om hva de skal gjøre for norsk politikk. Dette er også det NRK videreformidler: det partiene har lovet at de skal gjøre dersom de kommer i regjering. Dette kan bekreftes i intervju med Cosson-Eide i samtale om når valgmaten er klar:

De siste landsmøtene er sånn mot slutten av mai, og det er på en måte også fristen vi setter oss til å ha landa et sett med påstander som er oppdatert med årets nye politikk, osv. Også har vi parallelt en dialog med alle partiene der vi er åpne om at «disse påstandene ønsker vi å ta med, slik vil vi vekte dem i algoritmen – er dere enige i det?»

(V2, 2022, s. 1)

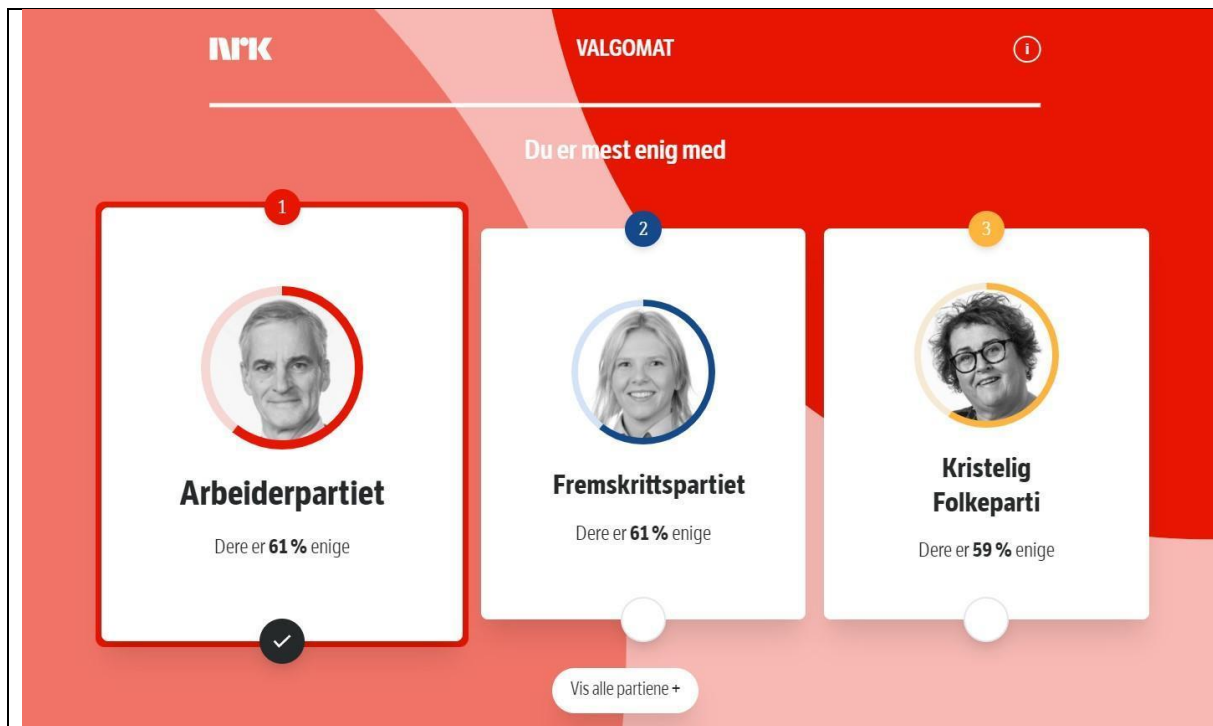
Det vil si at innbakt i valgomatens påstander og argumenter for og imot ligger en del løfter om hva slags politikk partiene ønsker å gjennomføre. Fordi det kun, foreløpig, er løfter beskriver tekstdelene egentlig ikke den faktiske virkeligheten. Det betyr at språkhandlingene som blir utført ikke bare er konstative, men kan forstås som implisitte, kommissive språkhandling, altså løfter fra avsender til mottaker. Da må man imidlertid være enig i at avsender er partiene, og ikke NRK, og dette er kanskje ikke rimelig, fordi avsenderen av valgomaten er NRK. På grunn av flerstemmigheten i valgomaten kan dette være forvirrende. Stemmene til partiene, «de som er enig/uenig» og NRK flyter over i hverandre, og derfor er dette både konstative språkhandling, og implisitte, kommissive språkhandling.

I alt kan språkhandlingene hjelpe oss med å forstå teksten intensjon, og dermed også hvilken leser teksten forutsetter. Med funnene av de konstative, direktive og kommissive språkhandlingene, betyr dette at teksten forutsetter en leser som 1) godtar hvilke og hvordan sakene, faktaene og argumentene er presentert i valgomaten, 2) er engasjert nok til å ta hele valgomaten, og 3) forstår på egen hånd at påstandstekstene ikke speiler den faktiske virkeligheten, men et ønske om hvordan den kan se ut. Gjennom særlig de konstative språkhandlingene bygges det også opp en modelleserkompetanse som lærer om norsk politikk.

3.7 Analyse del 4: Resultatsiden

Når man har klikket seg igjennom mange nok påstander til at algoritmen kan regne ut et svar, kommer man til resultatsiden. Det første man ser, er en oversikt over hvilke partier man er mest enig med.

Figur 9: Slik ser øverste del av resultatsiden ut, etter man klikker «litt enig» gjennom hele valgomaten.

Igjen brukes det personlige pronomenet «du», «*Du* er mest enig med ...» og personlig pronomen brukes gjennomgående gjennom hele resultatsiden: «*Dere* er 61% enige» (V1, B93). I boksen under denne oversikten er overskriften «*Deg* og AP» (V1, B94). Pronomenbruken er med på å henvise seg direkte til den empiriske leseren.

Figur 10: Slik ser boksen som heter «Deg og AP», etter man klikker «litt enig» gjennom hele valgmaten.

I den tematiske oversikten kan man se hva man har svart, sammenlignet med alle de ulike partiene. Dette fungerer som et oversiktlig verktøy, men også som et opplærende verktøy, da man kan lære hva partiene mener om sakene man er blitt spurt om, i forhold til hverandre, illustrert på linje. Her bygges kompetansen om norsk politikk videre ut, men man har også anledning til *ikke* å klikke på de ulike knappene for utvidelse av teksten. Dette understreker igjen de to modelleserkompetansene som bygges opp og forutsettes: en som er politisk kompetent og kun trenger en kjapp oppsummering som vist i figur 10, men også en nysgjerrig, mindre politisk kompetent leser, som ønsker å se flere påstander, og lære mer.

Den første setningen i boksen: «Du mener det har gått feil vei for lenge og er klar for skifte», er en oppsummering av hva NRK mener man som leser tenker hvis man har fått opp Ap som partiet man er mest enig i. Setningen inneholder en konstativ språkhandling, med en implisitt

direktiv språkhandling, siden det også finnes en anmodning om å stemme i setningen: «Du [...] er klar for skifte». For å få et skifte, må man stemme. Slik kan man også hevde at dette bygger opp en modelleser med tilbøyelighet for å stemme.

Under denne utforskende boksen finner man en sort, oval boks hvor det står «Del valgomaten». Imperativbøyningen av verbet «å dele» gjør at det fremstår som en oppfordring, og man kan vurdere det som en direktiv språkhandling. Dersom man klikker på denne blir man lenket opp til Facebook-siden sin, hvor man får muligheten til å dele valgomaten, men uten resultatet sitt. Uavhengig av om man deler resultatet eller ikke, blir man her oppfordret til å ta del i det offentlige ordskiftet via Facebook. Hvis vi forstår retorisk medborgerskap som noe man kan utøve i større eller mindre grad (og ikke enten eller), altså at man kan være ikke i det hele tatt, litt eller veldig delaktig i offentligheten (Villadsen & Kock, 2014, s. 10), er denne «del»-knappen en oppfordring til å utøve en viss grad av retorisk medborgerskap. Dette er fordi man ved å dele valgomaten, kan benytte seg muligheten til å ytre hva man tenker om den.

Videre presenterer NRK «Forskjellene mellom deg og AP» (V1, B97) hvor man får mulighet til å utforske i hvilke av påstandene synspunktene sprikte mest. NRK forklarer at «Ingen er 100% enig med et parti og du og AP er uenige i følgende påstander:». Når man klikker «litt enig» i alle påstandene, er det totalt ni påstander. Her kan man se hva som ligger bak de resterende prosentene man ikke var enig med Ap i. I et pedagogisk perspektiv er det fint å lære at det ikke finnes en enkel løsning på hva man skal stemme, at det er kompleks tematikk, og at det ikke er slik at man alltid er enig med et parti om alt. Dette gjør at leseren selv må vurdere hvilke saker som er særlig viktige for en selv. Dette oppfordrer leseren til å lese videre om de ulike partiene og vurdere egne meninger opp mot meningene partiet man er mest enig i har. I alt bidrar disse boksene til at man lærer mye om ikke bare partiet man var enig med, men også om de andre partiene og hvordan deres synspunkter ligger i forhold til hverandre. Slik kan man også forberede seg på å ta del i en debatt om politikk, når man lærer ulike perspektiver og hva partiene er enige og uenige om.

Etter de første boksene med fokus på hva man har svart gjennom valgomaten, dukker neste boks opp med en oppsummering av Aps politikk i én setning: «Arbeiderpartiet (Ap) mener at staten må ha mye makt og at markedet må begrenses for å sikre at samfunnet er rettferdig og gir like muligheter for alle.». Under dette kan man klikke på en link der det står «Lær mer om AP», som er en link ut av valgomaten, og inn i partiguiden (forklart under). Dette er altså en implisitt direktiv språkhandling, der NRK ønsker at man skal lese mer om Ap.

Så dukker en boks opp med overskriften «Overrasket over resultatet?», og her opplyser NRK om at i valgmaten tar man stilling til en god del saker, men kanskje ikke de sakene man var mest opptatt av. Derfor har de laget en partiguide som de nå eksplisitt lenker til i valgmaten. Partiguiden er trolig et resultat av at NRK har fått spørsmål om hvorfor lesere ikke kan velge sakene man svarer på selv. Svaret er partiguiden der man kan velge tematisk hva man vil lese om, som «vindkraft», «sosial ulikhet», «kjøtt» (NRK, 2022b) osv., og så få opp en oversikt over hva de ni store partiene mener om dette. Cosson-Eide fortalte i intervju at partiguiden ennå ikke har like mange klikk som valgmaten (V2, 2022, s. 3). Dette tyder på at valgmatens format er mer appellerende til folk, enn formatet til partiguiden.

Videre dukker boksen «Hva med de andre partiene?» opp:

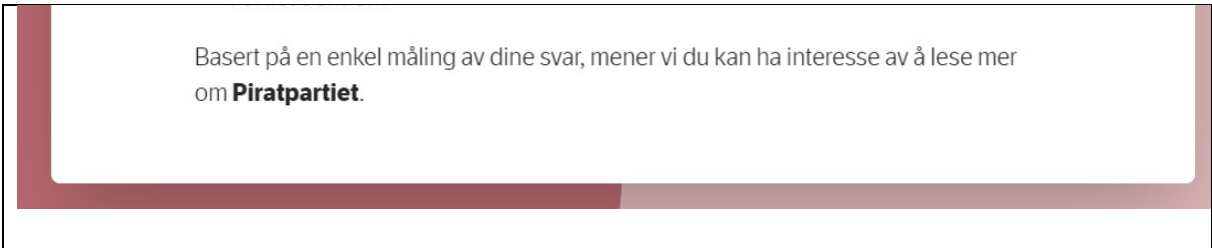

Figur 11: Dette er oversikten over de ti andre partiene som også stiller til stortingsvalget.

Her får man innblikk i at det finnes ti andre partier som også stiller til stortingsvalget. Dersom man blir nysgjerrig på disse, må man oppsøke dem etter man har gjennomført valgmaten. Likevel får man her et innsyn i hvilke andre partier man kan stemme på, og den mindre politisk kompetente leseren utvider kompetansen sin innenfor norsk politikk ved å lære at det finnes flere partier, i tillegg til de ni største.

Boksen i figur 11 ser annerledes ut avhengig av hvilket parti man er mest enig med og hvor enig man er med partiet. Når man klikker «litt enig» i alle påstander, er man 61% enig med

Ap, og «Hva med de andre partiene?»-boksen ser ut slik som i figur 11. Hvis man velger annerledes i påstandene, for eksempel at man klikker seg enig med partiet Rødt i alle påstander, har man til slutt klikket seg gjennom 24 påstander, og er 100% enig med Rødt på resultatsiden. Når man blar gjennom resultatsiden er det nederst i boksen inkludert en setning hvor det står:

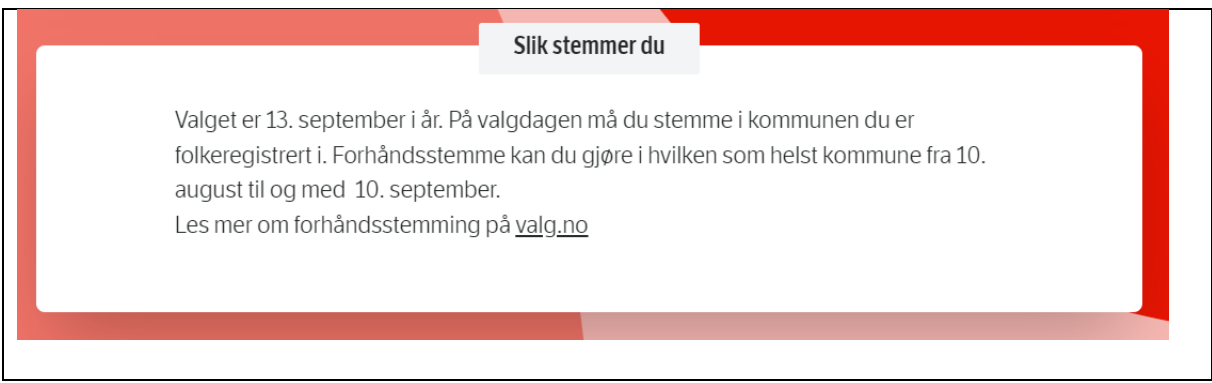
Basert på en enkel måling av dine svar, mener vi du kan ha interesse av å lese mer om **Piratpartiet**.

Figur 12: Denne setningen er lagt til i boksen om «Hva med de andre partiene?», når man klikker seg 100% enig med Rødt i alle påstander.

En leser som ikke vet så mye om norsk politikk kan da anta at Rødt og Piratpartiet har noenlunde lik politikk, eller at de er enig i kjernesaker man har klikket seg enig med Rødt i. Det er å anta at tilsvarende forslag for andre småpartier ville kommet opp, dersom algoritmen mente det passet med partiet man var mest enig i.

Uthevingen av partinavnet kunne man tro var en lenke til informasjon om Piratpartiet. Andre ord på resultatsiden som står i en kontekst av «er du interessert i dette?», som også er uthevet eller understreket, fungerer som lenker til videre lesning. NRK vil trolig i disse tilfellene at leseren skal klikke på dem, lese mer, og bygge mer kompetanse ut over hva valgmaten tilbyr. I dette tilfellet er det imidlertid ikke en lenke. Leseren må selv oppsøke informasjon om Piratpartiet etter man er ferdig med å ta valgmaten.

Den siste boksen inneholder informasjon om hvordan man stemmer ved årets valg.

Slik stemmer du

Valget er 13. september i år. På valgdagen må du stemme i kommunen du er folkeregistrert i. Forhåndsstemme kan du gjøre i hvilken som helst kommune fra 10. august til og med 10. september.
Les mer om forhåndsstemming på valg.no

Figur 13: Slik ser en av de siste boksene på resultatsiden ut, med informasjon om hvordan man stemmer ved årets valg.

Denne teksten er forklarende, med forhåndsstemming i fokus ved at det er den stemmemåten som gjentas flere ganger i løpet av teksten. Fokuset på forhåndsstemming i teksten kan kobles til hva slags modelleserkompetanse som bygges opp. Unge i alderen 18-19 oppgir som grunn for å ikke ha stemt ved valget at de «Var ute av byen eller borte fra hjemmet» (SSB, 2015). Dette kan forhåndsstemming forhindre. Hovedgrunnen til at unge ikke stemmer, er likevel at «Jeg kjenner for lite til hva partiene står for» (SSB, 2015). Dette er valgomaten i sin helhet ment som et bidrag til å tydeliggjøre.

3.8 Oppsummering av funn med tekstdesign som bakteppe

I sin helhet gjør designet, slik som beskrevet i teoridelen og nå vist i analysen, at valgomaten består av forskjellige tekstdeler. Jeg har valgt å fokusere på teksten i påstandstekstdelen, som utgjør en tekst, lesevei 1, og påstandstekstdelen, forklaringstekstdelen og argumentasjonstekstdelen, som utgjør en annen tekst, lesevei 2. Resultatsiden består også av ulike tekstdeler, der man får mulighet til å utvide teksten, eller ikke.

På grunn av designet og brukersnittet krever tekstene en engasjert leser. Man kan argumentere for at alle tekster gjør det – for at en tekst skal bli lest må leseren bla om siden. Det samme gjelder for valgomaten: for at teksten skal bli lest, må leseren klikke på knappene. Derfor legger jeg som et premiss for at teksten skal leses adekvat, at modelleserkompetansen som forutsettes, eller bygges opp er engasjert i lesingen. De to modelleserkompetansene jeg har funnet spor av i teksten, har jeg valgt å kalle «den politisk kompetente modelleseren», og «den nysgjerrige, mindre politisk kompetente modelleseren». Når engasjement for å lese teksten er et premiss for tilnærmingen til teksten, mener jeg det hos den sistnevnte finnes en annen type nysgjerrighet som bygges opp i modelleserkompetansen, som vist i analysen. Derfor er den nysgjerrig, mindre politisk kompetente leseren karakterisert av å utvide teksten til de forklarende tekstdelene, og de argumenterende tekstdelene, og er dermed nysgjerrig på innholdet. Derfor er designet også avgjørende i å vise at det finnes to ulike modelleserkompetanser som bygges opp: en som kun leser påstandstekstdelene, og en som klikker seg ned til forklaringstekstdelene, og argumentasjonstekstdelen.

Videre er det ikke bare designet som viser at den politisk kompetente modelleseren materialiserer seg i teksten. Innledningsvis introduserte jeg to ulike måter jeg skulle se på

modelleserkompetansen på: hva som forutsettes, og hva som bygges opp. Hos den politisk kompetente bygges ikke nødvendigvis kompetansen så mye opp, men er heller forutsatt for teksten. Dette viser analysen av presupposisjoner og kohesjonsressurser. Også analysen av språkhandlingene, som besto av direktiver, konstativer og kommissiver viser at teksten krever en politisk kompetent leser som aksepterer informasjonen NRK fremsetter. Om teksten *kun* var ment for en politisk kompetent leser, kunne påstandene i valgomaticen vært mer avansert. Med dette mener jeg – som Cosson-Eide sa i intervjuet – at det var andre politiske temaer som ble for avanserte å bruke i valgomaticen, fordi formuleringene blir for tekniske og krever for mye kompetanse fra leseren, eksempelvis rentefradrag (V2, 2022, s. 4-5).

Jeg vil avskrive en mulig hypotese som kan dukke opp i forbindelse med valgomaticen om at designet også åpner for en slapp leser som ikke orker å lese hele teksten, men kun ønsker å komme seg kjapt gjennom valgomaticen for å få et kjapt resultat. Designmessig er dette mulig, ja, men tekstlig viser analysen min av leseveiene at dette ikke er tilfellet. For det første kan man kun klikke «Hopp over» fem ganger i løpet av valgomaticen, som viser at NRK ønsker en engasjert leser som er nødt til å forholde seg til teksten. Videre er alle tekstdelene med på å lære opp leseren. Deltagere med utdyping av deres identitet fremover i teksten, altså kataforisk formulerte tekster, viser at NRK ønsker en lesing av valgomaticen som inkluderer alle tekstdelene. Designet og den interaktive måten teksten er satt opp med alternativer leseren skal klikke på for hver påstand, uttrykker en tydelig ambisjon om at leseren skal være deltagende i teksten. En lesning som baserer seg på å skimme gjennom kun for å klikke på knappene, vil ikke være en adekvat lesning av teksten.

Den nysgjerrige, mindre politisk kompetente modelleseren bygges opp gjennom valgomaticen. Dette skjer via særlig teksttypene som er deskriptive og forklarende og argumentative. Dette bygger opp kompetanse om norsk politikk. Kohesjonsressursene med vekt på deltagere viser at man i den utvidede teksten får informasjon om ulike deltagere, men dette krever også i blant kompetanse, både om det norske samfunnet generelt, og også til en viss grad om norsk politikk. Språkhandlingene viser også at modelleserkompetansen som bygges opp må vite at informasjonen som fremsettes ikke alltid er virkelighet enda, men er politiske løfter. Derfor kunne man ikke kalt denne modelleseren «ikke-politisk kompetent», fordi det kreves noe politisk kompetanse for å lese teksten adekvat. Derfor må modelleseren være «mindre» politisk kompetent. I alt viser analysen at den mindre politisk kompetente modelleseren forutsettes å ha noe politisk kompetanse i møte med teksten.

4.0 Diskusjon

Valgomaten til NRK gjør akkurat det den lover å gjøre: fremsette et forslag til et parti man bør stemme på ved valget med utgangspunkt i hvilke meninger man har om en rekke politiske saker. Sånn sett kan man også hevde at NRK gjennom valgomaten bidrar til å gjøre det enklere for folk å stemme, fordi den gjør politikk som tema tilgjengelig for mange borgere – både politisk kompetente, og mindre politisk kompetente.

Når det gjelder mitt overordnede spørsmål om i hvilken grad NRK legger til rette for retorisk medborgerskap gjennom valgomaten, vil jeg ta særlig utgangspunkt i NRKs uttalte ønske om at valgomaten skal fungere som et opplærende verktøy. Som analysen har vist materialiserer en nysgjerrig, mindre politisk kompetent modelleser seg gjennom de ulike funksjonene som legger til rette for læring: designet, forklarende- og argumenterende tekstdel, og resultatsiden. Dette er også modelleseren som gjennom valgomaten skal ha lært mer om norsk politikk. Likevel vil jeg stille spørsmålet om NRK legger godt nok til rette for retorisk medborgerskap hos modelleseren som er mindre politisk kompetent. Kan valgomaten gjøre allerede passive borgere enda mer passive ved at de nå får muligheten til å finne ut av hvem de kan/bør stemme på i løpet av 20 minutter, heller enn å sette seg inn i partiprogrammene og måtte følge med i media og på debatter? Én ting er ta en test for å få opp et forslag til parti, for å så gå ut å stemme på dette partiet, men det å *forstå* informasjonen som valgomaten fremsetter, anvende den, vurdere den, eller stille seg kritisk til den – legger valgomaten til rette for dette? De ulike stemmene i valgomaten – NRK, de ulike argumentene fra de forskjellige partiene, og de ulike sakene som blir tatt opp – skaper en flerstemmighet i valgomaten som kan gi et inntrykk av at teksten legger til rette for en kritisk modelleser. Spørsmålet er om det er en reel flerstemmighet, eller en konstruert flerstemmighet. Er valgomaten en flerstemmig monolog, eller en flerstemmig dialog?

4.1 Hva slags flerstemmighet består valgomaten av?

I teori- og metodedelen av oppgaven avklarte jeg hvorfor det kan være interessant å finne ut om det i valgomaten finnes et kor av stemmer som kommer til orde, direkte eller indirekte. Etter analysen ser vi at det finnes mange stemmer som tar del i valgomaten, men at noen er tydeligere enn andre. Man ser også gjennom analysen at flerstemmigheten i blant er forvirrende for lesingen av teksten. For eksempel er NRKs stemme representert gjennom hele valgomaten, som avsender. De ni største partiene i Norge er også tydelige stemmer, da de etter hver gang man tar stilling til en påstand, får dele sin mening om påstanden via designet. Det at det er mange ulike temaer som blir tatt opp i valgomaten, gjør at man får inntrykk av at

flere andre stemmer også er representert: «de rikeste», «folk på bygda», «staten», «pasienter», «asylsøkere», «norske skoleelever», «kommuner», «EU» eller «gravide kvinner». Også på resultatsiden kommer det inn nye aktører gir inntrykk av at det er nye stemmer: «ti andre partier som også stiller til valg», og de ti respektive partiene listes opp. Spørsmålet er hva slags type flerstemmighet dette er? Er det polyfoni, slik som Bakhtin beskriver tekster der alle stemmene kommer til ordet, og «synger» like høyt? Eller er teksten flerstemmig i den forstanden Tønnesson definerer sakprosa, altså som homofon, der det er én hovedstemme, med flere akkompagnerende stemmer?

I valgomaten kommer ikke alle stemmene like mye til ordet hver gang. NRK er avsender og alltid til stede, og de andre ni partiene er noe mindre, men likefullt ofte til stede. Resten av aktørene i valgomaten kommer ikke til orde i samme grad. Dette er fordi deres meninger og perspektiver, eksempelvis «gravide kvinner», kommer til ordet bare via politikken til de ni største partiene. «De som er enig mener at gravide kvinner, sånn og sånn, mens de som er uenig mener at gravide kvinner bør få lov til sånn og sånn». Det er ikke gravide kvinner som snakker eller er avsender av budskapet, og derfor er de heller ikke en stemme i valgomaten. Valgomaten er i grunn kun meningsutveksling blant de ni største partiene, med NRKs stemme som hovedstemme, da de har laget «scenen» der stemmene kommer til ordet. Slik kan man si at valgomaten er en homofon tekst, der NRK er hovedstemmen, og de ni største partiene, er de andre stemmene representert.

Som forklart i teoridelen ligger det i flerstemmighetens natur en tanke om at tekster er dialogiske, og det er den også her – det er et ekko av ulike aktører i teksten. Spørsmålet er hva slags dialog denne homofone teksten skaper? For at det retoriske medborgerskapet og evnen til å tenke kritisk skal bli dyrket, må teksten være i dialog med ulike stemmer og aktører for å vise mangfoldet av perspektiver og ulike vinkler å se samme sak på. I artikkelen *Monologiske miljødialoger – Ole Mathismoen og Jenny Jordahls tegneserie Grønne greier* tar Jonas Bakken til orde for at selv om en tekst består av en dialog i form av at motstridende synspunkter blir presentert, kan teksten fortsatt være monologisk i den forstand at perspektivene til sammen gir «en lukket og enhetlig framstilling av tilværelsen, der eventuelle motsetninger finner sin løsning» (Bakken, 2019, s. 11). I valgomatens flerstemmighet er som sagt NRK hovedstemmen, og de ni andre partiene akkompagnerende stemmer. Hvilke saker som blir tatt opp kommer fra partiprogrammene til disse partiene. På et nivå kan man si at teksten er i dialog, fordi ulike argumenter for og imot ulike saker bli presentert. Men på et nivå over – hvordan valgomaten endte opp med å inkludere akkurat disse stemmene, og ikke

andre stemmer – er dialogen fraværende. NRK inkluderer ikke leseren i prosessen om hvordan det har vært å lage eller utforme valgmaten, som kunne skapt en dialog om hvorfor akkurat disse stemmene er med i valgmaten og hvorfor andre stemmer er utelukket.

Dette kan være uheldig i det at valgmaten ikke viser det mangfoldet av partier vi har i Norge. Dersom valgmaten skal fungere slik NRK ønsker – å være et opplærende verktøy i politikk – kunne det vært nyttig at det man lærte, var et helhetlig bilde av alle partiene i Norge, der alles perspektiver var inkludert. De ti mindre partiene er inkludert ikke inkludert under valgmaten, men heller nevnt i en boks på resultatside om at det også finnes ti andre partier å stemme på. Dette gjør at deres perspektiver og deres stemme er fraværende i valgmaten, og heller ikke en del av den kompetansen som den nysgjerrige, mindre politisk kompetente modelleseren læres opp i.

I valgmaten til Telemarksavisa, for eksempel, inkluderes også Liberalistene, Helsepartiet, Demokratene, Folkeaksjonen Nei til mer bompenger, Partiet Sentrum, Piratpartiet og Industri- og næringslivspartiet (Telemarksavisa, 2022) gjennom en tilsvarende enighetsskala:

Figur 14: Slik ser det ut når man velger «delvis enig» i første påstand i Telemarksavisas valgmat fra 2021.

Telemarksavisa gjør sirkelikonet med bokstavene som representerer de større partiene fargerike og grå når det er de mindre partiene. Her ser man at den lilla-blå sirkelen med forkortelsen Pp, altså Piratpartiet, er i farger, og dermed inkludert sammen med de ni største partiene. I NRKs valgomat ble Piratpartiet lagt til på listen over mindre partier som stiller til valg etter publisering – redaksjonen hadde altså ikke inkludert Piratpartiet i denne listen i utgangspunktet (Grønli, 2021). Det er også vanskelig for NRK å holde styr på hvor godt de mindre partiene gjør det i ulike valgdistrikter, og derfor kan partier som den nysgjerrige, mindre politisk kompetente modelleseren aldri har hørt om, eksempelvis Pasientfokus, dukke opp på Stortinget, som en overraskelse for mange.

Dette demonstrerer et overordnet problem med at ikke flere partier er inkludert i valgomaten: det finnes mange måter å løse valgomat-spørsmålet på. NRK har valgt en løsning, men å i større grad vise til en dialog om hvilke partier og perspektiver som er inkludert i valgomaten og ikke, kunne vært nyttig for den mindre politisk kompetente leseren å ha med seg. Hvorfor er disse partiene tatt med? Er det andre perspektiver som er viktige for meg, som ikke er inkludert? Hvor kan jeg gå hvis jeg vil lete etter andre partier eller perspektiver enn de representert i valgomaten? Det mangler en metadiolog om utforming, og utvalg.

Så kan man hevde at den dialogen jeg etterspør finnes, ikke i valgomaten, men i valgomatens tilhørende artikkel «Slik fungerer NRKs valomat», publisert samtidig som valgomaten. Her svarer NRK på spørsmål som ofte dukker opp i forbindelse med valgomaten, eksempelvis: «Kva type spørsmål er valt?», eller «Kvar er argument for og mot henta frå?» (Grønli, 2021). Dette er med på å skape denne dialogen som kan gi perspektiv på hvorfor valgomaten er utformet slik den er. Men med denne artikkelen oppstår det to problemer. Det første er at dette er en tekst som ikke er inkludert i valgomaten. Den er ikke linket til i valgomaten, og den er ikke referert til i valgomaten. Mest sannsynlig vil en tilhørende artikkel om valgomaten, bli oppsøkt av borgere som allerede er politisk interessert.

Det andre problemet er spørsmålet om hvorvidt denne artikkelen egentlig gir svar og dialog om valgomatens utforming, eller om den er en gjendrivelse av eventuelle argumenter mot valgomaten. Hvis vi går tilbake til hva Bakken kalte en monologisk tekst, var det «en lukket og enhetlig framstilling av tilværelsen, der eventuelle motsetninger finner sin løsning» (Bakken, 2019, s. 11). Siste delen av sitatet, som presiserer at eventuelle motsetninger finner sin løsning, er dekkende for artikkelen. Selv om man kanskje har eventuelle spørsmål til valgomaten, for eksempel: «Kvifor kjem det ikkje spørsmål om det eg synest er viktig?», svarer NRK at: «Ulike brukarar får opp ulike spørsmål som blir valt ut frå korleis partia ligg

an, difor er det mogleg å ta valomaten på ein slik måte at nokre viktige tema ikkje kjem opp. Altså kan det vere at ditt politiske yndlingstema ikkje kjem opp.» (Grønli, 2021). Dette er ikke et svar som åpner opp en diskusjon om hva som er gode, eller mindre gode løsninger på spørsmålet, men et lukket svar på et mulig problem i valgomaten. Bakken beskriver forskjellen på Ciceros og Platons litterære dialoger, der Ciceros kjennetegnes ved at det er opp til leseren å selv komme frem til et svar, mens det i Platons tekster er et perspektiv av flere som blir oppfattet som det riktige. Det samme skjer i artikkelen som skal forklare eller utdype valgomaten: flere spørsmål blir stilt, med kun ett svar. Teksten åpner ikke opp en dialog om hva som kan være bedre løsninger, men oppleves heller som lukket.

Det samme gjelder i valgomatens utforming og design: det fremsettes en påstand, og et argument mot, og et argument for påstanden. Det blir til en viss grad opp til leseren å komme frem til et svar, men disse er også gitt av NRK gjennom enighetsskalaen. I alt gjør dette valgomaten til en tekst som gir et lukket og enhetlig bilde av hvordan politikken ser ut: det finnes kun denne måten å gjøre det på, du blir presentert to (av x antall) argumenter, og her har du blitt presentert fire (av x antall) svar. Det er en tekst som legger til rette for *deltagelse*, men den legger ikke til rette for en genuin, utforskende dialog.

Så hvordan kunne man gjort den monologiske teksten «valgomaten» mer dialogisk? Er det så enkelt som å inkludere flere perspektiver og stemmer i teksten? Mest sannsynlig ikke. Det å inkludere de ti mindre partiene i like stor grad som de ni største partiene i Norge, vil kunne gi et skjevt bilde av hvordan politikken ser ut i Norge. For leseren som skal lære om norsk politikk vil det, dersom man inkluderte Piratpartiet i valgomaten, slik som Telemarksavisa har gjort, gi et inntrykk av at Piratpartiet har like stor oppslutning som Høyre, for eksempel, i norsk politikk. Det gjør det ikke. Piratpartiet, fikk etter fjorårets valg, en oppslutning på 0.1%, mens Høyre fikk 20.6% (DN, 2021). Det samme skriver Bakken i artikkelen om monologiske miljødialoger, at det er en fin linje å balansere på, for på den ene siden skal man vise mangfoldet av perspektiver i samfunnet, men på den andre siden må man også gi et representativt bilde av virkeligheten. Det er færre i Norge som er opptatt av Piratpartiet, enn av Venstre, og dermed er det også rimelig at flertallet skal få større plass.

Et annet spørsmål man kan stille seg er om det at Piratpartiet er inkludert i valgomaten automatisk gjør leseren bedre rustet til å ta del i det offentlige ordskiftet, eller tenke mer kritisk? Siden analysen min viser, at selv om ni partier inkludert i teksten, materialiserer det seg ikke en kritisk modelleser i teksten. Det er kanskje ikke mangfoldet av perspektiver som vil skape en kritisk modelleser. Villadsen og Kock henviser til professor i politisk teori Robert

Goodin, for å argumentere for at kritisk tenking ikke alltid handler om å bli presentert alle perspektiver på en sak, men det å evne å finne ut av, og reflektere over at de finnes:

The political theorist Robert Goodin has emphasized the importance of what he calls “deliberation within,” pointing out that “very much of the work of deliberation, even in external-collective settings, must inevitably be done within each individual’s head. In modern nation states there is no way everyone can speak up and be heard by everyone else on any issue. But we may “ease the burdens of deliberative democracy in mass society by altering our focus from the ‘external-collective’ to the ‘internal-reflective’ mode, shifting much of the work of democratic deliberation back inside the head of each individual.

(Villadsen & Kock, 2014, s. 16)

Fra dette trekker jeg at evnen til å reflektere og evne å tenke kritisk i seg selv, er en viktig faktor i et deliberativt demokrati - ikke bare at alle skal bli hørt alltid, for dette er tilnærmet lik umulig. I tilfellet med valgomaten ville det heller ikke gitt et troverdig bilde av det politiske klimaet dersom for eksempel Piratpartiet og Arbeiderpartiet fikk like stor plass. Likevel er det nyttig om man skal delta i det politiske ordsiftet, å vite om de mindre partiene også og hva de står for, og vite hvorfor disse ikke er inkludert i valgomaten – altså øve opp leserens evne til å tenke kritisk og reflektere over valgene som er tatt, både saks- og argumentasjonsmessig og parti- og designmessig.

Slik som Kock og Villadsen beskriver det handler retorisk medborgerskap om i hvilken grad borgere ytrer seg i det offentlige rom som *respons* til offentlige ytringer (Villadsen & Kock, 2014). Er det å klikke seg igjennom valgomaten å respondere på en offentlig ytring? Ja, til en viss grad. Men, slik som diskutert i analysen er ikke dette veldig ulikt det å lese en bok. Det å diskutere teksten etter man har lest den derimot, kan gjøre teksten mer forståelig. Det kan få frem nye perspektiver eller det kan åpne opp dialogen og tilrettelegge for å være kritisk til det man har lest. Disse tingene legger ikke valgomaten til rette for, i den teksten som er skapt. Det å vite hva Krf står for gjør deg ikke automatisk til en deltagende, retorisk medborger. Det å stille spørsmål til hva slags politikk Krf har og hvorfor de har den, eller om hvorfor Krf er en del av de store partiene i Norge, ruster deg kanskje i større grad, til å ta del i det offentlige ordsiftet. For dette handler ikke bare om fakta, men om evnen til å reflektere, og å tenke kritisk.

Spørsmålet er ikke bare hva som skjer i valgomaten og hva som blir gjort og ikke gjort, men også spørsmålet om hvilken hensikt valgomaten har og hva som er ønsket med den. Ettersom meningen med valgomaten er at leseren skal få opp et svar om hvilket parti de er mest enig med, kan det bli vanskelig å samtidig legge til rette for en utforskende og kritisk indre dialog. Kanskje vil dette kreve for mye av leseren og føre til at man blir mer forvirret enn man i

utgangspunktet var. Da oppfyller ikke valgomaten sin hensikt og NRKs målsetting om at den skal bidra til valgdeltagelse. Dersom valgomaten blir så dialogisk og kritisk at det blir vanskelig for leseren å finne et svar, fordi for mye overlates til egen refleksjon, mister kanskje valgomaten den egenverdien den har. Det er flere grunner til at nettopp valgomaten er blitt så populær, og en av dem er at den nettopp er veldig tidseffektiv. Likevel gjør det faktum at teksten må aksepteres slik den presenteres, ved at den har et brukersnitt der du må klikke deg gjennom teksten for å lese den, det vanskeligere å stille seg kritisk til den. Du kan ikke gå i åpen dialog med teksten, om hvordan den er utformet, og eventuelle spørsmål man har til teksten, forblir ubesvart. Brukersnittet i valgomaten som legger til rette for dialog er lukket, med fremsatte svar man må forholde seg til. Valgomaten til NRK fra 2017 hadde en tilbakemeldingsfunksjon nederst på siden, som skapte noe dialog (NRK, 2017). Dette kunne vært et nyttig verktøy også i valgomaten fra 2021. Jeg vil argumentere for at siden valgomaten var en av de mest leste tekstene før fjorårets valg – og dermed når ut til veldig mange mennesker – bør NRK vurdere å utnytte den enda bedre med tanke på muligheter for å utvide leserens kompetanse også når det gjelder refleksjon og kritisk tenking.

4.2 Tekst i algoritmens tid

«You cannot use the text as you want, but only as the text wants you to use it» (Eco, 1979b, s. 9). Ifølge Kjell Lars Berges definisjon av hva tekst er, blir som sagt tekster til i kulturkonteksten, og tekstens ytre og indre form, er med på å veilede leseren om hva slags tekst man leser. Som vist i analysen, i tråd med Tønnessons utvidelse av modelleserbegrepet, er valgomaten som tekst også flerstemmig. Det som også er interessant å reflektere over, er hva som skjer med tekstens intensjonalitet, og dermed også tekstens modelleserkompetanse og flerstemmighet, når grensene for tekstens ytre form, viskes ut. Berge argumenterer for at tekstens ytre form hjelper oss til å definere hvor den begynner og hvor den slutter. Også tekstens tittel, som i vårt tilfelle indikerer tekstens sjanger («Valgomat»), hjelper oss med å forstå nettopp dette. Tekstens intensjonalitet blir tydelig: den skal hjelpe oss med å finne ut av hva vi skal stemme. Men, hva skjer dersom teksten egentlig begynner et annet sted? For eksempel i en av mine venners Facebook-post, der de har publisert en lenke til valgomaten? Eller hvis jeg klikker meg inn på valgomaten via en artikkel om valget via NRKs nettsider? Hvilken intensjonalitet finnes da i teksten, og hva skjer med modelleserkompetansen som bygges opp? Hva skjer med modelleseren egentlig i en slik interaktiv tekst? Typiske studier som har anvendt dette begrepet, eksempelvis Eco og Tønnesson, har anvendt det på tekster

som er «fastsatt», altså der man som leser, for å lese teksten adekvat, begynner på første side og slutter på siste side.

Da Eco skrev *Lector in fabula* (1979a) var det særlig fortolkningsrommet av teksten han mente at måtte diskuteres, som motsvar til Wolfgang Iser som etter Ecos vurdering ga leseren for mye makt. Eco mente at teksten ikke kunne leses på et uendelig antall måter, men at alle tekster legger *føringer* for visse type lesninger, og at man derfor kan argumentere for at visse type lesninger er feillesninger. Tønnesson tar også til ordet for at det finnes flere, *men ikke et ubegrenset antall*, modellesere i en tekst. Hva skjer da i dag, i algoritmenes tid? Hva er det som legger føringer for de ulike lesningene? Er det leseren, som former teksten som en plastelinaklump slik at den passer til akkurat deg? Hvis det er jeg som legger føringer for hvordan teksten ser ut – hvordan kan jeg analysere teksten objektivt? Den vil se forskjellig ut fra leser til leser på grunn av algoritmene – ikke på bakgrunn av tolkningen av tekstens tomme steder, eller konteksten teksten eksisterer i? Dette var hovedgrunnen til at jeg ikke analyserte alle påstandene i valgomaten – etter de 19 første endret teksten seg etter algoritmens regnestykke. Siden dette vil skje med alle som tar valgomaten, kunne ikke jeg, med et objektivt blikk, analysere teksten lenger enn de 19 første påstandene. Slik kan man hevde at leseren har en enda mindre rolle enn i tekst på papir, fordi algoritmen styrer teksten.

Tekster på nett kan gi tydelige, forskjellige, leseveier, slik som vi har sett i valgomaten. Dette gjør at noe innhold blir ekskludert for noen lesere, og fremhevet for andre. Det at innhold, og dermed også tekster på nett, blir tilpasset leseren, gjør også at leseren i praksis får om mulig mindre råderett og valgfrihet. Fordi man ikke ser algoritmene, kan man ikke vite sikkert hva som er organisk innhold, eller hva som dukker opp på internettleseren fordi man har klikket seg inn på noe lignende tidligere. Dette er en utvikling som kanskje også gjør det vanskeligere dersom man er en lite politisk engasjert borger, å komme over innhold på nett om valg eller politikk og der igjen valgomaten. Hvem som leser hvilke tekster på nett er det kanskje ikke lenger leserens privilegium å velge, men algoritmens.

Ikke bare har leseren mindre kontroll, det har også forfatteren av tekstene. Roland Barthes hevdet i sin tid at «forfatteren er død» (Asdal m.fl., 2008, s. 225), men Eco gikk imot dette, fordi forfatteren hadde, til tross for leserens frihet til å tolke teksten selv, en tekstlig strategi (Tønnesson, 2004, s. 105). Hva skjer når deler av den tekstlige strategien blir overlatt til algoritmes regnestykke? Cosson-Eide forklarer i artikkelen «Slik snekret vi en valgomat for hele landet» (2019) at det oppstår begrensninger hos dem som forfattere av teksten av hva som kan bli inkludert og ikke, ut fra algoritmen. Det at det er fire svaralternativer og ikke

flere, er for eksempel noe som har med algoritmen å gjøre. Dersom NRK ønsket å ha 10 valg leseren kunne velge i valgmaten, kan dette gjøre at forfatteren mister kontroll over hvordan teksten ser ut, eller hvordan teksten oppfører seg, på grunn av de utallige kombinasjonene. Dette kan føre til, i valgmatens tilfelle, partiresultater som ikke stemmer med slik teksten var intendert (Kaufman, 2019). Eksempelvis blir noen valg vanskelige å regne ut, og avstander mellom de ulike valgene blir for lite nyanserte. Med valgmaten, velger man effektivitet over innholdstetthet, og format over nyanser: «Det er veldig vanskelig å representere nyanser matematisk» (Kaufman, 2019). Det er særlig dette som gjør at den kritiske og vurderende modelleseren ikke er mulig å skape i valgmaten, slik den er designet i dag. Kritisk tenking er på mange måte *bare* nyanser – nyanser av ulike perspektiver, meninger eller politiske saker. Det at forfatterne av teksten ikke lenger kun trenger å forholde seg til leseren, men må forholde seg til en tredjepart: algoritmer, endrer dagens forfatterrolle. Det samme gjelder leseren, som også må forholde seg til algoritmen som tredjepart i teksten.

Digitaliseringen er et omfattende takt- og tekstsifte, og metoder og verktøy i mange fag blir påvirket av dette. Spørsmål om for eksempel hva som skjer med retoriske verktøy i algoritmens tid, vil antagelig være viktig i faglig diskusjon og utvikling fremover.

5.0 Konklusjon

NRK hadde to uttalte mål for valgmaten: at den skal være opplærende, og at den skal bidra til valgdeltagelse. NRK har også vedtekter fastsatt av Kultur- og likestillingsdepartementet å forholde seg til, og her står det blant annet at NRK skal «bidra til å fremme den offentlige samtalen og medvirke til at hele befolkningen får tilstrekkelig informasjon til å kunne være aktivt med i demokratiske prosesser» (NRK, 2022a). Dermed bør NRKs formidling også legge til rette for, og bygge opp, retorisk medborgerskap. Problemstillingen for denne oppgaven var derfor: «I hvilken grad legger NRK til rette for retorisk medborgerskap gjennom valgmaten?» Med utgangspunkt i Ida Seljeseths teoretiske funn om at en offentlig ytring bør legge til rette for en kritisk modelleser, har jeg så funnet ut av hvilke modellesere som forutsettes, eller bygges opp i valgmaten som tekst.

I min analyse har jeg i hovedsak funnet to typer modellesere: en politisk kompetent modelleser, og en nysgjerrig, mindre politisk kompetent modelleser. Modelleseren som er politisk kompetent forutsettes i stor grad, i valgmaten. Dette viser min analyse av det jeg har kalt lesevei 1, der presupposisjoner og kohesjonsressursser med vekt på deltagere, viser at det krever mye bakgrunnskunnskap hos leseren, for at teksten skal kunne leses adekvat. Den

nysgjerrige, mindre politisk kompetente modelleseren bygges opp gjennom at teksten i lesevei 2 kan utvides i designet, og gjennom teksttypene som i stor grad er deskriptive eller argumenterende. Analysen av kohesjonsressursene i de forklarende- og argumenterende tekstdelene i lesevei 2, viser likevel at det også i denne leseveien krever bakgrunnskunnskaper for å lese teksten adekvat. Språkhandlingene i valgomaten viser at tekstens intensjonalitet er å gi et bilde av norsk politikk, og at teksten skal leses i sin helhet – fra startside, til sluttside.

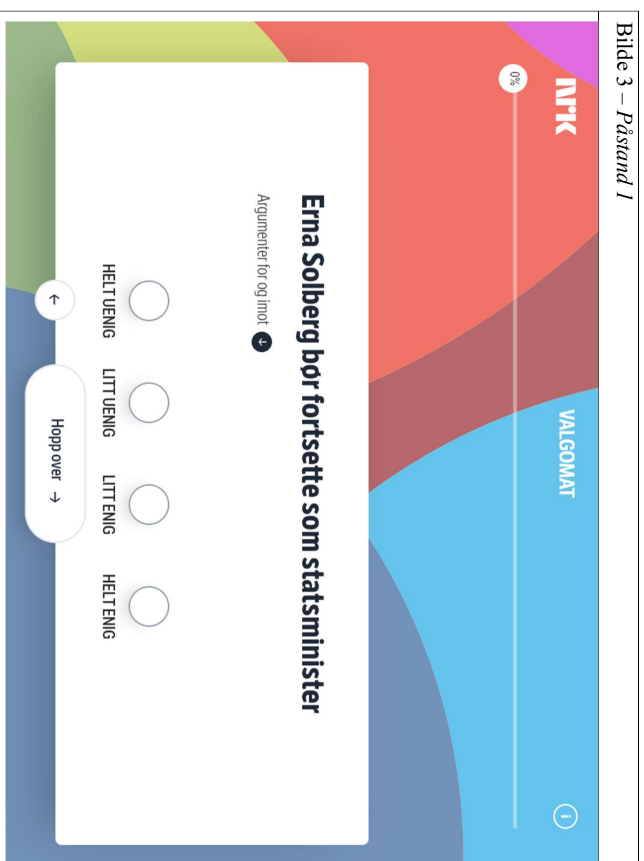
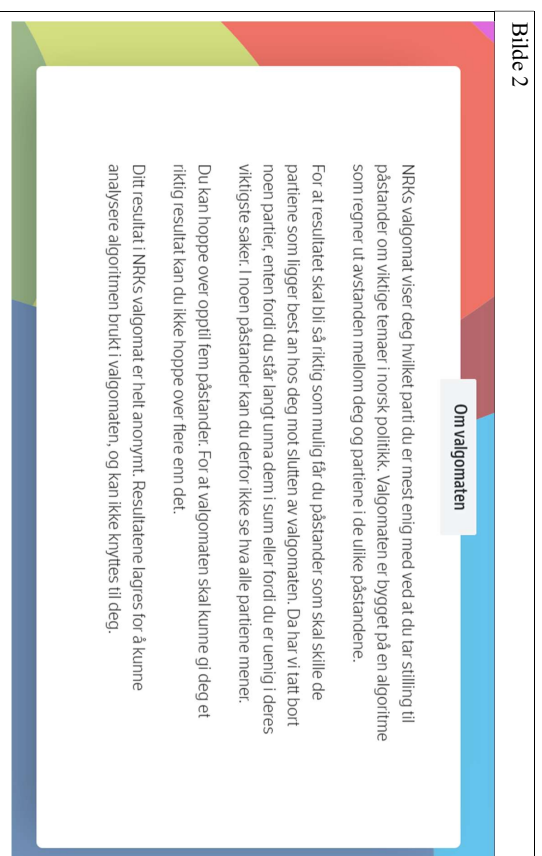
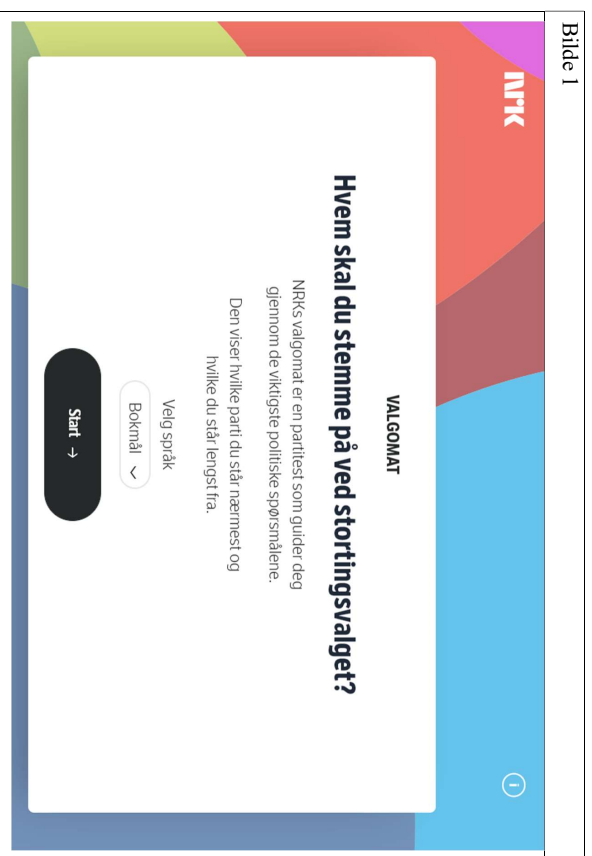
I alt bygges ikke den kritiske modelleserkompetansen opp. Dette ser man særlig i hva slags type flerstemmighet valgomaten består av. For på en side kan man argumentere for at teksten alltid er i dialog med leseren, siden leseren får mulighet til å interaktivt ta del i teksten. Likevel er dette informasjon som er fastsatt, og som man som leser blir presentert. Dette skaper ikke en reell mulighet for indre dialog, der det er opp til leseren å finne ut av hva vedkommende selv tenker, noe som gjør at den kritiske modelleseren ikke bygges opp. Det at valgomaten også må regne ut, matematisk, hvilket parti leseren ligger nærmest, forhindrer dessuten nyanser i teksten, som kunne bidratt til kritisk tenking. I alt kan man si at valgomaten gjør det NRK ønsker å gjøre: gi et svar til hvilket parti leseren står nærmest, og kanskje den faktisk også bidrar til valgdeltagelse. Dersom målet er opplyste borgere som kan ta aktivt del i demokratiske prosesser ved å *forstå* dem, bør NRK fremme det retoriske medborgerskapet gjennom en tekst som i større grad inviterer til åpen dialog.

6.0 Litteraturliste

- Aftenposten. (2021). *Usikker på hva du skal stemme? Prøv vår valgomat.* (Lesedato: 29. april, 2022). <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/bnE123/usikker-paa-hva-du-skal-stemme-proev-vaar-valgomat>
- Albertsen, A. (2020). How do the Characteristics of Voting Advice Application Users Change Over Time? Evidence from the German Election Studies. *German Politics*, 1–21. (Lesedato: 7. mai, 2022). <https://doi.org/10.1080/09644008.2020.1830374>
- ALTSÅ. (2021). *ALTSÅs valgomat.* ALTSÅs valgomat. (Lesedato: 29. april, 2022). <https://www.alsa.no/valgomat/>
- Asdal, K., Berge, K.L., Gammelgaard, K., Gundersen, T. R., Jordheim, H., Rem, T. & Tønnesson, J.L. (2008). *Tekst og historie.* Universitetsforlaget.
- Austin, J. L. (1997). *Ord der virker.* Gyldendal.
- Bakhtin, M. M. (2005). *Spørsmålet om talegenrane.* Pensumtjeneste.
- Bakken, J. (2019). Monologiske miljødialoger – Ole Mathismoen og Jenny Jordahls tegneserie Grønne greier. *Sakprosa*, 11(3). <https://doi.org/10.5617/sakprosa.6536>
- Berge, K. L. (1990). *Tekstnormers diakroni: Noen idéer til en sosiotekstologisk teori om tekstnormendring.* Institutionen för nordiska språk. Stockholms universitet.
- Berge, K. L. (2003). Hvor er makten i teksten? I T. A. Trippestad (Red.), *Maktens tekster* (s. 24–41). Gyldendal akademisk.
- Blikstad-Balas, M., & Tønnesson, J. L. (2020). *Inn i sakens prosa.* Universitetsforlaget.
- Brenna, A. J. G., Hopperstad, M. S., & Johannessen, E. O. S. og B. R. (2017). De ukjente tekstmeldingene. *VG Nett.* (Lesedato: 12. april, 2022). <http://www.vg.no/spesial/2017/jensen-tidslinje/>
- Christensen, P. A. P. (2021). NRKs valgomat: Ikke stol på resultatet - spørsmålene varierer. *Liberaleren.* (Lesedato: 22. mai, 2022). <https://www.liberaleren.no/2021/07/02/nrks-valgomat-ikke-stol-pa-resultatet-sporsmalene-varierer/>
- Dagbladet. (2022). *Dagbladets valgomat.* (Lesedato: 29. april, 2022). <https://www.dagbladet.no/valg/2021/valgomat>
- Dagens Næringsliv. (2021). *Valgresultat for hele landet – Valg 2021 – DN.* (Lesedato: 29. mai, 2022). <https://direkte.dn.no/valg-2021/valgnatt/>
- Eco, U. (1979a). *Lector in fabula.* Bompiano.
- Eco, U. (1979b). *The role of the reader: Explorations in the semiotics of texts.* Indiana University Press.
- ECPR. (2022a). *About Us—ECPR.* (Lesedato: 14. april, 2022). <https://ecpr.eu/AboutUs>
- ECPR. (2022b). *Voting Advice Applications—ECPR.* (Lesedato: 14. april, 2022). <https://ecpr.eu/StandingGroups/StandingGroupHome.aspx?ID=56>
- Engan, Ø., Skjetne, O. L., Bakken, J., & Wernø, T. B. og I. L. (2021). *Valgomat 2021 for Oslo.* VG Nett. (Lesedato: 23. mai, 2022). <https://www.vg.no/spesial/2021/valgomat/valgdistrikt/03/>
- Frandsen, F. (2000). *Umberto Eco og semiotikken.* Aarhus Universitetsforlag.
- Grønli, H. (2021). *Slik fungerer NRKs valomat.* NRK. (Lesedato: 29. mai, 2022). <https://www.nrk.no/norge/slik-fungerer-nrks-valomat-1.15537894>

- Hofsrud, Ø. (2021). *NRKs valgomat er tatt 1,7 millioner ganger—Har et solid forsprang på rivalene*. Kampanje. (Lesedato: 13. mai, 2022).
<https://kampanje.com/medier/2021/08/nrk-gar-mot-seier-i-valgomat--duellen/>
- Indregard, S. (2017). *Djevelens valgomat*. Morgenbladet. (Lesedato: 22. mai, 2022).
<https://www.morgenbladet.no/aktuelt/kommentar/2017/08/24/indregard-velkommen-til-djevelens-valgomat/>
- Kaufman, M. (2019). *Partiet du blir anbefalt: NRKs valgomat-team reflekterer over algoritmenes makt*. NRKbeta. (Lesedato: 23. mai, 2022).
<https://nrkbeta.no/2019/08/27/partiet-du-blir-anbefalt-nrks-valgomat-team-reflekterer-over-algoritmenes-makt/>
- Kock, C. (2003). Magtkamp eller statskunst: politisk kommunikation på mediernes premisser. I T. A. Trippestad (Red.), *Maktens tekster* (s. 158-181). Gyldendal akademisk.
- Kringkastingsloven. (2021). *Lov om kringkasting og audiovisuelle bestillingstjenester*. Lovdata. (LOV-1992-12-04-127) (2021). <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-12-04-127>
- Muslimerstemmer. (2021). *Muslimerstemmer—Ta et bevisst valg!* (Lesedato: 29. april, 2022).
<https://www.muslimerstemmer.no/taetbevisstvalg>
- Maagerø, E. (2005). *Språket som mening: Innføring i funksjonell lingvistikk for studenter og lærere*. Universitetsforlaget.
- NRK. (2017). *NRKs valgomat 2017*. (Lesedato: 23. mai, 2022).
<https://www.nrk.no/valg/2017/valgomat/>
- NRK. (2019). *Slik snekret vi en valgomat for hele landet*. NRKbeta. (Lesedato: 7. mai, 2022).
<https://nrkbeta.no/2019/07/03/slik-snekret-vi-en-valgomat-for-hele-landet/>
- NRK. (2021). *NRKs valgomat 2021*. (Lesedato: 29. mai, 2022).
<https://www.nrk.no/valg/2021/valgomat/>
- NRK. (2022a). *Vedtekter og NRK-plakaten – Hjelp og informasjon*. (Lesedato: 23. mai, 2022). <https://info.nrk.no/vedtekter/>
- NRK. (2022b). *Hva mener partiene om temaer som er viktig for deg?* (Lesedato: 4. april, 2022). <https://www.nrk.no/valg/2021/partiguident/nb/>
- Omarhaug, E. H. (2016). *Valgomater: Informasjon eller underholdning?: en kvalitativ og kvantitativ studie av valgomatenes funksjoner*. [Masteroppgave]. Institutt for sosiologi og statsvitenskap. Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2421155>
- Redd Barna. (2022). *Valgomat / Barnas Valg*. (Lesedato: 29. april, 2022).
<https://barnasvalg.reddbarna.no/valgomat>
- Risa, F. T. E. (2021). *Medie-Norge holder det norske folk for narr*. (Lesedato: 21. mai, 2022).
<https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/medie-norge-holder-det-norske-folk-for-narr/o/5-95-263026>
- Searle, J. (1979). *Expression and meaning: Studies in the theory of speech acts*. University Press.

- Seljeseth, I. (2021). *Klart språk og retorisk medborgerskap*. [Doktorgradsavhandling]. Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Det humanistiske fakultet. Universitetet i Oslo.
- SSB. (2015). *Tabell—Årsaker til å ikke stemme i valget etter kjønn, alder, utdanningsnivå, innvandringskategori og kommunestørrelse (prosent)*. (Lesedato: 7. mai, 2022). <https://www.ssb.no/268559/arsaker-til-a-ikke-stemme-i-valget-etter-kjonn-alder-utdanningsniva-innvandringskategori-og-kommunestorrelse-prosent>
- Svennevig, J. (2020). *Språklig samhandling: Innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse* (3. utgave.). Cappelen Damm akademisk.
- Telemarksavisa (2021). Valg 21. *Telemarksavisa*. (Lesedato: 29. april, 2022). <https://www.ta.no/vis/velgerhjelpen>
- Tungen, H. (2011). *Ungdommers inntreden i mediene: En diskursanalyse av Si ;D, Aftenpostens debattsider for ungdom*. [Masteroppgave]. Institutt for medier og kommunikasjon. Det humanistiske fakultet. Universitetet i Oslo. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/27803>
- Tønnesson, J. L. (2002). *Alt anna enn diktning?* I J.L. Tønnesson (Red.), *Den Flerstemmige sakprosaen: Nye tekstanalyser* (s. 9-26). Fagbokforlaget.
- Tønnesson, J. L. (2004). *Tekst som partitur, eller Historievitenskap som kommunikasjon: Nærlesning av fire historietekster skrevet for ulike lesergrupper*: [Doktorgradsavhandling]. Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Det historisk-filosofiske fakultet. Universitetet i Oslo.
- Tønnesson, J. L. (2017). *Hva er sakprosa* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Utdanningsnytt. (2021). *Valgomaten 2021*. (Lesedato: 29. april, 2022). <https://www.utdanningsnytt.no/storingsvalget-2021/valgmaten-2021/292921>
- Villadsen, L. S., & Kock, C. (2014). *Contemporary Rhetorical Citizenship*. Leiden University Press.
- Aasbø, L. I. J. (2021). *Klarspråk i kriser: En studie av to myndighetstekster fra pandemiåret 2020*. [Masteroppgave]. Institutt for lingvistiske og nordiske studier. Det humanistiske fakultet. Universitetet i Oslo. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/87864>

Argumenter for og imot

Erna Solberg fra Høyre har vært landets statsminister siden 2013. Regjeringen hun leder har bestått av Høyre, Venstre, KrF og Frp i ulike sammensetninger.

De som er **enig**, mener det beste for landet er en fortsatt borgerlig regjering på høyresiden av norsk politikk.

De som er **uenig**, mener det er på tide med skifte og at det ville vært bedre med en regjering av rødgrønne partier på venstresiden.

Bilde 6 - Påstand 2

5%

VALGOMAT

Jeg er bekymret for at dagens skattenivå øker forskjellene.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over

VALGOMAT

Jeg er bekymret for at dagens skattenivå øker forskjellene.

Argumenter for og imot

H KRIF AP R
FRP V SP SV
HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Neste

Bilde 8

Argumenter for og imot

De siste årene har skattene blitt redusert på inntekt og formue, og arveavgiften er fjernet.

De som er bekymret, mener skattene omlordeler for dårlig fra rike til fattige. Et for lavt skattenivå kan svekke velferdsfølelse til de som trenger dem.

De som er uenig i dette, mener velferdsfølelsene fint opprettholdes med lavere skatter; staten kan spare på effektivisering og privatisering. Lavere skatter sørger for at næringslivet opprettholder arbeidsplasser slik at folk har jobb.

Bilde 9 - Påstand 3

Flere private bedrifter bør få drive barnehager, skoler og sykehjem.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over →

11%

VALGOMAT

Bilde 10

Flere private bedrifter bør få drive barnehager, skoler og sykehjem.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Neste →

42%

VALGOMAT

Bilde 11

Argumenter for og imot

De fleste skoler, barnehager og sykehjem i Norge drives av det offentlige.

De som vil ha flere private inn, mener det er sunt med konkurranse og ideer fra private, og at det ikke er noe verre å tjene penger på dette enn på andre ting.

De som mener barte det offentlige eller ideelle aktører skal drive med dette, peker på at skattepenger ikke skal gå til fortløreste for private bedriftseiere.

100%

→

Bilde 12 - Påstand 4

De rikeste fikk for mye hjelp under koronakrisa.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over →

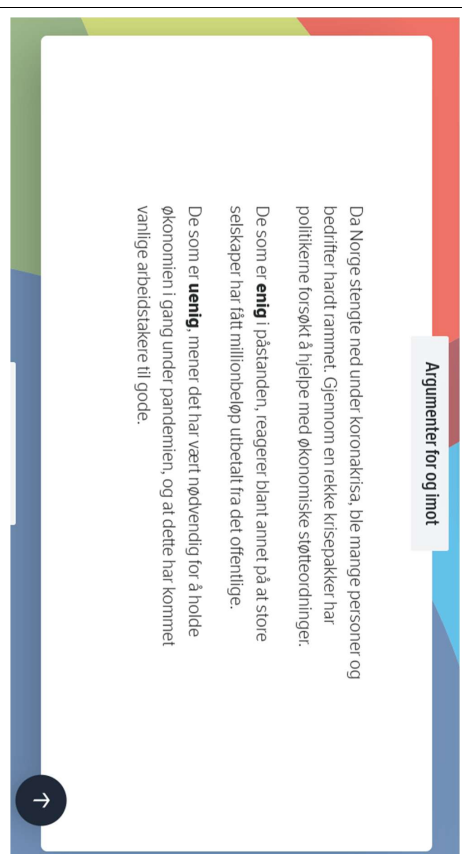
100%

VALGOMAT

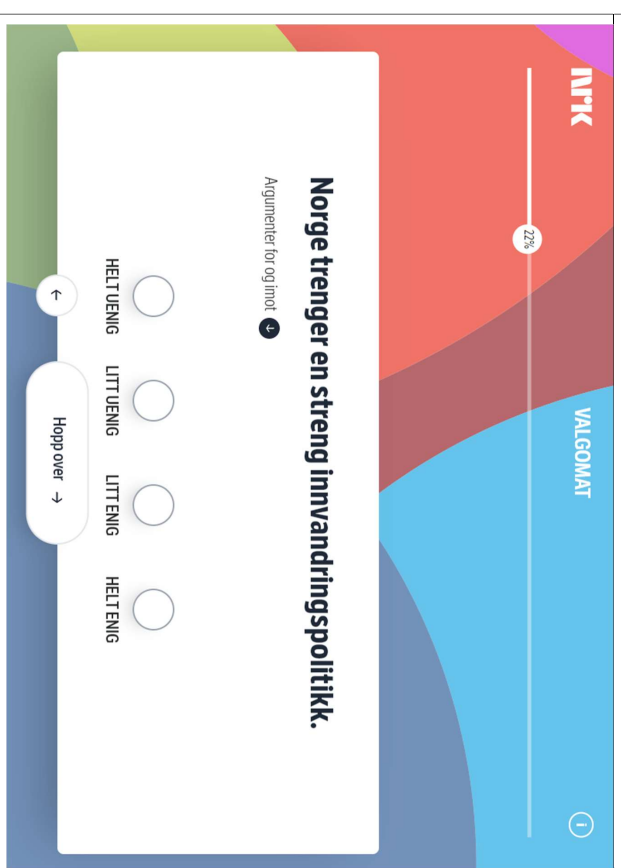
Bilde 13

Bilde 14

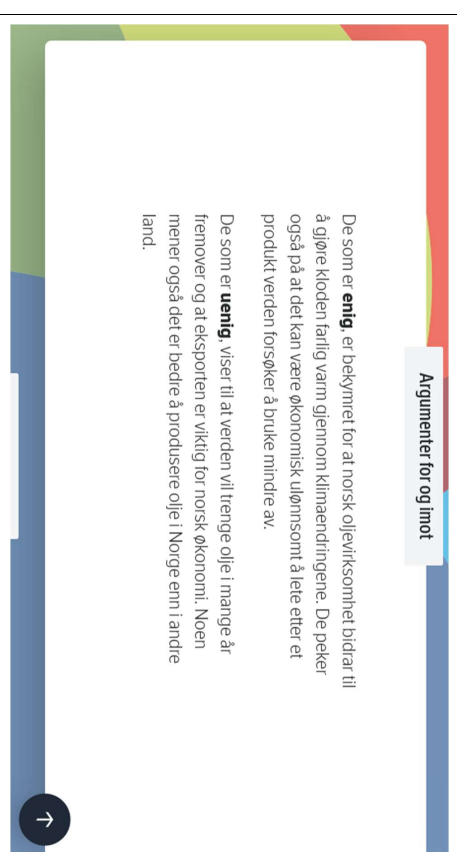
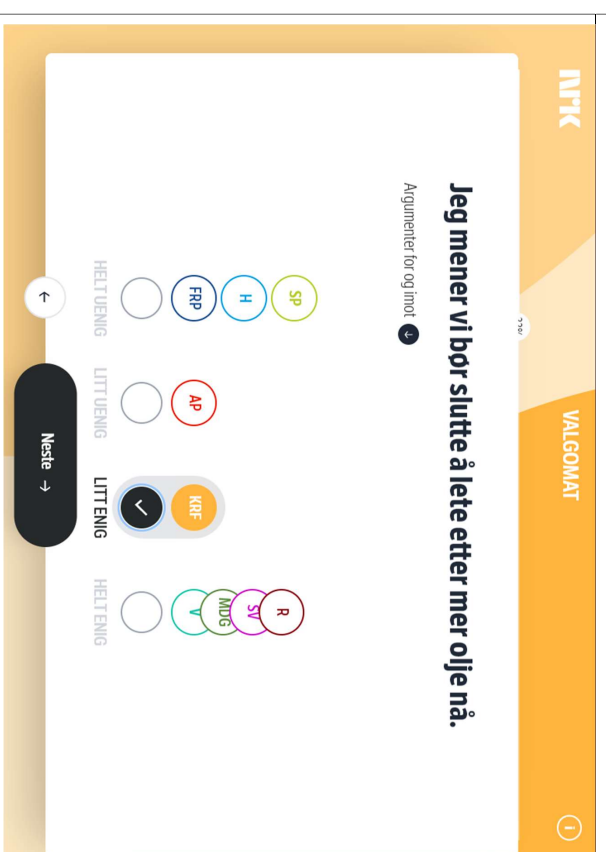
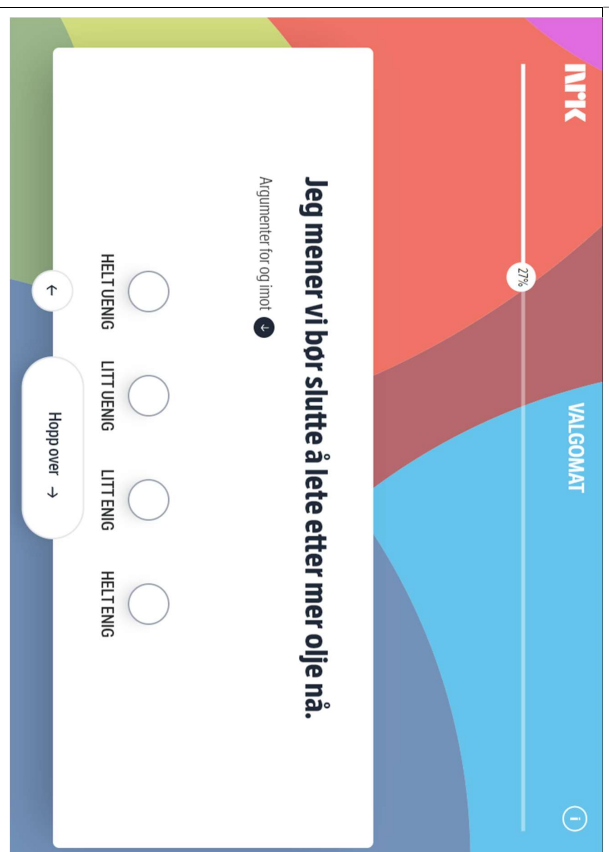
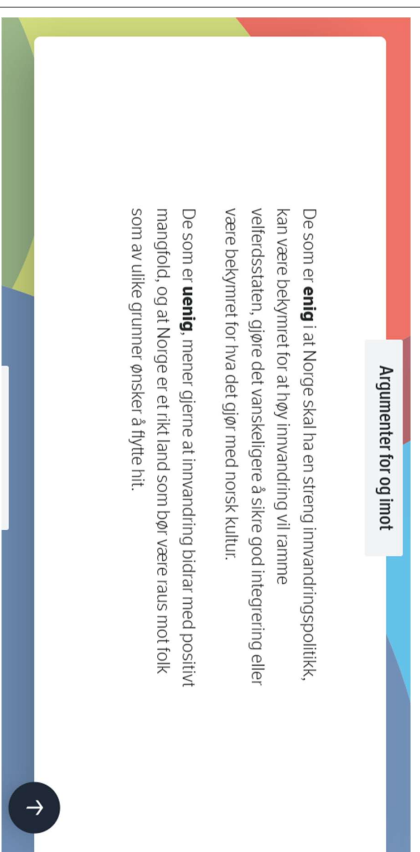
Bilde 15 - Påstand 5

Bilde 16

Bilde 21 - Påstand 7

INRK VALGOMAT

33%

Jeg er bekymret for at internasjonale avtaler fører til at Norge får mindre makt.

Argumenter for og imot

HELT UENIG   LITT UENIG   LITT ENIG   HELT ENIG

← Hopp over →

Bilde 23

INRK VALGOMAT

38%

Argumenter for og imot

Norge har sluttet seg til en rekke internasjonale avtaler, EØS-avtalen med EU er den som regulerer mest, men også forsvarsavtalen i NATO og flere avtaler gjennom FN-systemet begrenser hva Norge kan avgjøre på egen hånd.

De som er bekymret for dette, frykter at viktige beslutninger flyttes ut av landet, og at vi må gjennomføre politikk vi ikke ønsker.

De som **ikke er bekymret**, har tro på internasjonal samarbeid. De mener det er viktig at Norge samarbeider seg med andre land om store spørsmål, selv om det fører til at vi må tilpasse vår egen politikk.

←

Bilde 24 - Påstand 8

INRK VALGOMAT

38%

Den kristne kulturarven bør påvirke de politiske vedtakene vi gjør.

Argumenter for og imot

HELT UENIG   LITT UENIG   LITT ENIG   HELT ENIG

← Hopp over →

Bilde 22

INRK VALGOMAT

33%

Jeg er bekymret for at internasjonale avtaler fører til at Norge får mindre makt.

Argumenter for og imot

MDG   V   H   AP   KRIF   FRP   R   SV   SP

HELT UENIG   LITT UENIG   LITT ENIG   HELT ENIG

← Neste →

Argumenter for og imot

Norge er et langstrakt land med store avstander. Årlig brukes det mange milliarder kroner på å opprettholde bosetting i hele landet. De som er **enlig** i denne påstanden, mener det er av så stor verdi at det bor folk over hele landet at vi må dreie pengebruken mot mer overføringer, offentlige arbeidsplasser, samferdsessatsinger og utbygd velferd overalt.

Er du **uenlig**, legger du mer vekt på at statens rolle bør være mer tilbakerukket. Den kan for eksempel forenkle regelverk for å bidra til flere private arbeidsplasser, men det er ikke økte statlige overføringer som styrer hvor folk bor. Det finnes grenser for hvor mange penger vi skal bruke for å opprettholde småsantunn.

←

Bilde 30 - Påstand 10

Argumenter for og imot

50%

VALGOMAT

INGEN

Argumenter for og imot

Ingen skal få straff for å ha narkotika til eget bruk.

HELT UENIG   LITT UENIG   LITT ENIG   HELT ENIG

←   Hopp over →

1

Argumenter for og imot

Ingen skal få straff for å ha narkotika til eget bruk.

Argumenter for og imot

SP   KRF   AP   R   SV   MIDG   V   H

HELT UENIG   LITT UENIG   LITT ENIG   HELT ENIG

←   Neste →

1

Argumenter for og imot

I dag er det forbudt å ha narkotika. Forslaget til rusreform som var oppe til behandling i vår, var formålet å gi helsehjelp i stedet for straff til rusavhengige. Målet om å hjelpe er de fleste enig om. Men forslaget innebærer også at det ikke skal gis straff til noen som blir tatt med stoff som de har ment å bruke selv.

Er du **enig** med de som mener at straff mot rusbruk aldri hjelper, eller er du **uenig** og mener at straff er et virkemiddel som faktisk får mange til å la være å bruke narkotika?

←

Bilde 33 - Påstand 11

NRK VALGOMAT 33%

Dropp ferjerfri E39 langs Vestlandet!

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over →

1

Bilde 34

NRK VALGOMAT 33%

Dropp ferjerfri E39 langs Vestlandet!

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

AP SP H FPP KRF V SV MDG R

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Neste →

1

Bilde 35

Argumenter for og imot

Ambisjonen om at det skal bli mulig å kjøpe fra Trondheim til Kristiansand langs vestlandskysten uten å ta ferje, er vedtatt, og de første fordkryssingene blir bygget i Rogaland.

Men de som er **enig i at prosjektet bør droppes**, peker på at det er dyrt, naturødeleggende og at ferjer kan være både effektivt, miljøvennlig og billigere for samfunnet.

De som er **uenig** i dette, støtter prosjektet. De mener veien vil gjøre det enormt mye lettere å komme seg fram på Vestlandet. Det skaper større bo- og arbeidsregioner og er positivt for næringslivet.

1

Bilde 36 - Påstand 12

NRK VALGOMAT 33%

Jeg må fritt kunne velge privateide tilbud når jeg trenger behandling på sykehus.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over →

1

Argumenter for og imot

Tallet på asylsøkere som kommer til Norge er vanskelig å styre, så debatten handler mye om tallet på kvoteflyktninger. De kommer rett fra flyktningleirer - og FN sier de trenger beskyttelse. Norge har tatt innot 30000 av disse årlig i det siste.

De som er **enig**, mener et rikt land som Norge bør ta mer ansvar for millioner av mennesker på flukt i verden.

De som er **uenig**, mener vi hjelper flere ved å hjelpe i nærområdet der folk har flyktet fra.

Argumenter for og imot

Jeg synes det er for mye testing i norsk skole.

Argumenter for og imot

57%

VALGOMAT

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over →

Argumenter for og imot

Jeg synes det er for mye testing i norsk skole.

Argumenter for og imot

03%

VALGOMAT

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

H FRP V AP KRIF R SV MDG SP

Neste →

Argumenter for og imot

I tillegg til eksamener, må norske skoleelever gjennom en del obligatoriske kartleggingsprøver tidlig på barnetimenet – og nasjonale prøver senere i skoleløpet. Noen blir trukket ut til å gjennomføre internasjonale skoletester. Og så er det prøver som skoler og lærere gjennomfører.

Er du **enig** med de som mener det er for mange tester og at det skaper press på barn og unge?

Eller er du **uenig** i at det egentlig er så mye testing – og legger mer vekt på at testene gir lærere og skoler viktig informasjon om elevenes nivå?

Bilde 45 - Påstand 15

NIKK VALGOMAT 61%

Kommunene skal ikke få lov til å kreve inn mer i eiendomsskatt.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Bilde 46

NIKK VALGOMAT 65%

Kommunene skal ikke få lov til å kreve inn mer i eiendomsskatt.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Bilde 47

Argumenter for og imot

I dag kan norske kommuner kreve inn opp til 0,4 prosent i eiendomsskatt på den beregnede verdien av bolighus og næringsleiligheter.

De som er **helt enige** i påstanden over, vil aller helst fjerne hele den kommunale eiendomsskatten. De som er **litt enige**, vil i tillegg redusere kommunale eiendomsskatter.

De som er **uenig** i påstanden over, vil at kommunene skal kunne kreve inn eiendomsskatt, og gjerne heve den om det er nødvendig.

Bilde 48 - Påstand 16

NIKK VALGOMAT 65%

EØS-avtalen er for dårlig for Norge, vi bør si den opp og prøve å forhandle fram noe bedre.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

NPK VALGOMAT

EØS-avtalen er for dårlig for Norge, vi bør si den opp og prøve å forhandle fram noe bedre.

Argumenter for og imot

AP MDG KRFF V H
 HELT UENIG LITT UENIG FRP SV R
 HELT UENIG LITT UENIG HELT UENIG

Neste →

NPK VALGOMAT

Argumenter for og imot

Dette er ikke et spørsmål om du egentlig ønsker EU-medlemskap. Vi lurer på hva du mener om den avtalen Norge har med EU. EØS (det europeiske økonomiske samarbeidsområdet) er avtalen som siden 1994 har knyttet Norge til EU. Avtalen skal sikre at de fleste varer, tjenester, kapital og personer kan bevege seg fritt mellom Norge og EU.

Det som mener **EØS-avtalen er dårlig for oss**, er kritiske til at den detaljregulerer for mye i det norske samfunnet.

De som **forsvarer avtalen**, mener den er helt avgjørende for at norske bedrifter har markedstilgang i Europa. Den sikrer både norske arbeidsplasser og at vi får arbeidskraft hit til landet.

Neste →

NPK VALGOMAT

75%

Det er bra at det er blitt lettere å ansette folk midlertidig.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over →

NPK VALGOMAT

Det er bra at det er blitt lettere å ansette folk midlertidig.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG R SV AP SP MDG KRFF V H
 HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Neste →

Argumenter for og imot

I 2015 ble arbeidsmiljøloven endret av H/FRP-regjeringen slik at det ble lettere å ansette i en midlertidig periode på opp til ett år. Det gjør det **lettere** for folk som ikke har jobb å komme inn i arbeidslivet, mener høyresiden i politikken, som er enig i denne påstanden.

På venstresiden er de uenig og mener reglene må **strammes inn igjen**. De peker på at midlertidige stillinger skaper usikkerhet for arbeidstakere og bare må brukes unntaksvis.

Bilde 54 - Påstand 18

Argumenter for og imot

Sammenslåtte kommuner og fylker bør få oppheve sammenslåingen.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over →

77%

VALGOMAT

NRK

Argumenter for og imot

Sammenslåtte kommuner og fylker bør få oppheve sammenslåingen.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Neste →

AP MIDG SV SP R

KRF V H FRP

VALGOMAT

NRK

Bilde 56

Argumenter for og imot

Før kommunereformen som Erna Solbergs regjering foreslo, var det 428 kommuner i Norge. Nå er det 356. 19 fylker ble til 11. De fleste av sammenslåingene kom etter folkeavstemninger, men flere av dem er ikke særlig populære.

Er du **enig** i at sammenslåtte kommuner og fylker skal få lov til å oppheve sammenslåingen dersom den folkelige støtten er borte? **Eller** mener du det ikke bør åpnes for ontkamper på slike ting når beslutningen først er tatt?

Bilde 57 - Påstand 19

NPK VALGOMAT

83%

Kvinner bør ha rett til å ta selvbestemt abort også etter uke 12 i svangerskapet.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over →

Bilde 58

NPK VALGOMAT

83%

Kvinner bør ha rett til å ta selvbestemt abort også etter uke 12 i svangerskapet.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Neste →

SP KRF H FRP AP R MDG SV

Bilde 59

Argumenter for og imot

Fram til uke 12 i et svangerskap er det selvbestemt abort i Norge. Den gravide kvinnen avgjør selv. Det skjer aborter etter uke 12 også, men da må kvinnen først møte to leger i en abortnemnd. Som regel får kvinnen innfridd ønsket, men nerrnda bestemmer. De som er **enlig** i påstanden, vil at abortnemndene skal bort, og at kvinnen skal få bestemme også etter 12. uke. De som er **uenig**, mener dagens ordning sikrer at vi har et system der noen taler det utpøde barnets sak.

Bilde 60 - Påstand 20

NPK VALGOMAT

83%

Ja til flere kraftkabler mellom Norge og utlandet.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over →

NPK VALGOMAT 80%

Argumenter for og imot

Ja til flere kraftkabler mellom Norge og utlandet.

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

R SV SP FRP AP KRF H MIDG V

Neste →

NPK VALGOMAT 80%

Argumenter for og imot

Norge har mye fornybar vannkraft.

De som vil legge flere kraftkabler til utlandet, legger vekt på at miljøvennlig strøm fra Norge da kan erstatte kullkraft og gi lavere klimagassutslipp i Europa. Kabler sikrer også vår strømforsyning.

Ett av argumentene mot flere kabler er at de knytter oss tettere til det europeiske kraftmarkedet der strømprisene er høyere enn i Norge. Hva gjør det med norske priser? Og vi bør vel først og fremst sørge for å forsyne vårt eget land med kraft?

Neste →

NPK VALGOMAT 80%

Argumenter for og imot

Kontantstøtte: Staten bør gi penger til de som velger ikke å sende ettårningen i barnehage.

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over →

NPK VALGOMAT 80%

Argumenter for og imot

Kontantstøtte: Staten bør gi penger til de som velger ikke å sende ettårningen i barnehage.

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

R SV SP FRP AP V H MIDG FRP SP KRF

Neste →

Argumenter for og imot

Siden 90-tallet har norske småbarnsforeldre kunnet velge kontakstøtte hvis barnet ikke går i barnehagen. Man får 7500 kroner for barn mellom 1 og 2 år.

De som er **enlige** i at vi må ha ordningen, legger vekt på at den gir valgfrihet. Støtten sikrer foreldre og barn tid sammen.

Dei som er **uenlige**, mener støtten holder kvinner borte fra arbeidslivet, særlig blir det hevdet at den hemmer for integrering av innvanderkvinner. Det er ulogisk å gi folk støtte for å ikke bruke barnehage.

Bilde 66 - Påstand 22

Argumenter for og imot

Butikker bør få lov å holde åpent på søndager.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over →

87%

Argumenter for og imot

Butikker bør få lov å holde åpent på søndager.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Neste →

Bilde 68

Argumenter for og imot

De fleste vanlige butikker i Norge har ikke lov til å holde åpent på søndager.

De som er uenigl i påstanden, vil ha det slik fortsatt fordi det gir et pustetom i ukka. Flere kan ha fri og det frigjør tid til familie og fritidsaktiviteter.

De som er **enigl i påstanden**, sier regelverket er fullt av hull. Småbutikker, kiosker, hagesentre og butikker på «turiststeder» kan holde åpent. Og internett stenger ikke på søndag, så netthandelen utkonkurrerer fysiske butikker.

VALGOMAT

89%

VIK

Folk må slippe å betale bompenger for å kjøre på veiene våre.

Argumenter for og imot

HELT UENIG
  LITT UENIG
  LITT ENIG
  HELT ENIG

← Hopp over →

VALGOMAT

89%

VIK

Folk må slippe å betale bompenger for å kjøre på veiene våre.

Argumenter for og imot

HELT UENIG
  LITT UENIG
  LITT ENIG
  HELT ENIG

← Neste →

VALGOMAT

90%

VIK

Minst halvparten av KRLE-faget i grunnskolen skal fortsatt brukes på kristendom.

Argumenter for og imot

HELT UENIG
  LITT UENIG
  LITT ENIG
  HELT ENIG

← Hopp over →

VALGOMAT

90%

VIK

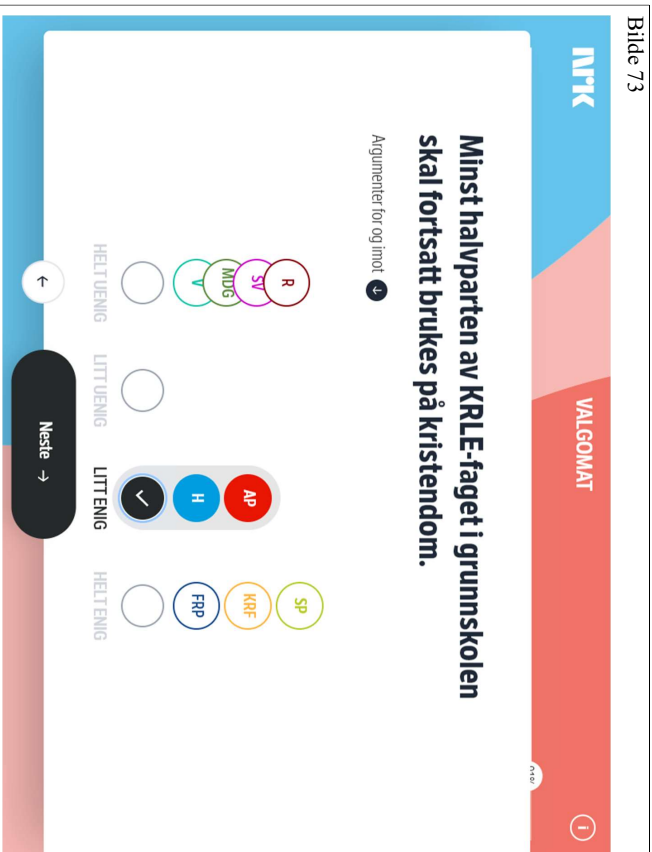
Minst halvparten av KRLE-faget i grunnskolen skal fortsatt brukes på kristendom.

Argumenter for og imot

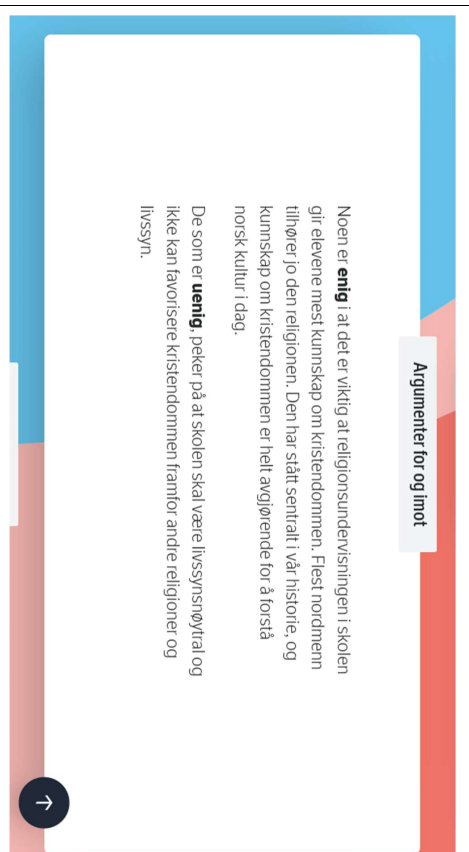
HELT UENIG
  LITT UENIG
  LITT ENIG
  HELT ENIG

← Neste →

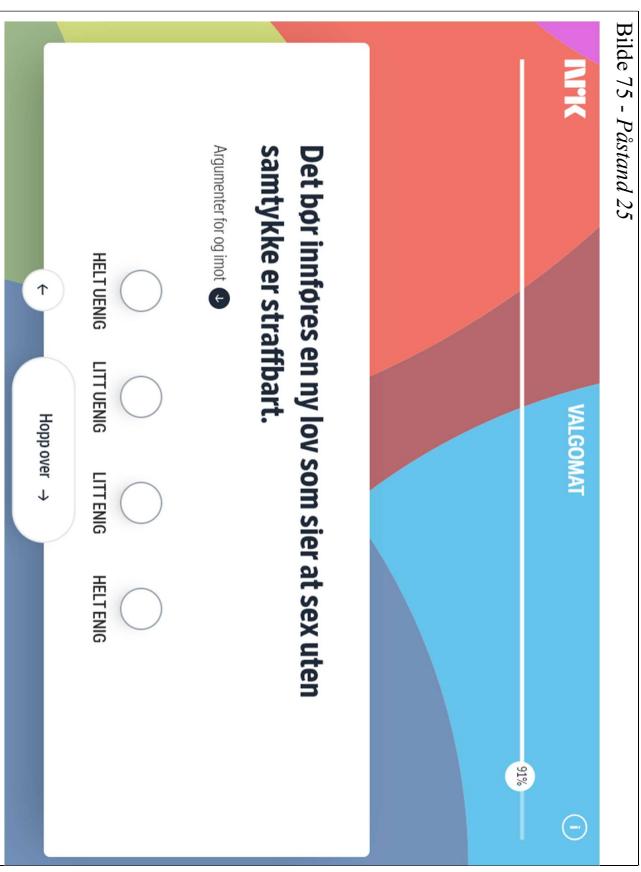
Bilde 73

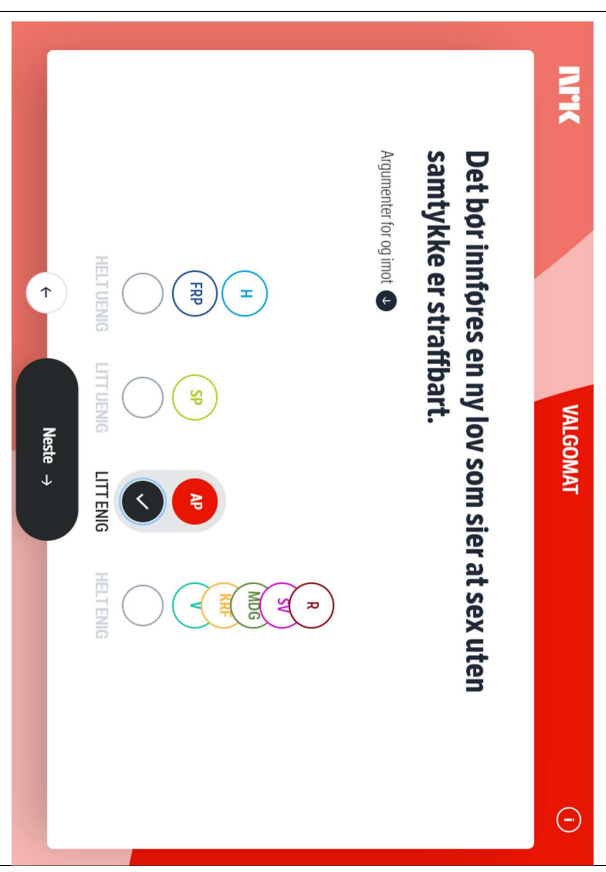
Bilde 74

Bilde 75 - Påstand 25

Bilde 76

Bilde 77

Argumenter for og imot

En av ti kvinner har opplevd en voldtekt, ifølge en rapport levert til regjeringen. Men bare rundt 1500 voldtektet blir anmeldt hvert år, og langt færre blir dømt.

Noen vil ha en samtykkelov som sier at du må forsikre deg om at den du har sex med, gjør det frivillig. Hvis ikke er det voldtekt.

De som er **uenig**, mener dette ikke løser de alvorligste sakene. Et samtykke kan jo vinges fram. Eller en part kan oppfatte at den andre ga samtykke uten at det var ment slik.

Bilde 78 - Påstand 26

Argumenter for og imot

Norge bør signere FNs atomvåpenforbud selv om vi er med i Nato som har atomvåpen.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over →

93%

VALGOMAT

Bilde 79

Argumenter for og imot

Norge bør signere FNs atomvåpenforbud selv om vi er med i Nato som har atomvåpen.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Neste →

VALGOMAT

H
FRP
AP
R
SP
MDG
HRE
V

Bilde 80

Argumenter for og imot

Atombombene som ble brukt på slutten av andre verdenskrig er noe av det verste som har skjedd. Hvordan sikrer vi oss at det ikke skjer igjen? FN har vedtatt en avtale som forbyr stater å ha atomvåpen.

Men atommakter og de fleste Nato-land er **uenig** i at det er lurt å signere forbudet. Det kan føre til at atommakter som truer våre land har atomvåpen alene.

De som er **enig** i at vi bør signere, mener forbud mot masseødelegelsesvåpner er det som gjør at de vil forsvinne.

Bilde 81 - Påstand 27

NTK

VALGOMAT

94%

1

Argumenter for og imot

Flere politiske spørsmål bør avgjøres gjennom folkeavstemninger.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over

Bilde 82

NTK

VALGOMAT

95%

1

Argumenter for og imot

Flere politiske spørsmål bør avgjøres gjennom folkeavstemninger.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Neste

Bilde 83

NTK

VALGOMAT

95%

1

Argumenter for og imot

Det er bra at det har blitt konkurranse på jernbanen.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over

Bilde 84 - Påstand 28

NTK

VALGOMAT

95%

1

Argumenter for og imot

Det er bra at det har blitt konkurranse på jernbanen.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over

NPK VALGOMAT

Det er bra at det har blitt konkurranse på jernbanen.

Argumenter for og imot

HELT UENIG   LITT UENIG   LITT ENIG   HELT ENIG

←   Neste →

NPK VALGOMAT

Argumenter for og imot

Før var alt som hadde med jernbane å gjøre, eid og kontrollert av staten, og togselskapet NSB kjøpte de fleste tog. Fortsatt eier staten skinnene og styrer trafikken, men fra 2017 er det konkurranse om å drive persontogene. I tillegg til Vy (gamle NSB) kjører nå svenske SJ og Go Ahead på norske skinner fordi de har gitt et tilbud til staten som blir vurdert som bedre enn Vys.

Er du **enig** i at dette sparer staten for penger og gir togpassasjerene bedre togtilbud?

Eller er du **uenig** – og mener konkurranse på togskinnene bare presser de ansattes lønninger og ikke gir de reisende noe bedre tilbud?

←   Neste →

NPK VALGOMAT

Sykehusene bør styres av folkevalgte politikere, ikke av helseforetaksstyrer.

Argumenter for og imot

HELT UENIG   LITT UENIG   LITT ENIG   HELT ENIG

←   Hopp over →

NPK VALGOMAT

Sykehusene bør styres av folkevalgte politikere, ikke av helseforetaksstyrer.

Argumenter for og imot

HELT UENIG   LITT UENIG   LITT ENIG   HELT ENIG

←   Neste →

Argumenter for og imot

Sykehusene er eid av staten og styrt av helseforetak, i fem helseregioner med navn som "Helse Vest", Styremedlemmene blir utpekt, ikke valgt av folket.

De som er kritisk til dette, er **enig** i påstanden fordi de mener vi har for liten demokratisk kontroll med sykehusene. De mener det er for mye fokus på økonomi i den næringslivsinspirerte modellen.

De som er **uenig**, mener modellen gir profesjonell styring og gode helsejenester og at både Stortinget og regjeringen kan dessuten legge føringer for sykehuspolitikken.

Argumenter for og imot

Jeg mener politireformen var bra for Norge.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Hopp over →

98%

Argumenter for og imot

Jeg mener politireformen var bra for Norge.

Argumenter for og imot

HELT UENIG LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Neste →

R SV AP KRF V H FRP

SP MIDG

Argumenter for og imot

Stortinget vedtok politireformen i 2015 etter forslag fra regjeringen. Målet var å tilpasse politiet et moderne kriminalitetsbilde, bedre beredskapen og utnytte ressursene bedre. 27 politidistrikter ble til 12, og en rekke lensmannskontorer ble nedlagt.

De som **støtter** reformen mener vi har fått et mer effektivt og bedre politi.

De som er **uenig** i at reformen var god, mener politiet er blitt mindre synlige i en rekke lokalsamfunn.

Bilde 93

NRK VALGOMAT

Du er mest enig med

- Arbeiderpartiet**
Dere er 61 % enige
- Fremskrittspartiet**
Dere er 61 % enige
- Kristelig Folkeparti**
Dere er 59 % enige

Vis alle partier +

Bilde 94

Du mener det har gått feil vei for lenge og er klar for skifte.

Du fikk AP på førsteplass fordi du samlet sett er enig med partiet i de store spørsmålene i norsk politikk. Blant annet **innvandring og distriktspolitikk**

Deg og AP

R **SV** **AP** **SP** **MDG** **KRF** **V** **H** **FRP**

Innvandring

Liberal ————— | ————— Streng

Norge trenger en streng innvandringspolitikk.

HELT UENIG **AP** LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Norge bør ta imot flere flyktninger enn i dag.

HELT UENIG LITT UENIG **AP** LITT ENIG HELT ENIG

Bilde 95

Skjul påstander -

Distriktspolitikk

Bygd ————— | ————— By

DEG

Vis påstander +

Se flere eksempler

Bilde 96

Del valgomaten

Bilde 97

Forskjeller mellom deg og AP

Ingen er 100% enig med et parti og du og AP er uenige i følgende påstander:

Erna Solberg bør fortsette som statsminister

HELT UENIG **AP** LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Den kristne kulturarven bør påvirke de politiske vedtakene vi gjør.

HELT UENIG **AP** LITT UENIG LITT ENIG HELT ENIG

Bilde 98

Arbeiderpartiet (Ap) mener at staten må ha mye makt og at markedet må begrenses for å sikre at samfunnet er rettferdig og gir like muligheter for alle.

Lær mer om AP →

Bilde 99

Overrasket over resultatet?

INRKs valgomat tar du stilling til flere tema som er viktige i norsk politikk generelt. Men den måler ikke alt. Kanskje er du opprørt av politiske spørsmål vi ikke har spurt om?

Finne ut hva partiene mener om det du er opptatt av →

Bilde 100

Hva med de andre partiene?

Valgomaten måler hvor enig du er med de ni partiene som sitter på Stortinget i dag.

I tillegg stiller ti mindre partier til valg i de fleste valgdistriktene.

- Pensjonistpartiet
- Demokratene
- Partiet De Kristne
- Piratpartiet
- Liberalistene
- Helsepartiet
- Alliansen
- Folkeaksjonen Nei til mer bompenge
- Industr- og Næringspartiet
- Partiet Sentrum

Bilde 101

Slik stemmer du

Valget er 13. september i år. På valgdagen må du stemme i kommunen du er folkeeregistrert i. Forhåndsstemme kan du gjøre i hvilken som helst kommune fra 10. august til og med 10. september.
Les mer om forhåndsstemming på [valg.no](#)

Bilde 102

Tilbake til start ↺

Vedlegg 2 - Transkribert intervju med Hans Cosson-Eide fra NRK, 26. januar, 2022

Bøe: Jeg skriver jo masteroppgave om NRK sin valgomat. Grunnen til at jeg landet på det var litt fordi at jeg ville skrive om noe angående stortingsvalget 2021, men som handler om tekst, for det er jo det jeg studerer. Da fant jeg ut av at valgomaten var et godt tekstlig bidrag til valgkampen, eller til dekningen av valget. Så da landet jeg på NRK, siden NRK på en måte har en egen oppgave i forhold til de andre mediehusene. Så det er grunnen til det [at jeg intervjuer deg] da. Det jeg ville spørre deg først om er – helt stort – hva er en valgomat?

Cosson-Eide: Sånn som vi ser på valgomaten, så er den selvfølgelig et verktøy folk bruker til å orientere seg i et ganske krevende og uoversiktlig landskap som er partiprogrammene og partipolitikken. Også ser vi på det som et læringsverktøy, og prøver å lage en valgomat som er så åpen og transparent som mulig så man lærer partienes standpunkter underveis – mer som et læringsverktøy enn som en fasit. Som vi jo vet at mange bruker det som, at man vil komme til resultatsiden og få «en vinner», også prøver vi å gjøre den resultatsiden så pedagogisk og oversiktlig som mulig så man kan utforske: se hvilke andre partier man står nærme, hvilke partier man står langt unna, hvilke påstander som gjør at du står nærmere det partiet enn det partiet osv. Vi håper jo at det skal være et av flere bidrag når folk skal ta et valg selv.

Bøe: Dette med design og at den skal være pedagogisk har jeg også tenkt på når jeg har gått igjennom den, og det tenkte jeg vi kunne komme tilbake til etterpå. Men første vil jeg spørre deg, hvordan så arbeidsprosessen for valgomaten 2021 ut?

Cosson-Eide: Den ser ut sånn at vi, og sånn har den sett ut de siste årene, at vi setter oss ned i et team som både er fra redaksjonell side der jeg kommer fra, fra NRK Nyheter. I år var vi to journalister med bakgrunn i politisk journalistikk, sammen med designere og utviklere som lager selve valgomaten. Mens vi da har hoveddelansvar i innholdet, spørsmålsformuleringer, osv. Også er det jo en prosess både med tanke på design og utforming og sånn, men også på algoritmen og hvordan valgomaten beregner resultat. Det arbeidet skjer med utvikler og oss fra redaksjonell side sammen som holder i det. Da setter vi i gang på vårparten, og drodler og skisserer ulike ting også følger vi prosessen i partiene med å lande valgprogrammer for det valgåret. Det er da politikken på en måte spikres. De siste landsmøtene er sånn mot slutten av mai, og det er på en måte også fristen vi setter oss til å ha landa et sett med påstander som er oppdatert med året nye politikk, osv. Også har vi parallelt en dialog med alle partiene der vi er åpne om at «disse påstandene ønsker vi å ta med, slik vil vi vekke dem i algoritmen – er dere enige i det?». Og hvis de er uenig i det tar vi en runde på det, der vi har siste ordet fordi

partiene har åpenbart interesser i å plassere seg på en skala, ikke sant. Mens vi må se på bildet av hele partifloraen, og finne påstander som skiller partiene godt langs de ulike politiske aksene.

Bøe: Så dere har på en måte det siste ordet. Hva er hensikten med valgmaten?

Cosson-Eide: Det er å senke terskelen for å tilegne seg den informasjonen. Det å sette seg ned å lese partiprogrammer og lese flyers, å gjøre seg opp en fornuftig mening basert på det er ganske krevende for mange, og særlig 1. og 2. gangsvelgere, som er den målgruppa vi sikter oss inn mot når vi lager valgmaten. Jeg tror det er den viktigste rollen. Det er også å bidra til økt valgdeltagelse som et uttalt mål for NRK i valget.

Bøe: Okay, så 1. og 2. gangsvelgere – unge velgere da altså?

Cosson-Eide: Grunnen til at vi gjør det, det er to grunner til det. Det første er overordnet i hele NRK, som for mange mediehus og kringkastingshus generelt, den store utfordringen å nå et nytt publikum. 70-åringene ser på dagsrevyen, de er med. Det er en større utfordring å bygge den lojaliteten hos yngre. Men i valget spesielt så er det jo veldig lav valgdeltagelse hos de yngre. I begge de tankegangene er det en tanke om at hvis vi lager en valgmat eller skriver en sak som en ung person kan forstå og engasjere seg i, så er det et tilbud som når ganske bredt. Da har man lagt opp til at alle forstår det.

Bøe: Som du sier har NRK et uttalt mål om å gjøre det enklere å stemme, men går det an å si at det er en sammenheng mellom en valgmat og de som stemmer?

Cosson-Eide: Det er gjort noe forskning på det. Det er en fyr i Danmark, hvis du vil, som har forsket på sammenhengen mellom valgmat og stemmegivning. Det er gjort noen overordnede studier. Også tror jeg at på sammenheng mellom det å bruke valgmat og faktisk stemme - det har jo en påvirkning, som man må være bevisst på når man laget et slikt verktøy, at det er noe folk tar med i vurderingen på et eller annet nivå når de bestemmer seg for å stemme og når de bestemmer seg for hva de skal stemme på.

Bøe: Hva er målet med valgmaten – er det at unge skal stemme?

Cosson-Eide: Målet er å gjøre det lettere for folk å gjøre seg opp en mening i valget, og det gjelder alle. Den favner jo veldig bredt og blir brukt av mange. Så det tror jeg må være hovedmålet: å tilgjengeliggjøre den informasjonen.

Bøe: Å tilgjengeliggjøre informasjonen – da har dere funnet ut at å lage en valgomat er en god løsning på det. Har valgomaten erstattet en annen praksis å dekke valget på, eller er det et tillegg?

Cosson-Eide: Det er et tillegg. Vi ser stadig på nye sårne tillegg. I år så lagde vi også noe vi kalte for partiguident som er litt i samme landskap, men der du ikke svarer på spørsmål, men hvor du kunne velge et tema du var opptatt av også fikk du en mer lettfattat oppsummering av hva de ulike partiene mener om den saken på en måte, som er en annen vei inn i det. Men som vi ser at ikke når like bredt, i hvert fall enda, som en valgomat. Kanskje fordi du ikke får den konklusjonen eller et resultat ut i andre enden. Men det kommer i tillegg til hele valgdekningen med nyhetssaker, debatter – hele spekteret.

Bøe: Jeg så også på den partiguident, og det er jo litt samme format, at man klikker seg igjennom og kan velge saker. Det er vel det på en måte dere har fått spørsmål om – hvorfor man ikke kan velge ulike saker som er viktig for en selv i valgomaten. Da fyller dere kanskje litt den der.

Også lurte jeg litt på dette med ... Jeg så på valgomaten i 2017 og 2021, og de ser jo ganske annerledes ut. Kan du si litt om det, eller – hvorfor det?

Cosson-Eide: Vi lager valgomaten fra bunnen av hvert år. Så er det ting, særlig i algoritmen, som bli videreført, men så må justeres litt, basert på erfaringer fra årene før. I år var det for så vidt noen litt større endringer i algoritmen, men fram til i 2021 har den vært ganske lik de siste årene. Men på uttrykk og design så tegnes dette på nytt med blanke ark hver gang. Det er både fordi vi lærer av innsikt fra forrige runde, og fordi det skjer ganske mye i hvordan vi bruker internett og mobiler i løpet av 2 år, og særlig fire år. Vi har brukerinnsettssamtaler hvor vi tester ulike løsninger og ser hva som gir mening og hva folk forstår. Et viktig element der er jo at det skal være lett å ta valgomaten. At man ikke skal bli sittende å lure sånn «skal jeg trykke der, eller skal jeg trykke her?». Lese det på nytt. Vi vil jo at folk skal komme seg igjennom hele løpet og det er egentlig en ganske krevende oppgave, sånn i en hektisk, mediekonsumshverdag å trykke seg igjennom påstander, men vi ser at mange gjør det. Det er jo delvis fordi de vil komme til slutten og se resultatet, men også fordi man har jobbet mye med brukeropplevelsen, og at den skal flyte godt.

Bøe: Ja, for det er et tema jeg nå begir meg ut på som jeg ikke har lært noe om i studiet mitt, for det er jo primært tekst, og til nød multimodal analyse. Men dette med brukersnitt og UX-design har jeg nå lest mye om for å prøve å finne noen gode teorier på dette med at ting skal

være enkelt og oversiktlig og sånn. Og det er veldig interessant, synes jeg da, å se den forskjellen fra 2017 med disse smileyene og sånn, mens nå er det litt mer minimalistisk. Også har jeg jo gått igjennom den ekstremt mange ganger, jeg er jo sikkert mange av de brukerne som har trykket seg igjennom mange ganger. Men dette med at fargene endrer seg etter hvilket parti du får, alle disse tingene som gjør at det blir på en måte en helhetlig opplevelse. Så dette med design er på en måte en del av det. Men dette med tekst - det du sa om at dere i redaksjonen holder på med. Hva tenker du må til for å lage en god tekst til valgmaten? Både disse påstandene, men også den utfyllende teksten og argumentene for og imot?

Cosson-Eide: Det er mange ting der da, men hovedoppgaven til en påstandene vi skriver er at den skal skille partiene godt langs en politisk akse. I statsvitenskapen har du politiske skillelinjer – høyre, venstre, vekst, vern, nasjonal, global, osv., så vi har påstander langs disse aksene, også leter vi da etter påstander som er i tråd med partiprogrammene og som skiller partiene godt langs de skillelinjene. Så det er på en måte hovedoppgaven. Også når vi da formulerer de tekstene tenker jeg det er to ting som er viktige mål, og det ene er at man står igjen med noe som er forståelig som det går an å ta stilling til, også er det at det ikke er, ikke nødvendigvis nøytral, for det er jo en påstand, man skal si at man er enig eller uenig, men at teksten ikke legger føringer på hva man bør velge. Så det er på enkeltpåstandsnivå, også til det med nøytralitet ser vi overordnet på en måte, i sum, hvilken side av debatten påstanden er vinklet fra, sånn at det i sum er ganske balansert. Så første påstand, ikke sant: «Erna Solberg bør fortsette som statsminister» og da vinklet fra høyresiden. Også er neste påstand «Jeg er bekymret for at dagens skattenivå øker forskjellene.» som åpenbart er vinklet fra venstresiden. Så hvis du trykker helt enig på alt, så er det ikke sånn at du da står på høyresiden. Så det er noen sanne hensyn vi tar når vi formulerer disse tekstene, men det blir en konflikt tilslutt. Å få en påstand som fungerer valgmatteknisk, som skiller partiene godt og som utfører en rolle som algoritmen kan bruke. Og på den andre siden den forståeligheten og tilgjengeligheten, for man må ofte velge noen formuleringer som er spisset bittelitt for å få den fordelingen du trenger mellom partiene. Hvis vi bare skulle tenkt sånn: hvordan opplever en 17-åring denne valgmaten, og ikke trengte å ta noen andre hensyn så ville en kunne laget enklere og mer tilgjengelige tekster.

Bøe: Ja, for det husker jeg fra det arrangementet «Valgmatens hemmeligheter», at NTB som lagde valgmaten for Redd Barna og at da ble noen saker for vanskelige å koke ned til en setning. Hadde dere noen sanne opplevelser?

Cosson-Eide: Det har vi helt sikkert. Vi har en lang liste med utkast som ikke ble med av ulike grunner. Nå ligger dette litt langt bak mentalt, må jeg innrømme.

Bøe: Ja, det var vel ca. et år siden dere jobbet med dette.

Cosson-Eide: Ja ... «Rentefradrag på boliglånet skaper prispress i boligmarkedet. Ordningen må bort på sikt.» Den var på den lista. Men da forutsetter du ganske mye kunnskap, den er tung å henge med på. Det er en del sånne ting som går veldig dypt ned i ulike tiltak, men mot samme mål på en måte, som kan skille veldig godt, men blir vanskelig å gjøre enkelt tilgjengelig.

Bøe: Jaja. Så det er kanskje også andre saker som man opplever at får fram samme skillelinjer som er lettere å formulere, rett og slett?

Cosson-Eide: Ja, den er en høyre/venstreakse-påstand, som tematisk går inn i skattenivåer. Så det er sterk stat/svak stat. Så det er ting man kan fange opp på veldig mange ulike måter da.

Bøe: Ja, for det er interessant. For nå sa du akse, og tematisk. Så dere har delt inn påstandene både etter hvor de ligger på de seks skillelinjene til Rokkan, men også tematisk, etter det?

Cosson-Eide: Ja, vi har en tematisk fordeling, men den er ikke i samme forstand ved at man må innom alle. Det er mer en sånn arbeidsmetodikk. Både for å fange opp kompleksiteten, høyre/venstre-aksen er den som inneholder veldig mye – skal man ha mye skatt, skal man ha lite skatt. Skal man ha sterk stat, eller svak stat. Det er en frihetsdimensjon der også, så vi vil ikke bare spørre om skatt. Så vi bruker det for å passe på at vi i sum er innom en del sånn viktige temaer. Men, litt av den tanken med å bruke de skillelinjene er at hvor du står i en politisk skillelinje, sier noe om hvor du står i saker vi ikke har spurt om. Så, derfor er på en måte hovedfokuset vårt at vi er innom dem, og at vi dekker de skillelinjene bredt da. Så får det heller være, om det er noen saker man ikke blir spurt om i valgmaten.

Bøe: For da vil resultatet også passe for vedkommende. Om f.eks. de havner på høyresiden, selv om de ikke er blitt spurt om rentefradrag.

Cosson-Eide: Mhm. Gitt at man har et konsistent ideologisk standpunkt.

Bøe: Ja, for det er jo sikkert mange som bare vil stemme på sak, og bare vil at bompengene skal ned, eller at pasientfokuset skal opp?

Cosson-Eide: Men, ofte vil det være et mønster der likevel, selv om man ikke er bevisst på det selv. Hele skillelinjeteorien bygger seg ut fra velgermønstre, ikke sant, og hvordan helt

vanlige velgere forholder seg til valg, da. Stort sett vil det være sånn, men det er jo noen som svarer mer sprikende enn andre.

Bøe: Ja, for jeg merker jo det når jeg tar den, at det er mange påstander jeg ikke nødvendigvis har satt meg så mye inn i, også kommer jo denne oppklarende teksten, som er veldig viktig da, eller avgjørende i min oppfatning av den saken. Den skriveprosessen når dere formulerer disse, er de tatt fra deres kunnskap om feltet, eller er det fra partiprogrammene?

Cosson-Eide: Det er vi som skriver det. Men igjen da i dialog med partiene, og de seg også disse forklaringstekstene og har mulighet til å komme med innspill der, og det er jo på en måte en sikkerhetsmekanisme for å passe på at vi ikke har oversett et sterkt argument eller en tankerekke på den ene siden. Formålet med de tekstene er jo som du er inne på, at hvis du ikke kan nok om tematikken til å ta et valg på denne påstanden skal du skjønne hva den handler om, og igjen da gjennom en nøytral fremstilling som ikke legger føringer mot den ene eller den andre siden. Men det er ikke på en måte en plass der partiene får rom til å sette inn sine argumenter.

Bøe: Ja, å bare kunne putte inn akkurat det de selv vil. Når var det dere lagde den første valgomaten?

Cosson-Eide: Det er før min tid! La meg sjekke, jeg spurte noen om det. Vi fant ikke helt ut av det, men vi fant sånn cirka ut av det. 2009. Tror ikke det var noe i 2005. Den har utviklet seg mye siden da, jeg tror ikke man finner de lenger en gang. De største endringene sånn på designfronten er dette med innsikt. En kontrast er TV2 sin valgomat da, hvor du svarer på masse spørsmål også får du et parti. Du ser ikke hvordan det er vektet underveis. Det er en annen tankegang enn hva vi har lagt oss på, og det er en endring jeg har sett da. Vi har i større grad gjort det til et læringsverktøy.

Bøe: Noe vi har snakket mye på retorikk er dette med deliberasjon og retorisk medborgerskap. For å ha muligheten til å snakke sin sak må man vite noe om saken for å kunne være med på debatten i det hele tatt. Så det er jo som du sier, et veldig viktig verktøy for læring. Også har jeg som sagt vært innom så å si alle valgomatene som ble laget til stortingsvalget i fjor, og det er jo store kontraster mellom de ulike. Noen av dem er jo mer spill-rettet, rett og slett. Det er jo noe jeg prøver å finne litt ut av i min oppgave – hvordan er det man definerer en valgomat? Definerer man det som et spørreskjema? For hvis du hadde bedt Norges befolkning ta et spørreskjema så er det kanskje ikke 1.7 millioner som ville gjort det, fordi at det er litt kjedelig, også må man gjøre det litt mer attraktivt da. Hva tenker du om det?

Cosson-Eide: Bare på spekulasjonsnivå, så tror jeg at grunnen til at så mange fullfører valgomaten er at du har den gulroten i enden – du vil til resultatsiden. Enten om det er fordi du ikke vet hva du skal stemme på, og trenger råd, eller om du synes det er gøy å se om valgomaten treffer eller ikke. Du har jo hele spekteret. Men det er et veldig tydelig definert mål som du vil frem til, og det er jo litt spill-aktig, kanskje. Hvis du vil snakke med om designbiten og sånn, er det Linda Furulund som har hovedansvaret for konseptutviklingen og designet. Hun har mer tanker om liksom, ja, den brukervennligheten og UX-designet. Men jeg tror det [resultatsiden] er en viktig motivasjon ja, for folk å komme seg igjennom. Det er jo litt gøy, for vi var redd for at den åpenheten tar vekk spenningen. Hvorfor skal du til resultatsiden hvis du vet at du er enig med Høyre uansett, liksom. Det begynte jo i 2017, da det var sånne barer som endret seg, så da så du hvor du la an underveis. Men det var det mange som ikke skjønnte, hva de barene betydde. Da den hoppet opp og ned, hva betyr egentlig det? Pluss at da nok du jo litt av spenningen bort, fordi på nest siste spørsmål så ville du jo se at: «Nå står det partiet høyt», hvis du skjønnte grafen. Så den løsningen vi har hatt de siste årene, med sånne bokser, er på en måte en tanke om at det da kanskje er lettere å forstå hva det faktisk betyr, du lærer kanskje mer av det også, for du ser akkurat hvor de er vektet, det er mer åpent om på en måte hvordan algoritmen fungerer, for du får litt innsikt i algoritmen av å se den animasjonen. Også bevarer det litt av spenningen likevel, med mindre du noterer deg underveis og husker på hvem du har stått nærmest oftest.

Bøe: Ja, for det må jo på en måte være et ønske fra deres side at folk skal gjennomføre hele, og ikke bare ta litt.

Cosson-Eide: Absolutt. Og det er jo noe av det som i nettsammenheng, tiden folk bruker på valgomaten – det er helt unikt. Det er ingen andre ting vi lager av quiz eller nettsaker som har den typen gjennomføringsgrad og i den skalaen. Det er jo å kanskje litt sånn merkevare vi har bygget opp, at du vet at nå kommer NRKs valgomat, jeg vet hva det er for noe, jeg setter meg ned med den når jeg har tid til å gå igjennom alle de spørsmålene.

Bøe: Ja, for det er jo som du sier, det å dekke valg – altså valg før i tiden var jo noe bare noen få brydde seg om og noen få kunne stemme i – det har utviklet seg noe helt voldsomt. Så det at man har funnet et vektetøy som såpass mange engasjeres av må jo være veldig bra for samfunnet, tenker jeg. Forhåpentligvis får man jo mer opplyste borgere og valgdeltagere. Det må jo tyde på at folk er interessert i valget i utgangspunktet også. De kunne jo brukt tiden sin på å ta en quiz for å finne ut av hvilken karakter er du i *Homeland*, men så vil man heller

finne ut av hva jeg skal stemme, eller hvilket parti jeg er mest enig i. Men hvis valgomaten er svaret, hva er spørsmålet, eller problemet?

Cosson-Eide: Det store spørsmålet er jo selv om vi prøver å unngå at valgomaten skal være fasiten på det [hva folk skal stemme], men behovet den møter er jo at man skal stemme og man må finne ut av hva man skal stemme på. Så er jo vår oppgave å gjøre dette til ett bidrag i det valget, og ikke det eneste bidraget. At det er et utgangspunkt for å ta det valget. Det er det behovet tenker jeg: nå kommer det et valg, jeg vet ikke hva jeg skal stemme, jeg er usikker på hva jeg skal stemme, eller jeg vil få bekreftet hva jeg skal stemme. Jeg tror det er det som er primærhøvet.

Bøe: Ja, det er skrevet en masteroppgave, men det er i statsvitenskap om valgomater. Og da skriver hun at de fant type tre brukere da, som var type bekreftende eller utforskende. Og det er jo det jeg prøver å si noe om, eller det kan jeg ikke si noe om, men om det å ta valgomaten fører til at flere stemmer. Det er vanskelig å sette et =tegn der.

Cosson-Eide: La meg se om jeg finner noe ... Jeg tror jeg har den ganske lett tilgjengelig her ... Ikke den danske, men den andre studien, som ser på dette i en litt større skala. For det som var unikt med danske studien var at de satte seg ned med folk som tok valgomaten og så hvilket resultat de fikk. De spurte før og etter «Hva skal du stemme?», og så på endringen der. Men det er gjort en del mer overordnede ting, som jeg tror går på akkurat det. Her ...

Bøe: Ja, for jeg så at etter Stortingsvalget i 2017 gjorde de en stor undersøkelse i Norge på valgvaner, hvis jeg kan kalle det det.

Cosson-Eide: Valgundersøkelsen, ja.

Bøe: Ja, jeg vet ikke om det var valgundersøkelsen med stor V, eller en undersøkelse av valget, men den var i hvert fall fagfelleverdert. Men da viste det seg at de som følger med på valget i utgangspunktet tar også valgomaten, og de som ikke følger med på valget, tar heller ikke valgomaten. Men! Like mange ville stemme uansett.

Cosson-Eide: Denne artikkelen her er ikke norsk da, så det kan hende det er annerledes i norske forhold. Her, Grazia fra 2017: «The wide amount of readily available information provided by VAAs to users has been shown to contribute to reducing the transactional costs involved in gathering relevant political information. Available evidence also supports the idea that VAA users are more likely to cast a ballot in elections as a result.».

Bøe: Se der ja! For jeg snakket med en danske i helgen, og han sa at de også hadde disse kandidattestene, men at disse har blitt mye omdiskutert i senere tid fordi at den testen tar alle de politiske partiene, også tar den, og sender den tilbake med hva de ville valgt. Men da er det mange partier som hyrer inn kommunikasjonsrådgivere til å ta testen på en mest mulig strategisk måte.

Cosson-Eide: Vi har et nordisk «valogmatnettverk» som møtes av og til. Og der er det diskusjon om det der. Det er liksom to ulike modeller på en måte: det er den typen vi har som er partiprogrambasert, også er det denne kandidattestmodellen. Det du er inne på der er på en måte hovedgrunnen til at vi så langt har valgt å ikke gå for en sånn kandidattestmodell som VG gjorde i år. For enten om du hyrer **inn** en kommunikasjonsrådgiver, eller det bare er politikeren selv som gjør det så har du ikke sjans, redaksjonelt, vurdere hvordan disse tingene ser ut opp mot hverandre. Vi ser jo i den dialogen med partiene hvor viktig valgmaten er for dem, og hvor mye innsats de legger i å få dem akkurat som de ønsker, ikke sant. Så vi har vært skeptiske til å gi dem den kontrollen over datagrunnlaget som algoritmen skal basere seg på. Men det handler jo litt om presentasjon også. Hvis du sier at du svarte mest likt som denne personen er det jo ikke noe galt i å si det, fordi han har jo svart det, liksom. Men det er litt hva man vil med valgmaten også.

Bøe: Er alle partiene, uten at du trenger å nevne ved navn, like involverte i det her? Synes alle det er like viktig?

Cosson-Eide: Alle setter av en egen person som jobber med dette før valget. Ikke bare med oss, men med alle mediene. **Jeg tror alle de norske har samme type prosess.** [Usikker på hva som blir sagt her: 37:00 – 37:04]. Men det er vel som med mange andre ting, at de største partiene har også størst apparat og bruker mer tid på det av den grunn. Mens i de mindre partiene er det kanskje mer at den ene personen sitter og kommer med litt innspill og sånn. Men jeg har ikke inntrykk av at det er noen som er mer eller mindre opptatt av det. Jeg tror at alle ser at dette er et stort produkt og at det er viktig for dem at det blir korrekt. Og selvfølgelig, fra deres ståsted, at de overbeviser folk om å stemme på akkurat det partiet.

Bøe: Jeg må jo prøve å finne noe kritikk av dette opplegget også, for jeg må jo drøfte i oppgaven, og da kom jeg over en «Morgenbladet»-artikkel fra, det var vel også 2017, hvor forfatteren skriver at det nå en ting å teste hva partiene sier at de skal gjøre, men hva partiene faktisk gjør kan jo variere.

Cosson-Eide: Det er en diskusjon vi har hatt: skal vi vekke ut i fra vedtatt politikk, eller skal vi vekke ut i fra gjennomført politikk og kompromiss? Hvis du har en regjering som sist, hvis vi ser på de borgerlige partiene før valget, så mener gjerne Venstre, Krf, og FrP spesielt, ting som er mer ytterliggående enn det de faktisk stemmer i Stortinget fordi de er bundet av en regjeringsplattform. Skal man legge det til grunn? Vi mener nei. For det første vil det viske ut, på en måte, skillet mellom partiene. Den ene siden i politikken vil nødvendigvis bli mer diffus, og det vil gi et uforholdsmessig fortrinn til tilsvarende partier på venstresiden, da i dette tilfellet. Som står fritt til å mene det de vil. Å ikke ha den type track-record å vise til. Så vi har på en måte lagt oss på en linje om at det skal være vedtatt politikk, og det de går til valgt på som ligger til grunn. Også er det på en måte velgeren og partiet sin kontrakt som blir brutt hvis det ikke blir gjennomført.

Bøe: Ja, og da vil man jo også ta fra partiene den integriteten de har i det å lage det partiprogrammet, og finne ut av de sakene de mener er viktige.

Cosson-Eide: De endrer jo reelt standpunkt de og, ikke sant. Det skjer jo bevegelser.

Bøe: Nå har jeg egentlig stilt de spørsmålene jeg tenker at jeg har lurt på. Men jeg har lyst til å spørre deg til slutt: Hvem tenker du er den typisk valgomattageren? Har dere noe statistikk på det, nei ...?

Cosson-Eide: Nei, fordi det er så mye personopplysninger og kjempesensitiv informasjon egentlig. Vi lagrer alle svar som er tatt i valgomaten, men det lagres i en database som er helt frakoblet alle andre. Og det gjør vi for å kunne teste å se: «Hvordan slår dette ut?», og for læring senere. Men vi har også Google Analytics-type tall, og de er helt separert. Nå har jeg ikke de tallene i hodet, men de sier nok noe om demografi. Men jeg tror svaret på spørsmålet ditt er vel ... Den reelle brukeren vi har i tankene når vi lager valgomaten er en 2. gangsvelger som synes det er vanskelig å navigere i dette feltet, som synes det er vanskelig å få oversikt. Om det er den reelle snittbrukeren vi treffer, det er det neppe. Den favner ganske bredt også aldersmessig. Og litt som vi var inne på at, hvis vi klarer å gjøre det overkommelig 2. gangsvelgeren som ikke er så engasjert så klarer også 2. gangsvelgeren som er engasjert, eller 5. gangsvelger for den saks skyld å ta valgomaten, da.

Bøe: Hva er det med 2. gangsvelgeren dere er så opptatt av?

Cosson-Eide: Nei, det er en dupp der, på mindre valgdeltagelse. Og det handler kanskje litt om dette med at man stemmer der man er ... Selv om det er blitt veldig lett å

forhåndsstemme, så stemmer man der man er folkeregistrert, og mange 2. gangsvølgere er studenter og bor i en annen by, og sånn. Det er i hvert fall en teori. 2. gangsvølgere er den gruppa som har lavest valgdeltagelse.

Bøe: Nå falt alt på plass for meg, for jeg jobbet med registrering av forhåndsstemmer i en måned under valget som var, og den tiden [tidsrommet til å forhåndsstemme] har jo blitt forlenget noe voldsomt – det har jo blitt mye enklere å forhåndsstemme. Så det kan jo ha noe med det å gjøre også, at det skal være enkelt for folk, som ikke bor der de er folkeregistrert, å stemme likevel [for å få med 2. gangsvølgere].

Cosson-Eide: Det kan være interessant å se når valgundersøkelsen for 2021 kommer. Det er jo første gangen vi har hatt, som du sier, så lang tid og så mye forhåndsstemming. Et annet arbeid vi holder på med ... Altså, tallene på valgkvelden, hva slags tall presenterer vi, ble plutselig litt sånn komplisert av det, fordi man ser på forhåndsstemmer, også lager man en prognose som er basert på det. Og plutselig har vi kjempe mange forhåndsstemmer, mange flere enn før. Da er det jo veldig mye mindre igjen av valget å forutse. Så det der er i endring.

Bøe: Det sa de også da vi jobbet, at dere har en veldig mye større jobb nå, enn det de har hatt før, for nå var det veldig mange forhåndsstemmer. Når er det den valgundersøkelsen kommer, vet du det?

Cosson-Eide: Det husker jeg ikke, men det er han, Johannes Bergh, på Blindern som jobber med den. **Jeg lurte på om han Berdå fortsatt er med på det, også.** [Usikker på hvilket navn som nevnes her: 44:25 – 44:49]. De vet i hvert fall når det kommer.

Bøe: Så bra, jeg føler jeg har fått masse gode svar og tanker.

Cosson-Eide: Så bra!

Bøe: Til sist så lurte på to ting: om det hadde vært mulig for meg å få innsyn i den banken med påstander fra valgmaten?

Cosson-Eide: Ja, det kan du helt sikkert. Jeg må bare finne ut av hvordan jeg henter den ut, men det tror jeg ikke er en stor jobb. Jeg spør han utvikleren om det er mulig å eksportere det som ligger i valgmaten. Da vil du også få vektig av partiene. Det er jo på en helt enig/helt uenig-skala i tall fra -2 til 2, der 2 er helt enig, og -2 er helt uenig.

Bøe: Takk! Det var en siste ting jeg kom på nå – her vil man jo ta mange ulike leseveier i påstandene. Får dere noe statistikk på hvor mange som har endt opp på f.eks. Arbeiderpartiet, eller Høyre, osv.?

Cosson-Eide: Ja, altså i den svardatabasen, som jeg nevnte, der de lagrer alle svarene, men fristilt fra all annen informasjon, der kan man regne seg fram til det ved å assimilere alle disse svarene og se hva man får. Det er informasjon vi ikke går ut med, rett og slett fordi vi er redd for hvordan det vil bli brukt hvis vi gjorde det. For det første så vet vi veldig lite om hvor mange som tar valgomaten flere ganger, vi vet ikke hvem som gjør det og vi vet ikke om det er en politisk skeivhet i publikum som velger å ta en valgomat på nrk.no – det kan det være, ikke sant. Det er en del sånne faktorer som gjør at dette ikke fungerer som en meningsmåling. I det vi ville gjort dette offentlig eller lagd journalistikk på det, sånn: «Nå har Arbeiderpartiet 30% i valgomaten», eller tilsvarende, så åpner vi for påvirkning av det resultatet også. Så det har vi hatt en linje på hele veien om at det er informasjon vi ikke deler, men bruker til vår egen kvalitetssikring av valgomaten. En ting vi har sett, f.eks., over tid, er at en del små partier gjør det uforholdsmessig bra. Det har vi sett mekanismer i algoritmen som har lagt litt til rette for, så har vi prøvd å justere det. Det er noen sånne ting ... Nå skal jeg prøve å finne et godt eksempel da ... Litt av den rendyrkingen vi gjorde i algoritmen i år spisser det [svaret] inn mot den politiske retningen du står i. For hvis valgomaten bare hadde stilt spørsmål på høyre/venstre-aksen f.eks., og du hadde velgere som var litt usikre og svarte litt her og der, så ville jo den velgeren endt opp i sentrum. Det er jo ikke sikkert at man egentlig står i sentrum bare fordi man er litt innvandringskritisk her, og skattevennlig der. Så det å unngå at et ideologisk usammenhengende standpunkt blir et sentrumsstandpunkt er en sånn mekanisme man kan se i sånne tall [statistikk over de ulike leseveiene], og prøve å korrigere for. Men, igjen, man vet ikke hvem som tar den, så man skal være forsiktig med å ta for mange grep basert på den informasjonen.

Bøe: Er det noe du har lyst til å legge til på slutten som du føler vi ikke har vært innom? Som du tenker det er viktig for meg å vite?

Cosson-Eide: Jeg kom på-, jeg tenkte på den danske studien som gikk på endring av standpunkt. Jeg noterte ikke navnet hans, men det er på universitetet i Aarhus. Det var liksom ordbruken han brukte, det er litt det første sitatet er inne på som handler om at valgomater, i hans forståelse, reduserer kostnaden med å tilegne seg informasjon. Det en handel mellom at informasjonen er ikke like god som om du hadde lest alle partiprogrammene, men det er verdt at prisen er lavere fordi det er mindre bry. Det var liksom hans tilnærming til det. Og ut i fra

det testet han hvor vidt råd fra valgmaten som var i strid med det du selv trodde endret stemmen din og om råd som er i tråd med det du selv trodde øker tryggheten din overfor partiet, og han fant vel at begge de tingene stemmer da. Og han hadde 2000 danske velgere som ble spurt hva du skulle stemme, de tok valgmaten, og ble spurt rett etterpå: «Hva har du tenkt til å stemme?». Også så man på forskyvningene da, som var ganske oppsiktsvekkende store. Det kan være interessant.

Bøe: Ja, veldig. Jeg skrev det ned.

Cosson-Eide: Jeg kommer ikke på noe mer, altså. Jeg tror vi har vært igjennom det meste.

Bøe: Jeg lurte også på – jeg skal jo transkribere intervjuet og sende det til deg, men så lurte jeg på om jeg på et senere tidspunkt finner ut av noe jeg mangler eller etter eller annet jeg har lyst til å spørre om, kan jeg få lov til å ta kontakt da?

Cosson-Eide: Jada, bare ta kontakt, så finner vi en tid som passer.

Bøe: Supert. Tusen hjertelig takk!

Cosson-Eide: I like måte! Dette var hyggelig.

Bøe: Veldig.

Cosson-Eide: Lykke til med oppgaven!

Bøe: Takk!

Cosson-Eide: Vi snakkes, ha det bra.

Bøe: Ha det.

Vil du delta i forskningsprosjektet

Modelleser i NRKs valgomat 2021 – Masteroppgave ved Universitetet i Oslo?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å få en nøytral inngang til valgomatens påstander, og å få svar på generelle spørsmål jeg har om arbeidet om NRKs valgomat. I dette skrivet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Oppgaven blir skrevet på Institutt for lingvistiske og nordiske studier og er en studie av tekst - nærmere bestemt et begrep filosofen Umberto Eco definerer på 80-tallet: modelleser. Modelleser er kort fortalt en leser inni teksten som "står modell" for leseren av kjøtt og blod (den empiriske leseren, eller eks. meg selv, når jeg tar valgomaten). Det jeg vil undersøke er hvilke modellesere som finnes i NRKs valgomat. Jeg vil også se på hvordan dette begrepet kan passe, og eventuelt ikke passe, i en slik type tekst som en valgomat er: en tekst som ikke er tilgjengelig, eller som ikke eksisterer, dersom leseren ikke aktivt handler.

Så er det mange ulike verktøy som går inn i å prøve å finne en, eller flere, modellesere. Eks. etos, logos, patos, presupposisjoner, flerstemmighet, osv. Hvilke verktøy jeg vil bruke har jeg ikke spikret enda.

Grunnen til at jeg velger NRK sin valgomat, er fordi NRK som institusjon er statlig, riksdekkende, og har et samfunnsoppdrag (https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kkd/medier/nrk_plakat.pdf). NRK har dermed en særlig etos. Valgomaten deres ble også gjennomført ekstremt mange ganger, og det i seg selv er interessant nok.

Det jeg vil få ut av å snakke med deg er en nøytral inngang til valgomatens påstander. Slik som dere skriver i "Slik fungerer NRKs valgomat" vil jeg ved gjennomføring av testen få opp 24-30 av totalt 70 mulige påstander. For å gjøre et godt, nøytralt arbeid tror jeg en prat med deg, og mulig innsikt i alle påstandene uten å måtte ta valgomaten på nett, være nyttig for et objektivt arbeid.

Jeg er også nysgjerrig på om det finnes noen kategorisering av påstandene, eks: seks påstander om økonomi, seks om helse, seks om utdanning osv...

Til sist vil jeg også få muligheten til å stille alle de andre spørsmålene jeg har om valgomaten, som jeg ikke finner på nett: Hvordan kommer dere frem til formuleringene i påstandene? Hva er den siste statistikken dere har over gjennomførte tester? Hvorfor har dere valgt å ha 70 åpne påstander, heller enn at leseren kan velge kategorier eller temaer etter interesse?

Noe av dette var du innom på arrangementet på Pressens hus, men å referere til hva jeg husker fra den gangen er verken etisk rett eller holdbart. Å få et intervju med deg vil dermed gi et godt kildegrunnlag.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Jeg, Sunniva Monclair Bøe, er ansvarlig for prosjektet. Så er Sine Halkjelsvik Bjordal min veileder på Institutt for lingvistiske og nordiske studier, og sånn er også hun inkludert i prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I høst var jeg på et arrangement i regi av NTB der ulike medier som har laget valgomater ble invitert til å snakke om hvordan de har utarbeidet dem. Da var du NRKs representant. Da jeg søkte opp NRKs valgomat senere dukker igjen ditt navn opp.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det et intervju på ca. 45 minutter. Dette vil jeg ta opp med lyd. Jeg vil transkribere intervjuet, og med engang lyd er blitt tekst, slettes lydopptaket. Teksten sender jeg til deg, der du har full råderett over å endre på, eller slette ulike formuleringer. Jeg vil bruke stillingstittelen og navnet ditt i oppgaven min.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet, altså stillingen din. Dersom du ikke ønsker kan jeg anonymisere deg. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Den eneste som vil ha tilgang til lydfilen er meg. De som vil få tilgang på teksten når den er transkribert første gang er deg og meg. Når intervjuet er godkjent av deg vil jeg anvende ulike poenger fra det i oppgaven min. Oppgaven min legges ut med åpen tilgang – offentlig.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Lydfilen slettes innen 20. februar 2022. Det transkriberte intervjuet vil slettes etter innleveringsfrist 1. juni 2022. Om noe skulle skje, og jeg ble nødt til å utsette innleveringen av masteroppgaven vil jeg ta vare på intervjuet lenger. Dato for sletting vil endre seg, og dersom det skjer vil du informeres.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Oslo har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Sunniva Monclair Bøe, sunnivbo@student.uv.uio.no, 46885172
- Sine Halkjelsvik Bjordal, s.h.bjordal@iln.uio.no, 22858195
- UiOs personvernombud: Roger Markgraf-Bye. Personvernombudet kan nås via e-post: personvernombud@uio.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Sunniva Monclair Bøe, dato
(Masterstudent)

Sine Halkjelsvik Bjordal, dato
(Veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Modelleser i NRKs valgomat 2021 – Masteroppgave ved Universitetet i Oslo*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- at det tas lydopptak av intervjuet
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes ved stillingstittel
- at opplysninger om meg publiseres slik at jeg kan gjenkjennes ved navn

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)